Остання Божественна Релігія

ІСЛАМ

Др. Мурат Кая

ИЗДАТЕЛЬСТВО
«ЭРКАМ»

Стамбул - 2018

© Видавництво Еркам 2019 / 1440

Остання божественна релігія

ІСЛАМ

Др. Мурат Кая

Переклад з оригіналу: Ebedi Kurtuluş Yolu İSLAM
Автор: Др. Мурат Кая
Переклад з турецької: Ігор Дмитрук
Канонічний редактор: Альона Дмитрук
Верстка та Обкладинка: Ильхан Башташ
ISBN: 978-605-302-601-3
Адреса: İkitelli Organize Sanayi Bölgesi Mahallesi, Atatürk Bulvarı, Haseyad 1. Kısım No: 60/3-C, Başakşehir, İstanbul / Türkiye
Тел: (+90-212) 671-0700 pbx
Факс: (+90-212) 671-0748
Електронна пошта: info@islamicpublishing.org
Веб-сайт: www.islamicpublishing.org
Language: Ukrainian

ИЗДАТЕЛЬСТВО «ЭРКАМ»

ОСТАННЯ БОЖЕСТВЕННА РЕЛІГІЯ

ІСЛАМ

Др. Мурат Кая

ИЗДАТЕЛЬСТВО «ЭРКАМ»

ЗМІСТ

Вступ.....9

1. Людина та Всесвіт 9

Закони гідромеханіки 12

2. Людина та релігія 17

Перша частина

Основні Особливості Ісламу / 23

1. Основа Ісламу – таухід (єдинобожжя) 23
2. Іслам - релігія, відповідна природі людини і не суперечить розуму.....26
3. В Ісламі немає посередників між Аллахом та Його рабом, тобто немає класу священників.....28
4. Гармонія між земним і потойбічним життям, між матерією і духом в Ісламі.....33
5. Іслам заохочує вивчення наук 35

Внесок мусульман в науку 42

6. Іслам ставить справедливістьвище за все....49
7. Іслам - всеосяжна релігія 53
8. Іслам вважає усіх людей рівними 57
9. Іслам свободу совісті та віросповідання вважає основоположними.....60

10. Іслам приймає за основу «принцип полегшення» 67

11. Іслам прищеплює оптимізм та надію 71

12. Іслам надає більше значення соціальній взаємодопомозі та динамізму 74

13. Іслам надає людині вищу цінність 79

Друга глава
Віросповідання,
Поклонінняі Відношення Між Людьми / 83

I. Основи Ісламського Віросповідання 83

1. Віра в Аллаха 83
2. Віра в ангелів 86
3. Віра в книги 90
4. Віра в пророків 90
5. Віра в загробне життя 91
6. Віра в напередвизначення.....94

II. Поклоніння В Ісламі І Мудрість, Заключена В Ньому 95

1. Намаз і заключена в ньому мудрість 97
2. Піст і заключена в ньому мудрість 103
3. Закят, милостиня, пожертвування і мудрість, заключена в них 106
4. Хадж і заключена в ньому мудрість 110

III. Деякі Заборонені Діяння В Ісламі Та Їхня Шкідливість 113

1. Лихварство 115
2. Алкоголь та наркотики 118
3. Перелюб 124

IV. Навколишнє Середовище, Чистота І Вода В Ісламі 128

1. Навколишнє середовище 128
2. Чистота 137
3. Вода 143

Третя глава
Священний Коран / 151

1. Послання та запис аятів 151
2. Збереження сур та їхнє зібрання водну книгу 161
3. Зусилля, проявлені сподвижниками у справі Вивчення Корану.....166
4. Коран як чудо.....175
5. Якості Корану, що показують його надприродну природу.....177
   а) Витонченість стилю, красномовство і поетичність Корану, ...179
   б) Повідомлення Корану про приховане (ґайб) 183
   в) Співдія Корану науковим відкриттям 187
   г) Правова система, яку можна оцінити як чудо 193
   б) Вплив Корану на людей Заходу.....195

Четвертая глава
Пророк Милості: Мухаммад / 199

1. Дитинство та юнацькі роки 199
2. Період виконання місії пророцтва 202
3. Бойкот та подорож в Таіф 206
4. Хіджра та мединський період 210
5. Приклади високої моральності нашого Пророка 213
Милосердя та доброта 213
Всепрощення Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям) 216
Скромність 219
Простота 221
Чистота та делікатність 223
Поважне відношення до жінок 224
Щедрість 224
6. Кончина нашого Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям) 226
7. Безмежна любов, яку живлять до Посланця Аллаха мусульмани 228
8. Деякі чудеса, проявлені Мухаммадом (саллаллаху аляйхі ва саллям) 235
Епілог 253
Використана Література.....255

ВСТУП

1. Людина та Всесвіт

Мавляна Джаляледдін Румі писав:

«Одного разу бик прийшов в Багдад, який в той час був центром цивілізації і культури, і став блукати по вулицях. Але серед чудових видів, насолод та творів мистецтва його увагу привернула лише шкірка динь та кавунів, яка валялася в канаві біля дороги. По суті, увазі биків і ослів гідні лише солома або зелені галявини біля дороги»[1].

Людина не повинна в цьому житті тільки їсти та віддаватися насолодам. Слід на мить зупинитися, подумати, звідки ми прийшли і куди йдемо, і відповідно до цього і будувати своє життя.

Перш за все, ми повинні роздумувати про те, як ми створені, про свої фізичні та духовні особливості, про прекрасні якості, якими ми володіємо, про Всесвіт та займатися дослідженням всього цього. І коли ми вчинимо так, наше життя стане більш усвідомленим.

Наприклад, грунт. Живлячись однією і тією водою, з неї виростають тисячі рослин, ці рос-

1. Месневі, стор. 4; бейт: 2377-2379.

лини приносять плоди самих різних кольорів та форм, і все це відбувається в бездоганному порядку. Хіба різноманіття і відмінність один від одного овочів та фруктів, які ростуть з одного грунту і які харчуються однією і тією ж водою, не є чудом, що викликає здивування?

Давайте тоді закинемо голову, подивимося на небеса і помилуємося їх величною та прекрасною системою. Наприклад, Сонце. Ця зірка знаходиться від Землі на відстані 150.000.000 км. Сонце є зіркою середніх розмірів, але за обсягом настільки велике, що може вмістити в себе 1.300.000 планет, подібних до Землі. Температура поверхні Сонця досягає 6000 градусів, а внутрішньої частини - 20 мільйонів градусів. Сонце рухається по своїй орбіті з приголомшливою швидкістю - 720.000 км / год. Приблизні розрахунки показують, що за один день Сонце проходить 17.280.000 кілометрів шляху[2].

На цій зірці кожну секунду 564 мільйони тонн водню перетворюються в 560 мільйонів тонн гелію, а 4 мільйони тонн речовини розсіюється у вигляді енергії. Якщо зробимо розрахунки втраченої маси, то виходить, що Сонце в одну секунду втрачає 4 мільйони тонн, а за одну хвилину - 240 мільйонів тонн речовини. Якщо протягом 3 мільярдів років з такою швидкістю

2. Prof. Dr. Osman Çakmak, *Bir Çekirdekti Kâinat*, s. 21, 66.

Сонце виділяє енергію, отже, втрачена протягом цього періоду маса становить мільйон тонн 400.000 мільйонів разів. І це число складе всього 1/5000 частина тієї маси, яку в даний момент має Сонце.

Наш світ розташований на такій точно розрахованій відстані від цього величного і величезного джерела енергії, що і не спалюється його нищівним жаром, і не залишається обділеним так необхідною йому енергією тепла.

Сонце, яке володіє настільки величною силою та енергією, являє собою найбільше і корисне творіння для мешканців Землі, в першу чергу, для людей, і всіх інших живих істот, рівномірно обігріваючи своїм промінням наш світ. Причому мільйонами років[3].

Сонце, про яке йде мова , є всього лише однією зіркою з 200 мільярдів зірок нашої Галактики. Звичайно, це дуже приблизні розрахунки. Таким ж чином і наша Галактика являє собою тільки одну із 100 мільярдів галактик, за якими можна спостерігати з допомогою сучасних телескопів. Світлу необхідно 100.000 років, щоб з одного краю нашої Галактики досягнути іншого. А світло, як відомо, за одну секунду проходить 300.000 км. Наша планета знаходиться на одній

3. Prof. Dr. Osman Çakmak, *Kâinat Kitap Atomlar Harf*, s. 50.

из гілок спіралі Галактики. Щоб від Землі дістатися до центру Галактики, необхідно подолати 300.000 трильйонів кілометрів шляху[4].

Закони гідромеханіки

Спостерігаючи за природою, ми зрозуміємо, що плавання риб, політ птахів та літаків проводиться за рахунок певних законів (законів гідромеханіки). Коли ми відпочивали на березі річки або моря, невже не помічали, наскільки упорядкована течія води? Цікаво, хто краще і вигідніше використовує ці закони: літальні апарати або жучки? Цікаво, які закони гідромеханіки були дотримані при проектуванні риби? Цікаво, що дали або дають сучасній технології закони, яких дотримуються у природі? Цікаво, досліджуючи китів або ластівок, чи зможемо ми забезпечити економію палива на літаках або морських суднах? Яким чином можуть триматися комарі на поверхні води? Які особливості будови ніг павуків дають їм можливість здійснювати швидкі і миттєві стрибки?[5]

Серце риб передбачливо поміщено в ту частину тулуба, де найменше відчувається тиск, який чиниться водою на рибу при плаванні. Тим самим при збільшенні швидкості зменшується

4. Prof. Dr. Osman Çakmak, Kâinat Kitap Atomlar Harf, s. 6; *Bir Çekirdekti Kâinat*, s. 10-12.
5. Doç. Dr. Sami Polatöz, *Tabiatta Mühendislik*, İzmir 2004, s. 15-16.

тиск, і полегшується робота серця. Очі риб поміщені в таке місце, де статистичний тиск залишається незмінним при будь-якій швидкості руху. Внаслідок цього від швидкості плавання тиск на очі анітрохи не змінюється.

Всі ми у себе вдома бачили мух, які можуть стрімко злітати і тут же уповільнити швидкість польоту. Крім того, мухи мають здатність зависати в повітрі, перевернутися і полетіти назад, а потім сісти на стелю. Хвостові плавники акул, розгорнуте пір'я на хвості чорного грифа, хвостові плавники кита, які мають форму півмісяця - все це засоби для надання цим тваринам аеродинамічних властивостей. Крила ластівок, починаючи з передньої частини і до хвостової, мають форму півмісяця. Це збільшує їх аеродинамічні властивості. При виготовленні повітряних і морських суден люди в повній мірі використовують ці дані.

У процесі дослідження на шкірі акул були виявлені маленькі борозенки, які сприяють швидкому пересуванню в солоній воді. Для зменшення сили тертя при пересуванні ці борозенки являють собою ідеальну конструкцію. Механізм мастила суглобів людей і тварин так чудово спроектований, що залишається незрозумілим навіть на прикладі використання внутрішнього мастила в технології. Існують риби, які, не замерзаючи, живуть в дуже холодній воді; змії, добре відчува-

ють себе на спекотному піску. Відомі також риби, які тривалий час можуть обходитися без води. Тюлені можуть спокійно занурюватися на глибину понад 1600 метрів, і це в 160 разів перевищує той тиск води, який ми можемо витримати. Науці досі невідомо, яким чином морські тварини переносять такий тиск води. Деякі морські змії під час тривалих занурень виділяють азот з крові через шкіру і після спливання не відчувають незручностей, тоді як професійні водолази піднімаються на поверхню води повільно, роблячи невеликі перерви[6].

Кожна людина, яка розмірковує над оточуючим її світом, починає розуміти, що існує Творець, який володіє нескінченними знаннями та могутністю. Людина починає усвідомлювати, що вона створена не просто так, а приведена в цей світ з певною метою. В результаті досліджень вчені прийшли до висновку, що, починаючи з первісних племен і закінчуючи народами, які мають високу культуру, у всіх релігіях стверджується існування всемогутньої вищої сили[7].

Є безліч доказів, які вказують на існування та єдність Аллаха. Ось деякі приклади, які кожен може легко спостерігати:

6. Polatöz, a.g.e, s. 18-42.
7. Prof. Dr. Günay Tümer, "Din" mad., *Diyanet İslâm Ansiklop - disi*, İstanbul 1994, IX, 315-317.

- Утворення зародка, народження немовляти, поява молока в грудях у жінки відразу після пологів, зростання дитини, наявність у неї розуму та свідомості, а ще важливіше - з яких речовин дитина була створена і якою стала.

- Спалах блискавки, яка лякає або дає надію людям, впорядковане падіння дощових крапель і пожвавлення дощем мертвого та безжиттєвого грунту.

- Існування небес та землі завдяки дивовижній за своєю тонкістю системі та створення незліченної кількості живих істот на землі.

- Подих вітру, що є передвісником дощу; розподіл хмаринок та хмар в різних місцях; утворення озер і морів; плавання величезних суден по поверхні води - подібних невеликому містечку авіаносців, з яких злітають і на які сідають сотні літаків; виростання різних рослин з одного і того ж грунту[8].

- Послання поживи всім живим істотам з небес та землі [9].

Звертаючи увагу на це, Мавляна Джаляледдін Румі казав:

8. Ар-Рум, 30/20-46; аш-Шура, 42/29, 32; Йасін, 36/33-41; аль-Бакара, 2/22. Крім того див. Ібрахім, 14/32-33; ар-Рум, 30/40, 48, 54; аль-Фатир, 35/9; аль-Мумін, 40/61, 64, 79; аль-Джасія, 45/12; ат-Талак, 65/12.
9. Аль-Фатір, 35/3.

«Гей, синку! Що більше відповідає розуму: думати, що писар зробив напис, або напис з'явився сам по собі?

Гей, безталанна людина! Скажи мені, будь ласка, що більше відповідає розуму: думати, що будинок побудував будівельник, або ж що будинок побудувався сам по собі, без майстра і будівельника?

Хіба може сліпа і безрука людина створити твір мистецтва або це творіння рук вправного зрячого та чутливого майстра?[10]

Чи знають вони про це чи ні, але візерунки і малюнки з'являються в результаті роботи творця!

Гончар зайнятий виготовленням глека, місить глину і надає їй форму. Якщо не буде гончара, чи буде глечик сам по собі розширюватися і подовжуватися?

Дошки знаходять притулок в руках тесляра і слухаються його! Якби це було не так, хіба вони стали б розпилювати і приєднуватися до інших дошок?

Поки одяг не потрапить в руки кравця, як він буде кроїтися, як він буде зшивати?

10. Месневі, том 6, бейт: 368-371.

Гей, розумна людина! Якщо посудина з водою не знаходиться в руці продавця води, як вона буде наповнюватися і як буде опорожнюватися?

Адже і ти з кожним подихом наповнюєшся і звільнена! В такому випадку, о, розумна людино, ти знаходишся в «майстерних руках» Великого Архітектора! Настане день, і спадуть пелени з твоїх очей і завіса, яка прикриває таємниці, і тоді ти зрозумієш, що ти «в майстерних руках» Будівничого постійно переходиш з одного стану в інший!»[11]

Виникнення буття та продовження гармонічного та підпорядкованого суворій системі існування неможливо пояснити випадковістю. Професор Едвін Конклін казав:

«Твердження про те, що життя виникло в результаті випадковості, подібне твердженню, що прекрасна енциклопедія виникла в результаті випадкового вибуху в друкарні»[12].

2. Людина та релігія

Можна дати наступне визначення релігії: це закон, порядок і шлях, який визначає і регулює відносини Творця і Його творінь. Виходячи з цього, можна сказати, що релігія вбирає в себе

11. Месневі, том 6, бейт: 3332-3341.
12. The Evidence of God, P. 174; Prof. Dr. Vahidüddin Han, *İslâm Meydan Okuyor*, s. 129.

знання, які вказують на шлях, яким потрібно слідувати в земному і в потойбічному житті.

Щоб людина у цьому світі не заподіяла нікому шкоди, шанувала права інших і дотримувалася законів, щоб цей короткий термін прожила добре і не стала піддавати ризику своє майбутнє вічне життя, для неї приписані певні правила.

Всевишній Аллах створив у Всесвіті безліч істот, але серед них людина займає особливе місце. Аллах надав людині Свою безмежну милість і обдарував її такими властивостями, які не дані іншим створінням. Це розум, воля, знання, свідомість, «малік» (володіння майном) та «хакім» (володіння владою). Але всі ці властивості аналогічні двосічному ножу. Якщо використовувати їх позитивні сторони, у Всесвіті буде зберігатися твердий порядок, на землі пануватимуть достаток і щастя. Якщо будуть використані негативні сторони, відбудуться несподівані біди, запанує анархія, стануть відбуватися жахливі злочини, почнуться вбивчі війни.

В такому випадку, для правильного використання цих властивостей та здібностей виникає потреба в іншій силі. І ця сила - справжня релігія. При цьому не варто забувати про те, що Аллах не потребує релігійності людей. І дотримання людьми Його наказів не таїть в собі ніякої користі для Аллаха.

Але не тільки для здобуття вічного щастя, а й для досягнення щастя в земному житті ми, люди, неодмінно потребуємо дотримання релігійних приписів та законів [13].

Всі божественні релігії стверджують, що людина створена для пізнання свого Творця і для поклоніння Йому [14].

Релігію повідомляють людям пророки. Іслам підтверджує правдивість усіх пророків і віру в них робить обов'язковою умовою для мусульман. Згідно з вченням Ісламу, між пророками існує єдність, вони пов'язані ланцюгом наступності. Кожен пророк підтверджував місію попереднього пророка і потім повідомляв про те, хто прийде після нього.[15] В такому випадку той, хто визнає Мухаммада (саллаллаху аляйхі ва саллям), тим самим визнає всіх пророків. Бо коли Хатіб бін Абу Балта (радияллаху анху) передавав лист Мухаммада (саллаллаху алейхі ва саллям) наміснику Візантії в Олександрії Мукавкісу, він сказав йому наступне:

«Ми закликаємо тебе до Ісламу, який Аллах обрав для людей в якості релігії. Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) закликає не тільки

13. Prof. Dr. M. S. R. el-Bûtî, *İslâm Akâidi*, s. 71-76.
14. Аз-Заріят, 51/56; Вихід 20: 2-3; Второзаконня 6:4-5; Матф. 4:10.
15. Prof. Dr. Ö. F. Harman, "İslam" mad., *Diyanet İslâm Ansiklop - disi*, İstanbul 2001, XXIII, 4.

тебе, а й усіх людей. Серед людей найгрубішими і нещадними до нього були курайшити, і саме вони виступали проти нього. Ворожість до нього проявили і іудеї. Серед людей найближчими до нього показали себе християни. **Так само, як пророк Муса повідомляв про Ісу, так і Іса повідомляв про прихід Мухаммада (саллаллаху алейхі ва саллям). Наш заклик тебе до Корану подібний твоєму заклику послідовників Таурат (Тори) до Інджілі (Євангелія). Кожна людина є уммою (послідовником) того пророка, який з'явився в її час. І ти застав період діяльності Мухаммада (саллаллаху алейхі ва саллям). Значить, закликаючи тебе до Ісламу, ми не віддаляємо тебе від релігії пророка Іси. Навіть навпаки, ми пропунуємо зробити тобі те, що найбільше відповідає його місії»[16].**

Доктор Тімоті Джанотті, викладач кафедри «Історії та релігії» факультету образотворчих мистецтв Університету штату Пенсільванія каже, що, вибравши Іслам, він не заперечує християнство, його колишня релігія була підготовчим ступенем для переходу в Іслам, Іслам містить у собі цілі християнства і являє собою всеосяжну небесну релігію. Тімоті Джанотті зазначає:

16. Ібн Касір, Аль-Бідая, 4/266-267; Ібн Сад, 1/260-261; Ібн Хажар, Аль-Ісаба, 3/530-531.

«Мета Ісламу не обмежується певною групою. Його мета - зробити всіх людей гідними перед Аллахом [17]».

Хадіс[18] повідомляє, що всі пророки були братами. Значить, всі справжні релігії мають одні і ті ж основні постулати. Тобто справжня релігія, починаючи з першого пророка і закінчуючи останнім, з точки зору стовпів віри і моральних принципів залишилася незмінною. Зміни були внесені тільки щодо форми здійснення поклонінь і норм «муамаллята» (взаємовідносин між людьми) [19].

Так як справжня віра одна, божественні релігії в обов'язковому порядку повинні мати спільні риси. Наприклад, Іслам наказує вчинення намазу. У Біблії є такі вірші, які вказують на намаз:

«Поклоніться Господу у благоуспіху святині. Тремти перед обличчям Його, вся земля!»[20]

«І сказав Господь Моисею и Аарону, говорячи: Відділіться від цього суспільства, і Я їх

17. Ahmet Böken - Ayhan Eryiğit, Yeni Hayatlar, I, 15.
18. Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) говорив: «Я бл - жче всіх до сина Марьям. Пророки як брати, матері яких різні але батько один. Між мною і Їм (Ісою) немає інших пророків» (Бухарі, Анбія, 48; Муслім, Фадаіль, 145; Абу Давуд, Суннат, 14/4675).
19. Prof. Dr. Ö. F. Harman, "İslam" mad., DİA, XXIII, 3.
20. Псалтирь 95:9.

знищу вмить. Вони ж впали на обличчя свої та сказали…»[21]

«Мойсей в той час впав на землю і поклонився Богу»[22].

«І трохи відійшовши , впав на Своє обличчя , молився та казав...»[23]

«І почувши учні впали на свої обличчя…»[24]

21. Числа 16:20-22.
22. Вихід 34:8.
23. Від Матфея 26:39.
24. Від Матфея 17:6.

Перша частина

ОСНОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ІСЛАМУ

1. Основа Ісламу – таухід (єдинобожжя)

У своїй основі всі справжні релігії навчали «таухіду», тобто тому, що Аллах Єдін, Він не має ні дружини, ні дітей, і немає подібного до Нього. Проповідувати єдинобожжя пророк Ібрагім (аляйхіссалям) почав зі свого батька Азара.

Найголовніша ідея, якій іудеї приділяють особливу увагу, це Єдність Господа. Згідно з текстами Старого Завіту, перша людина - пророк Адам - і його нащадки - Нух, Ібрагім, Іскак, Якуб та Йусуф (аляйхімуссалям) - всі вони закликали поклонятися Єдиному Аллаху. У десяти заповідях, даних пророкові Мусі (аляйхіссалям), і в інших віршах Старого Завіту найбільше приділяється увага питанню Єдності Аллаха.[25] В Псалтирі, посланому пророку Дауду (аляйхіссалям), міститься молитва до Єдиного Господа. Пророк Іса (аляйхіссалям) підкреслював, що першою вимогою його шаріату є визнання Єдинства Аллаха[26].

25. Вихід, 20: 2-3; Второзаконня, 6: 4-5.
26. Від Матфея, 12:28-29.

Схильність до уподібнення Господа творінню в іудаїзмі привели до того, що Творця стали уявляти в образі людини. Надмірна любов до Ісуса, який був смертним, в християнстві привела до його обожнювання, відвернувши людей від Єдинобожжя до навчання Триєдинства. Що стосується Ісламу, незрозумілі питання, які часом виникали в понятті «таухіда» (єдинобожжя), завжди вирішувалися. Крім того, наша релігія закликає іудеїв і християн об'єднатися на основі єдинобожжя[27].

Розум і космологічні докази свідчать про те, що Творець Один. У Корані йдеться наступне:

«Аллах не взяв Собі сина, і немає поряд з Ним іншого бога. В іншому випадку кожен бог забрав би з собою те, що створив, і одні з них піднялися б над іншими. Аллах вище того, що вони приписують Йому! »[28]

«Якби на них (на небесах і землі) були інші божества поряд з Аллахом, то вони (небеса і земля) зруйнувалися б. Аллах, Господь Трону,

27. Алі Імран, 3/64. Prof. Dr. Ö. F. Harman, "İslam" mad., DİA, XXIII, 4. Ірландець, який пізніше став мусульманином, каже: «Десять заповідей являли собою дуже жорсткі закони, але віддаючи співтоваришів Господу, християни з самого початку стали порушувати ці заповіді» (A. Arii – U. Karabulut, Neden müslüman oldum, s. 59). Основоположником вчення про Триєдинство є апостол Павло, але коли іудеї стали погрожувати йому смертною стратою, він тікав на північ та став навчати людей християнству, заснованому на цьому вченні.
28. Аль-Мумінун, 23/91.

Пречистий та далекий від того, що вони приписують Йому! »[29]

Так як існування кількох творців або богів передбачає їх слабкість і наявність у них вад, необхідно щоб Господь був єдиним Творцем.

Згідно з принципами Ісламу, найбільшим гріхом є невизнання Єдності Аллаха, надання Йому в Його сутності, атрибутах та діях співтоваришів, спроби виділити чомусь іншому частку божественності. Додання співтоваришів Аллаху, назване «шірком» (багатобожжям), називають «найбільшим з великих гріхів» - «акбар аль-кабаір». Цей злочин характеризується як «наклеп», «впадання в глибокі омани», «найбільша несправедливість та злодіяння»[30].

Хоча Аллах за Своїм бажанням може пробачити інші гріхи, Він повідомив, що ні в якому разі не пробачить того, хто надавав Йому співтоваришів та помер, не розкаявшись в цьому [31].

В одному аяті Аллах велить:

«Тобі і твоїм попередникам вже було вселено: Якщо ти станеш долучати співтоваришів, то марними будуть твої діяння, і ти неодмінно опинишся одним з тих, що потерпіли збиток»[32].

29. Аль-Анбія, 21/22.
30. Ан-Ніса, 4/48, 116; Лукман, 31/13.
31. Ан-Ніса, 48/116.
32. Аз-Зумар, 39/65.

Єдиний шлях для порятунку від гріха багатобожжя (ширк) - це відмова від нього і прагнення до єдинобожжя.

2. Іслам - релігія, відповідна природі людини і не суперечить розуму

Всі люди мають деякі спільні риси, які виходять від природи людини. Іслам, який звертається до всього людства, встановлює свої закони відповідно до природних схильностей і потреб людей, а не виходячи з їхніх племінних, що мають тимчасовий або обмежений характер особливостей якогось народу. Тому Іслам - це релігія, яка відповідає природі людини, і вона ніколи не втратить своєї актуальності.

При глибокому і ретельному науковому вивченні законів Ісламу, чітко видно, наскільки вони відповідають природі людини і наскільки вони реалістичні. Віросповідання Ісламу грунтується не на чудесах, а на розумі та чітких істинах. Виходить, воно категорично не може вступати в протиріччя з науковими істинами. Якщо уважно дослідити приписи Ісламу, які стосуються поклоніння і відносин між людьми, тут же можна помітити, що це норми, які найбільше відповідають природі і розуму людини.

Так як розум є найважливішою якістю, яка відрізняє людину від інших живих істот, священ-

ний Коран акцентує увагу на роздумах6. Приблизно в 750-ти аятах Корану міститься заклик думати, досліджувати та використовувати розум найкращим чином[33].

Коли люди, які не повірили Пророку (саллаллаху аляйхі ва саллям), сказали йому: «Покажи нам чудеса, і тоді ми повіримо в Аллаха і визнаємо, що ти є пророком», Всевишньому Аллаху не сподобалися їхні умови. Для набуття віри в Аллаха та Його єдності, Він звелів не просити чудес, а робити відповідні висновки, спостерігаючи за небесами та землею.

Так як Іслам надає таке велике значення розуму, категорично забороняється вживання п'янких напоїв і одурманюючих засобів, бо бадьорий стан приховує в собі багато користі, а втрата контролю над собою або чіткості свідомості нічого не дають людині.

Як наслідок того, що Іслам є релігією, яка відповідає природі людини, його норми реалістичні. В Ісламі немає приписів, які неможливо виконати або виконання яких приносить людям труднощі, або ж таких, які гвалтують природу людини. Наприклад, якщо немає води, або ж неможливо через хворобу зробити обмивання водою, можна зробити **таяммум**[34] - обтирання

33. Ayşe Sucu ve diğerleri, *Gençlik ve Din*, s. 220.
34. Символічне очищення за допомогою чистого піску.

чистим піском. Якщо людина не може стояти на ногах, вона може здійснювати намаз сидячи, лежачи або ж просто рухом очей. Якщо хтось не може дотримуватися посту, він може відкласти його на більш пізній час або ж виплатити відшкодування - **фідья**[35].

Закят та хадж є обов'язковими тільки для тих, хто має необхідні для цього матеріальні засоби та фізичні можливості. Мусульмани, які закликають людей до Ісламу, зобов'язані це робити м'ягкими методами. І звичайно, не має такого обов'язку, як «будь-якими засобами зробити всіх людей мусульманами».

3. В Ісламі немає посередників між Аллахом та Його рабом, тобто немає класу священників

Ісламські вчені говорять, що «кількість шляхів, які ведуть до Аллаха, дорівнює кількості подихів створених». Тобто кожна людина вільна сама встановлювати зв'язок з Аллахом. Кожна людина своїми поклонінням і ду'а може звертатися безпосередньо до Аллаха і просити у Нього

35. Згідно положень Ісламу, за кожен день пропущеного посту потрібно виплатити відшкодування - фідью, якого вистачало б на те, щоб нагодувати одного бідняка, або Аллах в Корані велить: «**Для тих, хто не може утримувати піст (насилу), призначений відкуп — нагодувати голодних**» (аль-Бакара, 2/184).

прощення. Не доводиться сумніватися в тому, що варто було їй прагнути до Аллаха, як раб Аллаха знайде Його перед собою і в своїй душі.

У священному Корані Всевишній Аллах часто закликає Своїх рабів здійснювати ду'а та покаяння. При цьому Він повідомляє, що Його милосердя не має меж і тому, прийнявши ду'а Своїх рабів, Він простить їхні гріхи. Згідно з положеннями Ісламу, прерогатива прийняття молитов і прощення гріхів належить тільки Самому Аллаху, бо тільки Він є Владикою могутності. Жодне з творінь не може взяти на себе повноваження Аллаха. Особливості, властиві тільки Аллаху, бачити в інших, крім Нього, істот вважається багатобожжям – **ширк**[36].

Запитання **акаіда** (віровчення)[37] дуже серйозні і специфічні. І недбале ставлення до цих особливостей, приписування повноважень, властивих тільки Самому Аллаху, Його рабам або ж спроби обмежити їх являють собою досить небезпечне мислення, яке накликає на себе Божий гнів. Відносно цієї теми Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) розповів наступну історію:

36. Ширк – віддання співтоваришів Богу.
37. Акіда (араб.: віра, догма, мн.ч. акаід) – віровчення Ісламу, його світогляд, зібрання основних його догматів, його символ віри.

«Серед ізраїльтян жили двоє людей, що ведуть абсолютно протилежний один одному спосіб життя. Один з них був грішником, а інший був дуже старанний в питаннях поклоніння. Коли праведник заставав грішника за непристойним заняттям, він тут же попереджав його: «Перестань грішити!» Якось він знову застав його за вчиненням гріха і знову зробив йому попередження. Грішник заперечив йому:

- Та дай ти мені спокій наодинці з Богом. Ти що, посланий, щоб бути моїм сторожем?

Праведник сказав йому:

- Клянуся Аллахом, Він не пробачить тебе! (Або ж «Аллах не введе тебе в Рай!»)

Через деякий час обидва вони залишили цей світ, і їхні душі постали перед Творцем Всесвіту. Звертаючись до праведного, Аллах запитав:

- Ти точно знаєш, як Я зроблю зі Своїми рабами, або ж ти володієш повноваженнями і правами, які притаманні Мені?

Звертаючись до грішника, Аллах звелів:

- Іди і з Моєю милістю увійди в Рай!

Відносно праведника, Аллах наказав:

- А цього відправте в Пекло! »

Згідно з повідомленням Ахмада бін Ханбаля, Пророк (саллаллаху аляйхі ва саллям) закінчив свою розповідь наступним чином:

«Присягаюся Аллахом, у владі якого душа Абуль Касима (мав на увазі себе), людина вимовила тільки одне неправильне слово і тим самим позбавила себе як цього світу, так і щастя в вічному світі»[38].

Але з цієї історії не варто робити висновок, що можна здійснювати гріховні діяння. Тут потрібно звернути увагу на те, до яких небезпечних наслідків можуть привести неправильні міркування про Аллаха і помилкові погляди.

Наступна історія ще раз підтверджує, яке значення має ця тема.

Під час битви Ухуд Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) потрапив у важку ситуацію. Його армія розбіглася, сам він був поранений в обличчя, були поламані його благородні зуби. Розчарувавшись, страждаючи, він промовив: *«Яким чином може знайти порятунок народ, який заподіює своєму пророку стільки мук та поранив його?»* Тут же Всевишній Аллах зробив йому попередження:

«Тебе це не стосується. Або Аллах прийме їхнє покаяння, або покарає їх, адже вони є беззаконниками»[39]**.**

38. Абу Давуд, Адаб, 43/4901; Ахмад, 2/323; Муслім, Бирр, 137.
39. Алі Імран, 3/128; Бухарі, Магазі, 21; Тірмізі, Тафсір, 3/3002-3003.

Одного бедуїна захопили в полон і привели до Пророка (саллаллаху алейхі ва саллям). Бедуїн сказав:

- О, Аллах! Кинувшись до Тебе, я каюся в своїх гріхах, а перед Мухаммадом я не каюсь.

Пророк (саллаллаху алейхі ва саллям) тут же наказав:

– Він віддав належне (істинному Владиці), відпустіть його![40]

У зв'язку з нашою темою особливий інтерес викликають слова хазрат Іси (аляйхіссалям):

«Не дивіться на гріхи людей, немов ви є їх Господом. Краще дивіться на свої гріхи, як це і належить (божому) рабу»[41].

Для здійснення таких діянь, як ду'а, покаяння, поклоніння та ніках (одруження), в Ісламі немає ніякої необхідності в релігійному служителі. Кожен мусульманин зобов'язаний вивчити релігійні знання в необхідній для нього мірі.

40. Ахмад, 3/434; Хакім, 4/284/7654; Аджлуні, Кашфуль хафа, №: 1727; Мунаві, Файдуль кадр, №: 5423.
41. Муватта, Калям, 8; Ібн Абі Шайба, VI, 340/31879. В коментарі «Мунтака» до твору «Муватта» наводиться наступне пояснення: «Спостереження за чужими гріхами безглузде, так як людина не може їх ні простити, ні покарати за них. На гріхи може дивитися лише Всевишній Аллах, який їх заборонив. Якщо забажає, Він простить їх, а може і покарати. Рабу належить звертати увагу на свої гріхи, старатися визволитися від них та покаятись».

Коли мусульмани збираються в одному місці для здійснення намазу, той, що найбільше знає і благочестивий з них стає імамом.

Завдання ісламських вчених полягає у навчанні і поясненні релігійних принципів і, вказавши на прямий шлях за допомогою проповідей та повчань, просвітленні людей. Вони не мають права ставати посередниками між людьми і Аллахом і від імені Творця прощати їх або ж відповідати на їхні молитви.

4. Гармонія між земним і потойбічним життям, між матерією і духом в Ісламі

Іслам приділяє велике значення балансу і збереженню рівноваги. Акцентуючи увагу на одному боці, він не ігнорує і іншу. І так як обидві сторони створені Аллахом, і люди мають потребу в них, вкрай неправильно нехтувати однією зі сторін. Потрібно віддавати по праву всьому і приділяти кожному стільки уваги, скільки це необхідно.

Якщо дивитися з цієї точки зору, земне життя - це капітал, який допоможе заслужити щастя у вічному світі. Тому воно являє собою велике благо. І його потрібно використовувати так, як це вказано Всевишнім Аллахом. Головною нашою метою є майбутнє життя, і це потрібно пам'ятати завжди. Як атеїстичний погляд, спрямований

тільки на цей світ, так і аскетизм, укладений в повній відмові від радощів цього життя, недостатні для задоволення нормальної людини.

Ось один із прикладів цьому.

Відразу ж після переїзду в Медину Пророк (саллаллаху алейхі ва саллям) оголосив про братерство серед мусульман і кожного мухаджіра, який переїхав з Мекки, зробив побратимом мединця-ансара. Ця система братства, поряд з безліччю корисних сторін, сприяла спільному набуттю користі як для цього світу, так і для наступного. Коли побратими вранці прокидалися, один з них тут же поспішав до Мухаммада (саллаллаху алейхі ва саллям), а інший - на роботу. Той, хто провів день поруч з Пророком (саллаллаху алейхі ва саллям), ввечері переказував аяти та хадіси, які він вивчив за день, своєму побратимові. На наступний день вони мінялися [42].

Що стосується душі і тіла, вони представляють дві сторони людини. Якби духовне не займало чільне місце, матеріальне є засобом існування в цьому світі. Коли вони разом, то можуть щонебудь зробити. Значить, в корені неправильно приділяти увагу душі і катувати тіло, бо одним з особливо важливих благ, даних людині, є здоров'я. У Судний день серед перших питань, на

42. Бухарі, Мазалім, 25; Муслім, Тахарат, 17.

які доведеться людині відповідати, є звіт про те, як вона використовувала своє здоров'я[43].

Іслам наказує знати міру і в таких видах поклоніння, як намаз, піст і закят. Спосіб життя, при якому так багато часу приділяється поклонінням, що вони викликають огиду, ніколи не схвалювався [44]. Маючи на увазі цю обставину, щодо здійснення благих справ Аллах велить:

«Коли вони роблять пожертвування, то не розтрачають і не скупляться, а дотримуються середини між цими крайнощами»[45].

Мусульмани ніколи не впадають у крайнощі та завжди йдуть серединним шляхом. Тому, маючи на увазі громаду Мухаммада, Всевишній Аллах повелів:

«Ми зробили вас громадою (яка уникає надмірності і зловживань, справедливою і гармонійною), яка дотримується середини ...»[46].

5. Іслам заохочує вивчення наук

До наших днів між Ісламом і наукою не було розбіжностей або розходжень. Іслам не тільки не забороняв вивчення наук, а навіть навпаки, він

43. Тірмізі, Кияма, 1/2417.
44. Бухарі, Саум, 55, 56, 57; Тахаджуд, 7; Анбія, 37; Ніках, 1; Муслім, Сийам, 181-193; Абу Давуд, Саум, 55/2428.
45. Аль-Фуркан, 25/67.
46. Аль-Бакара, 2/143.

заохочував це найбільш наполегливим чином, зробивши вивчення наук фардом (обов'язковим) для всіх мусульман, як для чоловіків, так і для жінок. З іншого боку, наукові відкриття ніколи не спростовували приписи Ісламу, навпаки, вони завжди підтверджували їх. Та й чому вони повинні спростовувати? Проводячи дослідження і досліди над творіннями Аллаха, наука намагається виявити закони, встановлені Аллахом. Іслам - це Божественна релігія, яка послана Аллахом і яка збереглася в первісній формі. В такому випадку витік науки і Ісламу один і той же. Тобто один витік, з якого випливають дві річки. З кожним науковим відкриттям і подальшим розвитком науки поглиблюються знання людства щодо могутності Аллаха, щодо безмежності Його мудрості, і з кожним разом у людей посилюється віра в Нього. Тому наука та Іслам – це нерозривні частини єдиного цілого.

Існує безліч «асман хусна» (прекрасних імен) Всевишнього Аллаха, які означають, що Він є володарем знань і Йому відомо все - приховане і явне. В такому випадку раб Аллаха має докладати всіх зусиль, щоб отримати свою частку від атрибута Аллаха «знання». Відомо безліч аятів та хадісів, які закликають людей вивчати науки. Наведемо деякі з них.

Перше звернення Аллаха до Пророка (саллаллаху алейхі ва саллям) складалося з слова «Читай!» Після цього веління Всевишній звертає увагу віруючих на суть створення людини і закликає проводити дослідження в цій площині. Потім повторюється веління «Читай!», повідомляється про милосердя нашого Господа, який навчив людей за допомогою «калама» (письмової тростини) та навчив людей того, чого вони не знали. Також повідомляється, що рабів, які вивчають науки і проводять дослідження, очікують великі нагороди[47].

В посланих в подальших аятах містяться клятвені запевнення «пером і написаною ним», «книгою». Особливо наполегливо повторюється слово «книга». Схвально йдеться про знання, вчених, роздуми і роздумування[48]. Тому такі якості, як поширення читання і листи, увага вихованню, навчанню і дослідженням, роздуми стали характерними рисами цієї релігій.

Всевишній Аллах велить: «**Аллах засвідчив, що немає божества, крім Нього, а також ангели і ті, що володіють знанням. Він підтримує**

47. Аль-Алак, 96/1-5.
48. Аль-Калам, 68/1; аз-Зухруф, 43/2; ад-Духан, 44/2; Лукман, 31/27; ан-Ніса, 4/127; аз-Зумар, 39/1; аль-Мумін, 40/2, 67; аль-Бакара, 2/2, 164, 299; Алі Імран, 3/118; аль-Ан'ам, 6/32; ар-Рум, 30/8; Йасін, 36/68; аль-Джасія, 45/13.

справедливість. Немає божества, крім Нього, Могутнього, Мудрого»[49].

В нижче наведених аятах вчені згадуються поряд з Аллахом та ангелами. А більш високого ступеня пошани бути не може.

«Господи! Примнож мої знання!»[50].

«Запитайте людей Нагадування, якщо ви не знаєте цього»[51].

«Такі притчі Ми приводимо людям, але розуміють їх тільки ті, які володіють знанням»[52].

«Аллах піднімає по ступенях тих з вас, хто увірував, і тих, кому даровано знання. Аллах знає про те, що ви робите»[53].

Заохочуючи прагнення мусульманської громади до осягнення знань, Посланець Аллаха (саллаллаху алейхі ва саллям) казав:

«Тому, хто вступив на (який-небудь) шлях, бажаючи (знайти) на ньому знання, Аллах полегшить шлях в Рай, і, воістину, ангели неодмінно будуть покладати свої крила на шукача знання, висловлюючи своє задоволення тим, що він робить, і, воістину, прощення для того, що знає

49. Алі Імран, 3/18.
50. Таха, 20/114.
51. Аль-Анбія, 21/7.
52. Аль-Анкабут, 29/43.
53. Аль-Муджадала, 58/11.

неодмінно стануть просити мешканці неба та землі і навіть риби в воді! (Що ж стосується) перевершення того,що знає над тим, який поклоняється, то воно подібне перевершенню місяця над іншими небесними світилами, і, Воістину ті, що володіють знанням є спадкоємцями пророків, пророки ж не залишають у спадок ні дінарів, ні дірхемів, але залишають у спадок одне тільки знання, а тому, хто придбав його, дістався великий уділ»[54].

«З благих справ найкращим є отримання мусульманином знань, а потім - навчання цьому знанню іншого мусульманина»[55].

«Як щасливі ті, хто перебуває в суспільстві вчених та мудреців і уникає підлих та грішних людей!»[56]

«Є сім речей, саваб (винагорода) від яких досягне раба [Аллаха] і після його смерті: знання, яким він навчав інших; джерело води; виритий ним колодязь; посаджене фруктове дерево; побудована ним мечеть; Коран, залишений ним у спадок для читання; праведні нащадки, які будуть просити про прощення його гріхів»[57].

54. Абу Давуд, Ільм, 1/3641; Тірмізі, Ільм, 19.
55. Ібн Маджа, Мукаддіма, 20.
56. Абу Нуаім, Хільє, 3/202-203.
57. Байхакі, Шуаб, 3/248; Хайсамі, 1/167.

«Поки мусульманин не досягне кінцевого місця перебування, яким буде Рай, він ніколи не насититься почутим благом (знаннями)»[58].

Тих сахабів, які вміли читати і писати, Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) зобов'язав в Медині навчити читанню та письму інших мусульман. Абдуллах бін Саїд, Убада бін Самміт, Хафса бінти Умар, Шіфа бінті Абдуллах (радияллаху анхум) були з числа тих сахабів, в обов'язок яких Пророк (саллаллаху алейхі ва саллям) поставив навчання мусульман читання та письма[59].

Відомий ісламський вчений Фудайль бін Іяз казав:

«Той вчений, який діє відповідно до своїх знань і навчає інших, в потойбічному світі на небесах називається 'великим'»[60].

З цієї причини мусульмани кинулися до наукових досліджень, вважаючи це поклонінням. Різко зросла кількість людей, які вміють читати і писати. Сахаби і покоління після них місяцями здійснювали подорожі для осягнення знань та роками жили далеко від батьківщини.

58. Тірмізі, Ільм, 19.
59. *İslâm'a Giriş* -Gençliğin İslâm Bilgisi-, s. 109.
60. Тірмізі, Ільм, 19.

Ікріма, колишній раб Ібн Аббаса, розповідає:

«Абдуллах бін Аббас, звертаючись до мене і до свого сина Алі, сказав:

- Ідіть до Абу Саїда і послухайте з його вуст хадіси Мухаммада (саллаллаху алейхі ва саллям)!

Ми вирушили до Абу Саїда. У цей час той зі своїм братом працював в саду і поливав рослини. Помітивши нас, він підійшов до нас, сів і став розповідати »[61].

Хасан (радияллаху анху), онук Пророка (саллаллаху алейхі ва саллям), зібравши своїх дітей та дітей свого брата і промовив до нього:

«Діти мої! Племінники мої! Сьогодні ви малі з людей, але зовсім незабаром ви станете великими серед них. Тому вивчайте науки! Хто не може вивчити і переказати, нехай запише і зберігає вдома! » [62]

У всіх містах, які мусульмани заснували або завоювали, поруч з мечетями вони будували школи, бібліотеки, лазні і благодійні їдальні. У цих школах поряд з релігійними науками вивчали і такі, як медицина, географія, математика, астрономія. Бо для визначення часу та кібли, для

61. Бухарі, Салят, 63; Джихад, 17.
62. Дарімі, Мукаддіма, 43/517.

відправлення таких видів поклоніння, як намаз і піст, існувала потреба в астрономії і географії. Для розподілу закят і спадщини була потрібна математика. Щоб дослідити народи, про які розповідається в Корані, необхідно було добре знати такі науки, як історія та географія. Тому мусульмани були зайняті вивченням різних галузей знання[63].

Внесок мусульман в науку

Протягом історії в різних регіонах виникали різні культури та цивілізації, які вплинули один на одного, і, передаючи один одному знання в якості спадщини, розвивали його. Таким чином, наука, завдяки різним культурам та цивілізаціям, отримала можливість для розвитку. І мусульмани скористалися науковою спадщиною попередніх цивілізацій. Вони використовували її з великою скромністю, вдосконаливши отримані знання, вони внесли свій вклад в розвиток науки.

Робер Бріффо каже:

«Якщо в якихось площинах Європа досягла великих успіхів, то в цьому неодмінно є чимала частка заслуги ісламської цивілізації, відчутний її вплив та роль»[64].

63. Prof. Dr. M. Hamîdullah, *İslâm'a Giriş*, s. 243-264.
64. Robert Briffault, The Making of Humanity, p. 190.

Головним фактором, який надав мусульманам імпульс на цьому шляху, був хадіс Пророка (саллаллаху алейхі ва саллям): «*Мудрість – це знахідка віруючого. Де б він не знайшов, слід її взяти*»[65].

Мусульмани, з дитячих років виросли з усвідомленням цього, почали змагатися між собою в справі збирання наукової спадщини попередніх їм цивілізацій. Через деякий час самі значущі книги світу та видатні вчені почали стікатися в ісламські держави. Спочатку мусульмани перевели ці книги на арабську мову, а після, виправивши їх помилки і прийнявши те, що в них було правдивим, написали праці, які за своїм змістом значно перевершували ці. Наприклад, «Книга анатомії» Галена була на той час найавторитетнішою працею в цій галузі. Перевівши цю книгу, мусульманські вчені не прийняли її такою, як вона є. Після ретельного вивчення з неї прибрали деякі помилкові відомості і в результаті цього створили новий вдосконалений варіант цієї книги.

Емір Челебі в своїй книзі «Анмузаджут тиб» пише, що неправильно переказувати як є відомості з книги якогось автора. Він каже, що потрібно обов'язково привести і результати своїх досліджень. Наприклад, так як кількість лікарського зілля з в'юнка польового може змінюва-

65. Тірмізі, Ільм, 192687; Ібн Маджа, Зухд, 15.

тися в залежності від клімату та місця зростання цієї рослини, то використання її в тій же пропорції, в якій вказав Ібн Сіна в своїй праці «Канон лікарської науки», може привести до небажаних наслідків. **Челебі** також відзначає, що якщо прописати в Стамбулі зілля з в'юнка польового з Анкакї в тій же кількості, що і зілля з в'юнка польового з Бурси, то це може викликати негативну реакцію [66].

Як бачимо, вчені-мусульмани ставилися до науки не випадковим чином, а в крайньому ступені усвідомлено та продуктивно.

Свої астрономічні спостереження мусульмани почали з **Ахмадом ан-Ніхавандом** у 800 році. Внаслідок вони побудували величезні обсерваторії. Удосконаливши астролябію, виміряли розміри Сонця, Місяця, зірок та інших небесних тіл. Також вимірювали хід часу, висоту гір і глибину колодязів. В результаті проведених досліджень виправили старі списки і розробили нові зоряні каталоги. Мусульманські вчені виявили безліч нових зірок і виміряли площину екліптики. Також вони проводили спостереження за рухом Сонця та встановили його зв'язок з рухами інших небесних тіл. Були зроблені найбільші відкриття, які стосувалися руху світил. Для математичних розрахунків в астрономії мусульмани викорис-

66. Şaban Döğen, *Müslüman İlim Öncüleri Ansiklopedisi*, s. 132.

товували такі нові методи, як тригонометрія і «розрахунки синусів», які були більш точними та вірними. Крім того, в техніці розрахунків руху планет вони досягли такої досконалості, яка раніше здавалася немислимою[67].

Зробивши відкриття в галузі геології, мінерології, ботаніки, зоології, математики, фізики, хімії, медицини та фармакології, мусульмани внесли величезний внесок в розвиток цих наук. Наприклад, завдяки 29 відкриттям, зробленим в різних площинах науки, **Авіценна** (980-1037) став видатним ученим, який проклав стежку для європейських дослідників. Його праця «Аль-Канун фіттиб» протягом 600 років використовувалася як навчальний посібник в університетах Європи. Першим, хто заговорив про функції сітківки очей, був **Ібн Рушд** (1126-1198). Праця **Алі бін Іси** під назвою «Тазкіратуль каххалін», присвячена питанням офтальмології, протягом століть була єдиною працею в цій галузі медицини. Вона була перекладена на латинську, німецьку та французьку мови. В IX **Аммар бін Алі** провів операцію на оці і в своїй книзі «Аль-Мунтахаб фі іладжі айн» докладно описав методи видалення катаракти. Ця книга також була переведена на латинську, німецьку та інші мови.

67. Prof. Dr. Seyyid Hüseyin Nasr. *Islamic Science (İslam ve İlim)*, стр. 113-114.

Засновник оптичної науки, великий фізик **Ібн ал-Хайсам (Алхазен)** (965-1051) винайшов окуляри. **Алі бін Аббас** (994) провів відповідну сучасним методам операцію з видалення ракової пухлини. Його медична енциклопедія під назвою «Кітабуль малік» з захопленням вивчається і в наші дні. **Абуль Касим аз-Захраві** (963-1013) перетворив хірургію в окрему галузь медицини. Він у своїй книзі «Тасріф» намалював 200 видів хірургічних інструментів і докладно описав правила і мету їхнього використання. Мале коло кровообігу вперше виявив **Ібн Нафіс,** який жив в 1210-1288 роках. Про це він докладно пише в коментарі до праці **Ібн Сіни** «Аль-Канун». **Хазрат Акшамседдін** (1389-1459) в книзі «Маддатуль хаят» вперше повідомив про мікроби.

Першим, хто ввів позначення нуля в математиці, був **Хорезмі** (780-850), який створенням своєї праці «Аль-Джабр валь-мукабаль» заклав основи алгебри. **Сини Муси** (IX століття) виміряли окружність Землі з невеликими похибками. **Біруні** (973-1051), який зробив безліч відкриттів в різних галузях науки, довів, що Земля не тільки обертається навколо себе, але і навколо Сонця. В результаті досліджень, проведених поблизу індійського міста Нандана, він зумів виміряти діаметр Землі. Виявлений ним закон став відомий в Європі під назвою «закону Біруні». **Ал-Баттані** виміряв сонячний рік з погрішністю в 24 секун-

ди. Перші спроби польоту були зроблені **Ісмаілом Джаухарі** (950-1010). Перший літальний апарат у 880 році створив **Ібн Фірнас**. На цьому апараті, який був зроблений з тканини та пташиного пір'я, він довгий час пробув у повітрі і потім плавно опустився на землю. **Ар-Разі** (864-925) говорив про земне тяжіння**.** Кажуть, що **Христофор Колумб** (1446-1506) дізнався про існування Америки від мусульман, особливо з книг **Ібн Рушда** (1126-1198). **Ал-Ідрісі** (1100-1166) вісім століть тому накреслив карту, подібну на сучасні географічні карти. **Діневері** (869) створив шеститомну велику ботанічну енциклопедію «Кітабун набатат» («Книга рослин»). У цій праці він не обмежився зовнішнім описом рослинного світу, а докладно описав поживну цінність, застосування в медицині та інші особливості різних представників флори. Він також зазначив місця зростання тих чи інших рослин. **Джахіз** (869) залишив після себе величезну книгу в семи томах під назвою «Кітабуль хайван» («Книга тварин»), де розповідав про життя тварин [68].

68. За цим питанням можна звернутися до наступних джерел: Prof. Dr. Fuat Sezgin, *Science et technique en Islam I-V*, Frankfurt, 2004 *(İslam'da Bilim ve Teknik I-V, Ankara 2007)* та інші книги; Prof. Dr. Seyyid Hüseyin Nasr, *Islamic Science, An Illustrated Study*, World of Islam Festival Pub. Co. Ltf., England, 1976 *(İslam ve İlim, İstanbul 1989)*; Dr. Sigrid Hunke, *Allahs Sone über dem Abendland-Unser Arabischen Erbe*, Germany 1960 *(Avrupanın Üzerine Doğan İSLAM GÜNEŞİ, İstanbul 1991)*; Prof. Dr. M. Hamîdullah, *İslâm'a Giriş*, s. 243-264;

Це тільки деякі з прикладів. Вивчивши ці праці, можна побачити, що мусульмани чимало послужили людству на ниві науки.

Мусульмани займалися науковими дослідженнями, щоб краще пізнати Аллаха і, служачи Його рабам, удостоїтися Його милості. Тому вони не тільки уникали витрачати час на порожні і непотрібні знання, вони також намагалися не використовувати отримані знання на шкоду людству. Султан Мутаваккіль зажадав у Хунайна бін Ісхака, щоб той виготовив сильну отруту для його ворогів. Хунайн був відомим вченим-хіміком і міг без праці виготовити отруту, однак, незважаючи на взяття під варту та загрози, він відмовився виконати наказ султана. При цьому він говорив:

«Моя релігія наказує мені робити добро навіть нашим ворогам. Моя професія заснована на принципі служіння людям, щоб, вилікувавши їх, допомогти їм знайти здоров'я, але не на принципі вбивства»[69].

Кет Стівенс каже:

---

http://www.1001inventions.com; Carra de Vaux, *Les Penseure de l'Islam*, Paris 1923; *Avicenne*, Paris 1900; Prof. Dr. Mehmet Bayraktar, *İslâm'da Bilim ve Teknoloji Tarihi*, Ankara 1985; Ahmet Gürkan, *İslâm Kültürünün Garbı Medenileştirmesi*, İstanbul 1969.

69. Şaban Döğen, *a.g.e*, s. 132.

«Тільки невелика частина досягнень Заходу спрямована на користь людству. Більша ж частина використовується для того, щоб поставити владу певних груп над іншими людьми. Якщо сьогодні 5% наукових відкриттів спрямовані на вирішення існуючих проблем, то 95% служать агресивним починанням»[70].

6. Іслам ставить справедливість вище за все

Всевишній Творець є абсолютний Владика справедливості. Він не чинить несправедливо навіть в найменшому. Одним з Його Прекрасних імен є «аль-Адль», що означає «Владика справедливості, уособлення справедливості» [71]. Тому від рабів Аллаха у всіх обставинах вимагається вірність повної справедливості і скрупульозне дотримання чужих прав. Ця воля Аллаха чітко проявляється в приписах Ісламу, який є останньою релігією. У Корані Аллах наказує:

«Воістину, Аллах повеліває вам повертати довірене на зберігання майно його власникам та судити по справедливості, коли ви судите серед людей»[72].

70. *İslâm Üzerine Konuşmalar*, s. 39.
71. Тірмізі, Дават, 82/507.
72. Ан-Ніса, 4/58.

Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) наказував бути справедливими як в хвилини гніву, так і під час спокою, і тим, хто так чинить, пообіцяв велику нагороду [73].

Іслам наказує бути справедливими навіть по відношенню до ворогів:

«О ті, які увірували! Будьте стійки заради Аллаха, свідчачи неупереджено, і нехай ненависть людей не підштовхне вас до несправедливості. Будьте справедливі, бо це ближче до богобоязливості»[74].

Сухайл бін Амр був оратором курайшитів. Його проникливі промови, в яких він завжди негативно відгукувався про Іслам і закликав усіх озброїтися проти цієї релігії, мали сильний вплив на людей. Ця людина під час битви Бадр потрапила в полон. Хазрат Умар (радияллаху анху), звертаючись до Пророка (саллаллаху алейхі ва саллям), сказав:

– О, Посланець Аллаха! Якщо дозволите, я виб'ю передні зуби Сухайл, і нехай його язик випаде з рота! І після цього він ніколи не буде говорити нічого поганого ні про тебе, ні про Іслам. Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) вигукнув:

– *Залиш його, о, Умар! Я не заподію ніякої шкоди його органам. Якщо я зроблю, як ти ка-*

73. Хайсамі, 1/90; Абу Нуаім, Хілье, 2/342; 4/269-269.
74. Аль-Маіда, 5/8.

жеш, не дивлячись на те, що є пророком, Аллах вчинить зі мною ж точно так!

Коли Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) дізнався, що під час бою біля фортеці Хайбар мусульмани завдали матеріальної шкоди майну противника, покалічили тварин та порубали плодові дерева, він сильно розгнівався. Причому він пояснив, що підпорядкування його наказам є необхідною умовою віри та входження в Рай[75].

Згідно поглядам Ісламу, основне діалектичне протиріччя або боротьба має місце бути між гнобителями та їх поплічниками з одного боку і справедливими людьми та їхніми союзниками з іншого. У Корані звелено:

«Ворогувати слід тільки з беззаконниками»[76].

З людиною, яка проявляє повагу до прав інших людей, хоч вони мусульмани або послідовники інших релігійних конфесій, можна жити в одному суспільстві. Але якщо мусульманин творить безчинства або порушує чужі права, усі люди зобов'язані протистояти йому. Значить, на соціальному рівні критерієм відмінності між нами та іншими є утиск і справедливість[77].

75. Абу Давуд, Харадж, 31-33/3050.
76. Аль-Бакара, 2/192.
77. Prof. Dr. Recep Şentürk, *İnsan Hakları ve İslâm*, s. 22.

Можна згадати ще одну історію, яка яскраво показує, якого високого рівня досягли мусульмани в дотриманні справедливості. Мусульмани взяли в свої руки кермо влади в місті Хомс. Так як вони забезпечували безпеку жителів міста, то брали з них певний податок. В цей час візантійський імператор Іраклій зібрав величезну армію та вийшов в похід проти мусульман, які, дізнавшись про численність армії противника, занепокоїлися. Вони повернули всі податки, які зібрали з жителів Хомса, і при цьому сказали:

- В даний момент на нас готується напад, і у нас немає можливості захистити вас. (Ці податки ми стягували з вас як плату за забезпечення вашої безпеки). Ви тепер вільні і можете чинити так, як вам заманеться.

Християни Хомса дали їм наступну відповідь:

– Клянемось Аллахом, ваше правління та ваша справедливість для нас набагато миліше того безчинства і злочини, які ми відчували до вашого приходу. Ми готові з вашим намісником разом захищати місто від Іраклія.

Тут же встали іудеї і сказали:

- Клянемось Тауратом, поки нас не переможуть, намісник Іраклія не ввійде в наше місто.

Закривши міські ворота, вони встали на захист свого міста. Християни і іудеї інших міст, з якими мусульмани теж мали мирні договори, вчинили ж точно так. При цьому вони говорили:

- Якщо візантійці та їхні союзники переможуть мусульман, то ми повернемося до старих часів тиранії та злодіянь. Ми піддамося величезним труднощам. Буде краще, якщо мусульмани візьмуть гору, і ми знову будемо жити під їхнім правлінням згідно з раніше укладеними договорами.

І коли Аллах надав Свою милість, і дав мусульманам перемогу, християни відкрили ворота своїх міст для мусульман, і, вивівши танцюристів, висловили таким чином свою радість і виплатили податки[78].

7. Іслам - всеосяжна релігія

Іслам закликає повірити всіх людей і джинів. Кожна людина незалежно від його національності, кольору шкіри, статі та країни проживання може стати мусульманином. В Ісламі, який шанує людей відповідно до їх обов'язків і прав, є тільки дві нації: «віруючі» і «невіруючі».

Іслам - це система, послана Всевишнім Аллахом, милість якого обіймає все творіння. Вона

78. Балазурі, Футухуль бульдан, с. 187.

має на меті досягнення людством щастя і спокою. І було б зовсім нелогічно, якби ця система призначалася лише для жмені людей, а всі інші були б позбавлені цього блага. Такий стан справ суперечить таким атрибутам Аллаха, як Милостивий і Милосердний. Пророк (саллаллаху алейхі ва саллям) говорив:

«Хто добрий, до того милосердний Аллах. Якщо ви будете ласкаві до тих, хто знаходиться на землі, до вас будуть милосердні ті, хто знаходиться на небесах »[79].

У цьому хадісі не мається на увазі хтось конкретно. Навіть не маються на увазі тільки мусульмани. Тут наказується бути милосердним до всіх хто живе на землі людям, тваринам і рослинам.

Про те, що Мухаммад (саллаллаху алйхі ва саллям) був посланий всьому людству для призову до поклоніння Всевишньому Аллаху, в Корані повідомляється наступне:

«Скажи: ‘О люди! Я – Посланець Аллаха до всіх вас. Йому належить влада над небом та землею’»[80].

79. Абу Давуд, Адаб, 58/4941; Тірмізі, Бірр, 16/1924; Ахмад, 2/160.
80. Аль-А’раф, 7/158.

«Ми відправили тебе тільки в якості милості до світів»[81].

Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) казав:

«Всі пророки до мене посилались до своїх народів. Що стосується мене, то я посланий пророком всьому людству»[82].

Тому Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) закликав до Ісламу не тільки арабів. Ще при своєму житті, посилаючи листи і відправляючи послів до імператорів та царів Візантії, Ірану, Ефіопії, Єгипту та інших народів, він закликав їх прийняти Іслам [83].

У той же час актуальність положень Ісламу, починаючи з моменту його зародження, збері-

81. Аль-Анбія, 21/107. Про цей аят Ібн Аббас (радияллаху анху) казав: «Хто вірить в Аллаха і Його посланця, той як в цьому світі, так і в тому удостоїться милості Аллаха. А ті люди, які не увірували, тільки за те, що жили в його час і були його громадою, будуть огороджені від таких покарань, як «перетворення в мавп», «осипання кам'яним дощем», яким були піддані колишні племена та народи. Це милість, якої вони удостоїлися завдяки Мухаммаду (саллаллаху алейхі ва саллям) » (Байхакі, далаілун нубува, 5/486).
82. Бухарі, Таяммум, 1.
83. Тексти цих послань зберігаються в музеї Топкапи в Ста - булі. Деякі з них копії, а частина є оригіналами. Фотографії листів та відомості про них див. Prof. Dr. M. Hamidullah'ın *Six originaux des lettres diplomatiques du prophete de İslam, Paris 1985 / Hazret-i Peygamber'in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu*, trc. Mehmet Yazgan, İstanbul 1998; *İslâm Peygamberi; el-Vesâiku's-siyâsiyye*.

гається на всі часи і для всього простору нашої планети. Іслам необмежений певним часом чи регіоном. Бо в ці дні в будь-якій частині нашої планети і в кожному народі можна зустріти мусульман. Особливо в період хаджу ці люди, за повелінням Аллаха, зібравшись навколо Кааби і поклоняючись Єдиному Аллаху, демонструють пишність братства та єдність в Ісламі.

Так як Іслам має на меті упорядкування життя людства, його структура та зміст такі, що можуть задовольнити будь-які потреби людей. Це єдина система життя і віри, яка забезпечує дотримання духовних, фізичних, особистісних і соціальних прав, в ясній, чіткій і задовільній формі роз'яснила такі терміни, як життя, смерть, Бог, пророк, ангели, шайтан, земний світ, майбутнє життя, нагороди (саваб), покарання, Рай і Пекло.

Щоб краще зрозуміти це положення, цілком достатньо нагадати наступне: Коран зміг задовольнити потреби першого ісламського суспільства, яке складалося зі слабких людей, що піддавалися приниженню та тортурам. Таким же чином, і в той період, коли під владою мусульман виявилися величезні території, і їхня держава, яка простягалася від Атлантичного океану до Тихого, була єдиною, Коран зміг задовольнити всі моральні та юридичні потреби людей. Ця ве-

личезна громада кожного разу знаходила в цій Книзі необхідні відомості і відповіді на всі свої питання, що стосуються сфери вірування, поклоніння, суспільного життя та соціальних законів, а також на будь-які інші[84].

8. Іслам вважає усіх людей рівними

Іслам не робить ніяких відмінностей за національними, релігійними, соціальними або племінними ознаками, і божественні одкровення звернені до всіх людей. Іслам вважає всіх людей членами однієї сім'ї. Іслам повідомляє, що всі люди походять від одного батька і матері, і деякі відмінності між людьми мають бути не причиною ворожнечі, а способом для встановлення хороших відносин. Іслам вважає, що належність до різних народів і суспільств є своєрідним випробуванням щодо дарованих людям благ, а також приводом для змагання і співробітництва в благих діяннях для досягнення спільних ідеалів та цілей[85].

Згідно з принципами Ісламу, люди перевершують один одного не за расовими ознаками, не за кольором шкіри і приналежності до того чи іншого народу, тобто таким особливостям, які не у владі людини. Перевага людей вимірюється

84. M. Hamidullah, *Kur'ân-ı Kerîm Tarihi (Le Saint Coran'ın giriş kısmı)*, s. 23.
85. Аль-Маіда, 5/48; аль-Бакара, 2/148.

ступенем близькості до Аллаха, кількістю гідностей і богобоязливістю.

Таким же чином, матеріальні багатства, краса, сила, місце на соціальних сходах не є факторами переваги. Вони даються для того, щоб людина змогла найкращим чином висловити подяку Всевишньому за надану Ним милість. Подяка за кожне благо має бути того ж виду, що й саме благо. Блага, дані людині в цьому житті подібні питанням, які задають учневі під час іспиту. Жодному учневі не прийде в голову хвалитися заданими йому питаннями. Він може радіти тільки результатами своїх відповідей. Так як правовірний, використовуючи дані йому можливості і блага на шляху досягнення милості Аллаха, заслужену нагороду отримає тільки в майбутньому житті, для нього немає сенсу підноситися і вважати себе вище інших людей в цьому світі. Навпаки, така поведінка є великою помилкою.

Ісламський вчений Абу Хазім казав:

«Кожне благо, яке не наближає до Аллаха, є бідою».

Коли Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям), який був посланий як милість світів, виявився змушений повідомити про свої високі якості, він кілька разів вигукнув: «Немає місця хвальбі»[86].

86. Тірмізі, Манакіб, 1/3616; Дарімі, Мукаддіма, 8.

Для Всевишнього Аллаха віруючий, який педантичний по відношенню до Його заборон та постанов і самим прекрасним чином виконує свої особистісні обов'язки, набагато кращий того, хто не володіє такими перевагами[87]. Національність - це особливість, притаманна тільки тлінному тілу. Тіло являє собою оболонку, яка надіта на душу. Що стосується душі, у неї немає національності, бо всі душі прийшли від Аллаха[88]. В священному Корані звелено:

«О люди! Воістину, Ми створили вас із чоловіка та жінки і зробили вас народами і племенами, щоб ви пізнавали один одного, і найбільш шанований перед Аллахом серед вас - найбільш богобоязливий. Воістину, Аллах - Знаючий, Відаючий»[89].

Пророк (саллаллаху алейхі ва саллям) казав:

«Якщо дії людини залишили її позаду, родовід не виведе її вперед»[90].

У день взяття Мекки, коли в руки Мухаммада (саллаллаху алейхі ва саллям) потрапили самі

87. Аль-Худжурат, 49/13.
88. Аль-Хіджр, 15/29; ас-Сажда, 32/9; ас-Сад, 38/72; аль-Анбія, 21/91; ат-Тахрім, 66/12.
89. Аль-Худжурат, 49/13.
90. Муслім, Зікр, 38; Ібн Маджа, Мукаддіма, 17.

найлютіші вороги, він звернувся до них з такою промовою:

«Гей, люди! Всевишній Аллах заборонив вам зарозумілість невігласів і хвальбу предками. Люди діляться на дві групи. Одні люди постійно творять благі справи і богобоязливі, і саме вони перед Аллахом мають цінність. До іншої групи належать грішники і ті, які не мають ніякої цінності перед Аллахом. Всі люди є нащадками Адама. А Всемогутній Аллах створив Адама з глини[91].

У своїй прощальній проповіді Пророк (саллаллаху алейхі ва саллям) сказав:

«Гей, люди! Будьте уважні! Аллах Один, і батько ваш (Адам) один. Будьте уважні! Араб нічим не перевершує інших людей, і інші нічим не перевершують арабів. Червоношкірий нічим не перевершує чорношкірого, а чорношкірий нічим не перевершує червоношкірого. Люди можуть перевершувати один одного тільки по своєму благочестю»[92].

9. Іслам свободу совісті та віросповідання вважає основоположними

Всевишній Аллах показав людині, яку Він створив розумним і вільним, правильний і по-

91. Тірмізі, Адаб, 49/3270; Абу Давуд, Адаб, 110-111/5116.
92. Ахмад, 5/411.

милковий шлях, але ніколи Він не зазіхає на її свободу волі. Кожен, використовуючи свободу волі, може віддавати перевагу чому-небудь і в залежності від цього піти по тій чи іншій колії. У Корані звелено:

«Якщо б твій Господь побажав, то увірували б усі, хто на землі. Хіба став би ти примушувати людей навернутися у віруючих?»[93]

«Скажи: «Істина - від вашого Господа. Хто хоче, нехай вірує, а хто не хоче, нехай не вірує»[94]**.**

««Якщо ви не повірите, то Аллах не потребує вас. Він не схвалює невір'я для Своїх рабів. А якщо ви будете вдячні, то Він схвалить для вас це» [95]**.**

Під час джахілії (доісламські часи) жінки, у яких помирали діти, давали клятву: «Якщо моя дитина виживе, зроблю її іудеєм». Тому коли жителі Медини стали мусульманами, частина їхніх дітей жила серед євреїв. Коли за наказом Пророка (саллаллаху алейхі ва саллям) мусульмани вигнали з Медіни іудеїв племені Бані Надір, які порушили договір з мусульманами, серед них були діти мусульман. Їхні сім'ї стали заперечувати:

93. Йунус, 10/99.
94. Аль-Кахф, 18/29.
95. Аз-Зумар, 39/7.

- Ми не відпустимо своїх дітей (тобто ми насильно змусимо їх прийняти Іслам).

У відповідь Всевишній Аллах послав аят: **«Немає примусу в релігії»[96].**

Іслам не бажає насильницьким шляхом змусити людей визнати свої принципи, тому уникають будь-яких видів примусу. При цьому наша релігія проявляє таку педантичність, що закликає уникати морального впливу на людину. Наприклад, прояв чудес (муджіза) не було одним із способів заклику до Ісламу, і навіть звернення до Пророка (саллаллаху алейхі ва саллям) з проханням створити диво особливо не віталися. Але так як виникнення ісламської релігії припало саме на той період, коли людство переживало епоху прогресу, чудо Корану зверталося до розуму та свідомості людей. Іслам привертав до себе людей, показуючи їм розумні закони і навівши переконливі доведення. Саме тому в Ісламі силовий примус ніколи не використовувався[97].

До того ж використання сили в релігійних питаннях часто призводить до лицемірства, що набагато небезпечніше відкритого невір'я. І так як нещирі поклоніння виконуються тільки «для вигляду», вони відкидаються самим категоричнішим чином.

96. Абу Давуд, Джіхад, 116/2682; Вакіді, с. 85-87.
97. Prof. Dr. Seyyid Kutup, *İslâm'ın Dünya Görüşü*, s. 32-33.

Абу Рафі (радияллаху анху) розповідав:

«Курайшити відправили мене послом до Мухаммада (саллаллаху алейхі ва саллям). Як тільки я побачив його, у мене в душі з'явилося бажання прийняти Іслам. І я сказав йому:

- О, Посланець Аллаха! Клянуся Аллахом, я ніколи не повернуся до курайшитів.

Пророк (саллаллаху алейхі ва саллям) наказав мені:

– Я не порушу свого слова і ні за що не стану утримувати посла, який прийшов до мене. Ти повернися до курайшитів! І якщо ж те, що зараз у тебе в душі (бажання прийняти Іслам), буде відчуватися і там, то знову приходь до нас.

Після цього я повернувся в Мекку і, завершивши свою місію посла, відправився до Пророка (саллаллаху алейхі ва саллям) і став мусульманином »[98].

Один із ватажків язичників на ім'я Сафван в день взяття Мекки втік з міста. Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) відправив по його слідам його племінника Вахба бін Умайра, а в якості свого роду охоронної грамоти дав йому свій плащ. Тобто Пророк (саллаллаху алейхі ва саллям) закликав Сафван прийняти Іслам і запрошував по-

98. Абу Давуд, Джіхад, 151/2758.

вернутися назад. При цьому велів йому передати, що якщо він бажає, то може негайно прийняти Іслам, але може і подумати протягом двох місяців. Тоді Сафван з'явився до Мухаммада (саллаллаху алейхі ва саллям) з його плащем і, стоячи серед групи людей, гучним голосом сповістив:

- Гей, Мухаммад! Ось він, Вахб бін Умайр! Він прийшов до мене з твоїм плащем і передав мені, що ти запрошуєш мене, і що якщо я побажаю, то можу тут же прийняти Іслам. Якщо ж не бажаю, то маю право подумати протягом двох місяців.

Пророк (саллаллаху алейхі ва саллям) наказав:

– Зійди з верблюда, гей, Абу Вахб!

Але той відповів:

- Ні, клянусь Аллахом, поки ти не проясниш це питання, я не зійду на землю!

Тут Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) заявив:

– Я продовжую даний тобі термін до чотирьох місяців.

Сафван, будучи язичником, разом з Пророком (саллаллаху алейхі ва саллям) вийшов в похід і брав участь у битві Хунайн і в облозі Таіфа. Через один місяць він став мусульманином [99].

99. Муватта, Ніках, 44/45.

Коли настав час моління, наджранські християни, які прийшли на зустріч з Мухаммадом (саллаллаху алейхі ва саллям), встали в його мечеті, щоб помолитися. Деякі мусульмани намагалися перешкодити їм, але Пророк (саляллаху алейхі ва саллям) наказав:

«Залиште їх в спокої!»

Наджранські християни повернулися обличчям на схід і таким чином зробили свої релігійні ритуали [100].

Під час правління халіфа Умара (радияллаху анху) Абу Убайда бін Джаррах уклав договір з християнами Хомса і з умовою забезпечення безпеки їхнього життя, майна, фортечних стін, церков та млинів отримав ключі від міста. Виняток було зроблено щодо однієї умови, згідно з якою ¼ частина церкви Святого Іоанна повинна була стати мечеттю. І коли халіфом став Муавія, він побажав приєднати всю цю церкву до мечеті в Дамаску, але, зіткнувшись з запереченнями, відмовився від свого рішення. Незважаючи на те, що Абдульмалік бін Марван дав багато грошей християнам з тією ж метою, він не зміг переконати їх. Коли Валід бін Абдульмалік замість цієї церкви запропонував християнам багато грошей і різні альтернативні варіанти, вони знову відмовилися.

100. Ібн Хішам, 2/202-207; Ібн Сад, 1/357; Байхакі, Далаіль, 4/382-387; Халабі, Інсануль уйун, 3/235.

Тоді він наказав зруйнувати цю церкву і на її місці звести мечеть. І коли на трон зійшов Умар бін Абдульазіз, і християни поскаржилися йому, він вивчив цю справу і, зрозумівши, що християни мають рацію, прийняв рішення повернути церковні землі споконвічним власникам. Але на цей раз мусульмани не погодилися з тим, щоб їхня мечеть була перетворена в церкву. Умар бін Абдульазіз провів низку зустрічей з християнами і, подарувавши їм всі церкви, які знаходилися на території підкореної мусульманами Гути, заспокоїв їх і, таким чином, вирішив цю проблему[101].

Англійский історик Філіп Маршалл Браун писав:

«Незважаючи на великі перемоги турків, вони щедро визнавали права народів, які проживають на завойованих ними землях, на самоуправління відповідно до своїх традицій».

Коли Наполеон Бонапарт в 1798-99 роках напав на Османську Імперію і став підбурювати вірмен, які проживали в Палестині і Сирії, до збройного виступу, Себастьяні, консул Франції в Стамбулі, сказав Наполеону:

101. Doç. Dr. Bahâüddin Varol ve dğrl, *Cahiliye Toplumundan Günümüze Hz. MUHAMMED*, s. 286; Prof. Dr. M. Hamîdullah, *İslâm'a Giriş*, s. 237.

«Вірмени настільки задоволені своїм життям, що підштовхнути їх до повстання практично неможливо»[102].

10. Іслам приймає за основу «принцип полегшення»

Аллах, який є Владикою безмежної милості, бажає, щоб Його рабам завжди було легко, і Він зробив Іслам легким у всіх аспектах. Тобто, жити згідно релігійних законів зовсім не означає ведення аскетичного способу життя, відмова від всіх мирських радостей і піддання себе постійним мукам. Ухвалення Ісламу, виконання його розпоряджень дуже просте і під силу навіть самим слабким людям.

У аятах Корану велено:

«Аллах бажає вам полегшення і не бажає вам утруднення»[103].

«Він вибрав вас і не зробив для вас ніякого утруднення в релігії»[104].

«Аллах бажає вам полегшення, адже людина створена слабкою»[105].

102. Див. http//www.atmg.org/ArmenianProblem.html
103. Аль-Бакара, 2/185.
104. Аль-Хадж, 22/78.
105. Ан-Ніса, 4/78.

Про один з принципів полегшення Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) повідомляв наступне:

«Аллах повелів ангелам: 'Якщо Мій раб забажає зробити гріховний вчинок, не записуйте до тих пір, поки він дійсно не згрішить! І якщо він зробить, проти нього запишіть один гріх! Якщо ж він, бажаючи здобути Мою милість, змінить своє рішення, запишете це як саваб (нагороду)! Якщо Мій раб захоче зробити благе діяння, запишіть на його рахунок один саваб (нагороду), навіть якщо він не вчинив його! Якщо Мій раб здійснить це діяння, запишіть на його рахунок в десятикратному і навіть семисоткратном розмірі'»[106].

Сахаби повідомляли, що Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) був доброю людиною, яка завжди йшла назустріч і завжди намагалася зрозуміти становище людей [107].

Наведемо деякі приклади, які наочно демонструють легкість ісламської релігії.

- Людина несе відповідальність тільки в міру можливостей, і від неї не вимагається виконання непосильних завдань. У неї не вимагатимуть звіту за справи, виконання яких їй не під силу[108].

106. Бухарі, Таухід, 35; Муслім, Іман, 203, 205.
107. Муслім, Хадж, 137.
108. Аль-Бакара, 2/285.

– В Ісламі за основу береться принцип поступовості. Такі гріховні діяння, як вживання спиртних напоїв, лихварство та перелюб, які були поширені в доісламські часи, були заборонені не відразу, а поступово.

– Для намазу в обов'язковому порядку вимагається омовіння водою, але якщо вода відсутня, або ж її використання може призвести до загострення захворювання, дозволяється робити обтирання чистим піском.

- З огляду на втому і поспіх під час подорожі, подорожнім дозволяється замість чотирьох ракаатів намазу здійснювати два ракаата.

- Стояти на ногах під час намазу є фардом (обов'язковим), але в тих випадках, коли неможливо в силу будь-яких причин стояти, намаз можна здійснювати сидячи, лежачи або просто рухом очей.

- Віруючі як під час здійснення намазу, так і в звичайний час мають право читати найлегші місця з Корану. У цьому питанні немає ніяких обмежень[109].

– Для здійснення поклонінь немає ніякої необхідності в окремому приміщенні. З цього приводу Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) казав:

109. Аль-Музамміль, 73/20.

«Вся земля зроблена для мене місцем поклоніння, і вся вона зроблена для мене чистою. Тому коли настане час намазу, будь-який правовірний із моєї спільноти хай звершує намаз там, де знаходиться» [110].

- Хворим і подорожнім, можливо, буде важко дотримуватися посту. Тому під час Рамадану вони можуть дотримуватися посту, але можуть і не дотримуватися. Якщо вони не постили, то повинні відшкодувати пропущені дні після одужання чи повернення з подорожі.

- Якщо шлях до Мекки для здійснення хаджу небезпечний, мусульмани, для яких паломництво є обов'язковим (фард), можуть відкласти поїздку до тих пір, поки не нормалізується обстановка.

- Всевишній Аллах встановив легкі норми для опіки сиріт, каффарата (спокутування за порушення клятви), укладення шлюбу, виплати махра, розлучення, забезпечення сім'ї, поклонінь, відплати за злочин (кісас), заповітів, укладення договорів, позики і виплати боргів, тобто при будь-яких видах взаємовідносин, і те ж саме вимагає і від мусульман [111].

Кількість прикладів можна збільшити. За ці великі блага, даровані нам Аллахом, ми, пере-

110. Бухарі, Таяммум, 1.
111. Аль-Бакара, 2/178, 180, 220-241; ан-Ніса, 4/6, 19, 25; ат-Т - лак, 65/2, 6, 7.

йнявшись тими ж почуттями, які відчував Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям), говоримо:

«Слава Аллаху, який зробив в релігії так багато послаблень!»[112]

11. Іслам прищеплює оптимізм та надію

Іслам бажає, щоб люди завжди були оптимістичні і не втрачали надії. Всевишній Аллах велить: **«Моя милість обіймає будь-яку річ»**[113]**.**

Пророк (саллаллаху алейхі ва саллям) казав:

«Коли Господь створив все суще, Він в книзі, яка розташована над Троном, написав: 'Воістину, Моя милість перевершує Мій гнів!'»[114]

Віри цілком достатньо для того, щоб мусульмани ніколи не втрачали надію. З іншого боку, в значній мірі полегшують життя мусульманина і такі прекрасні якості, як схильність до прощення, милосердя, терпіння, достаток, «хусні зан» (добрі припущення). Тягар життя полегшується і усвідомленням того, що нещастя, яке трапилися з людиною, служить спокутою за гріхи або сприяють духовному піднесенню. Неможливо уявити, щоб мусульманин, який спочатку ро-

112. Ахмад, 6/167.
113. Аль-А'раф, 7/156.
114. Бухарі, Таухід, 15.

бить все можливе, а потім доручає свої справи Всевишньому і буває задоволений всім, що дає йому Аллах, був би засмучений або впав у відчай. Мусульманин завжди умиротворений, він живе в мирі та спокої.

Для невіруючих і грішників врата каяття розкриті до останньої миті їхнього життя. До тих пір, поки не стануть очевидні ознаки настання її смерті або Судного дня, людина в будь-який час може увірувати і покаятися. Але так як смерть або Кінець світу можуть прийти несподівано, потрібно відразу, не втрачаючи часу, прагнути до Аллаха, що наказує:

«Скажи Моїм рабам, які зловживали на шкоду самим собі: «Не впадайте у відчай в милості Аллаха. Воістину, Аллах прощає всі гріхи, бо Він – Той, що прощає, Милосердний ». Зверніться до вашого Господа і підкоріться Йому до того, як муки з'являться до вас, адже тоді вам вже не буде надана допомога»[115].

Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) категорично забороняв людям співвідносити будь-які події з невдачею і прийняв за основу наступне правило: на все дивитися позитивно і все розтлумачувати до добра[116].

115. Аз-Зумар, 39/53-54.
116. Бухарі, Тиб, 19; Муслім, Салям, 102; Абу Давуд, Тиб, 24/3919.

Іслам радить людям уникати «су-і зан (поганих припущень) і завжди ставитися до інших на основі принципу «хусн-і зан (добрих припущень). У Корані Аллах велить:

«О ті, які увірували! Уникайте багатьох припущень, бо деякі припущення є гріхом. Не слідкуйте один за одним і не злословте за спиною один одного»[117].

Якщо після того, як віруючий ужив усіх необхідних заходів, Аллах пошле йому яку-небудь біду, мусульманин виявляє терпіння і очікує від Нього (за терпіння) нагороду.

Поряд з почуттям страху, яке віруючий відчуває перед Аллахом, ніколи не можна втрачати надію на Його милість. Це душевний стан так і називається - «між страхом і надією» («байнуль хауфі вар ріджа»). Коли настане момент смерті, хороші припущення (хусн-і зан) мусульман щодо Аллаха ще більше посиляться. Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) сказав:

«Коли хто-небудь з вас вмирає, нехай він думає про Аллаха тільки хороше!»[118]

Мусульманин і щодо матеріальних благ ніколи не буває песимістом, бо знає, що Всевишній

117. Аль-Худжурат, 49/12.
118. Муслім, Джаннат, 81, 82; Абу Давуд, Джанаіз, 13.

Аллах спочатку визначив життєву долю Своїх рабів. У Корані звелено:

«Не вбивайте своїх дітей, побоюючись жебрацтва, адже Ми забезпечуємо прожитком вас разом з ними»[119].

«Скільки є живих істот, що не забирають своєї їжі (або не запасаються своєю їжею)! Аллах наділяє їжею їх і вас. Він – Той, що Чує, Знає »[120].

Безсумнівно, людина придбає тільки те, що їй визначено. З метою забезпечення себе і своїх близьких вона повинна зробити деякі заходи і зробити деякі кроки. Сумлінно зробивши все залежне від нього, мусульманин повинен задовольнятися дарованими йому Аллахом благами, не висловлюючи претензій на їхню розмаїтість або недостатність, і використовувати отримані дари таким чином, щоб їм був задоволений Господь.

12. Іслам надає більше значення соціальній взаємодопомозі та динамізму

За своєю природою людина є істотою соціальною. Вона не може жити одна і завжди потребує людей, з якими може встановити тісні душевні зв'язки. Поряд з цим, вона створена слабкою,

119. Аль-Ан'ам, 7/151.
120. Аль-Анкабут, 29/60.

і не в силах задовільнити усі свої потреби. Значить, люди повинні жити в суспільстві, допомагати один одному і разом поклонятися Аллаху.

Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) казав:

«Рука (допомога) Аллаха разом з джамаа (спільнота). Хто відокремився від спільноти, той відділився в сторону Пекла»[121].

«Джамаа (спільнота) – це милість, розділення – мука»[122].

Такі поклоніння, як колективний, п'ятничний і святкові намази, хадж, закят, благодійність, жертвоприношення, а також похоронні обряди, весілля, відвідування хворих, збереження і підтримання родинних відносин, допомога нужденним стимулюють людей жити і будувати відносини у суспільстві.

Зрозуміло, спільне життя в суспільстві приховує в собі деякі труднощі. І для того, щоб винести їх, потрібна готовність до самопожертви. Тому Іслам обіцяє великі нагороди тим мусульманам, які, живучи в суспільстві, вирішили розділити важкість інших людей.

Пророк (саллаллаху алейхі ва саллям), який був вельми вихованим та делікатним, навіть

121. Тірмизі, Фітан, 7/2167.
122. Ахмад, 4/278.

коли стикався з грубістю неосвічених і розумово недалеких людей, ні в якому разі не ображав їх і продовжував добре ставитися до них. Його дядько Аббас (радияллаху анху), шкодуючи свого племінника, сказав:

- О, Посланець Аллаха! Бачу, що люди турбують вас, піднята ними пилюка доставляє вам незручності. А що якщо вам зробити особливе тінисте місце, і ви будете розмовляти з людьми, стоячи там?

Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям), посланий як милість світів, вигукнув:

– Ні! До тих пір, поки Аллах не забере мене від вас і не удостоїть спокою, я буду перебувати серед вас. Нехай наступають мені на п'яти, тягнуть за одяг і доставляють незручності піднятою пилюкою![123]

Своїй спільноті Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) радив чинити ж таким чином:

«*Мусульманин, який змішуючись з людьми, терпить незручності,які спричиняються ними, більше краще того, хто не змішується з людьми і не переносить занепокоєння*»[124].

123. Дарімі, Мукаддіма, 14; Ібн Абу Шайба, Мусаннаф, 7/90; Ібн Сад, 2/193.
124. Тірмізі, Кіямат, 55/2507.

«Людина не може жити без брата. Це як дві руки, одна з яких не може без іншої»[125].

«Коли віруючі зустрічаються один з одним, вони подібні до рук, які миють одна одну»[126].

Іслам вчить людей працювати для здобуття прожитку, заводити сім'ю і мати дітей, допомагати людям, бути «рукою, яка дає», правильно розпоряджатися часом, прагнути якомога більше отримати користі від цього світу, яке є місце набуття майбутнього життя. Іслам наказує повідомляти всім людям істину, оберігаючи їх від неправильних вчинків, захищати своє майно, життя, честь, спадкоємство і Батьківщину. Таким чином, наша релігія заохочує людей до активної участі в суспільному житті. Прищеплюючи людям думку, що зробивши і добро з крупинку, і зло з крупинку, неодмінно отримаєш нагороду[127], Іслам привчає людей бути уважнішими, забезпечує активний і динамічний спосіб життя.

Закликаючи людей бути соціалізованими, Іслам ніколи не перешкоджає індивідуальним поклонінням і роздумам. Іслам радить всі роботи на благо суспільства виконувати заради Аллаха і з наміром поклоніння. Встановлюючи принцип

125. Дайлямі, Фірдаус, 3/409/5251.
126. Суюті, Джаміуль ахадіс, №: 21028; Дайлямі, Фірдаус, 4/132/6411; Сулямі. Адабус сухба. Єгипет, 1410, 1/95/128.
127. Аз-Зільзаля, 99/7-8; аль-Ан'ам, 6/104; аз-Зумар, 39/41; аль-Фусіллят, 41/46; аль-Джасія, 45/15.

«халват дар анжуман» («самотності в натовпі»), Іслам вимагає перебувати в такому стані духу, при якому людина «живе в суспільстві, але серцем перебуває з Аллахом». Інакше кажучи, Іслам ставить перед людьми мету жити відповідно до принципу: «Руки у праці, серце з Творцем».

Такі принципи, як «тафаккурі маут» («роздуми про смерть»), віра в напередвизначення та покірність волі Аллаха ні в якому разі, як це неправильно розуміють деякі, не роблять людину інертною і не викликають у неї апатії. Навпаки, це привчає мусульман бути ще більш уважними, старанними і в будь-яку роботу вкладати душу. Людина, яка пам'ятає про смерть, замислюючись над тим, як у неї мало часу, намагається зробити якомога більше добрих справ, виконуючи їх найкращим чином. Вона ніколи не стане витрачати свій час на даремні заняття, не стане грішити, підпавши під вплив нафсу і шайтана.

Мусульманин, який вірить в напередвизначення і правильно розуміє сенс покірності й надію на Аллаха, прекрасно знає, що абсолютно неправильно надіятися на Аллаха, не зробивши спочатку все залежне від себе. Значить, серце мусульманина перебуває в спокої, коли він, зробивши все, що в його силах, надасть справу Аллаху. Власне, нічого більше цього не може зробити і людина, яка не вірить в напередвизначення і позбавлена надії на Всевишнього та покірності. Так як такі люди не

вірять в Аллаха, вони завжди зі страхом очікують, до яких результатів приведуть їхні дії, і як тільки щось йде не так, як вони цього чекали, їх тут же охоплює відчай, і вони втрачають надію.

Що ж стосується мусульманина, який вірить в напередвизначення і сподівається на Аллаха, то навіть якщо після того, як зробив все від нього залежне, він не отримає того, що очікував, в будь-якому випадку віруючий отримає саваб (винагороду) за свої наміри. Поряд з цим, він буде захищений як від надмірного розчарування, так і від психологічного стресу. Тобто він знаходиться у вигідному становищі як з матеріальної, так і духовної точок зору.

Американець Карл Форбс, який прийняв Іслам говорить:

«Навіть якщо б я не був мусульманином і подивився на проблему з точки зору соціаліста, то прийшов би до висновку, що не може бути кращої основи для цивілізації і суспільства, ніж Іслам»[128].

13. Іслам надає людині вищу цінність

Із усіх творінь Іслам тільки людині відводить виняткове місце та надає повагу. В аятах Корану повідомляється:

128. Ahmet Böken - Ayhan Eryiğit, *Yeni Hayatlar*, II, 117.

«Ми створили людину в прекрасному вигляді»[129].

«Ми вшанували синів Адама і їм дозволяємо пересуватися по суші та морю. Ми наділили їх благами та дарували їм явне перевершення над багатьма іншими творіннями»[130].

Якось перед Пророком (саллаллаху алейхі ва саллям) проходила поховальна процесія. Він встав на ноги. Йому сказали:

- О, Посланець Аллаха! Це ж поховання іудея!

Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) промовив:

– А хіба він не людина?[131]

Як бачимо, Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) в знак поваги встав перед людиною, яку Всемогутній Господь створив найкращим чином. Так він показав, що не тільки живі, але навіть мертві гідні поваги і шани.

Розповідає Йала бін Мурра (радияллаху анху):

«Разом з Пророком (саллаллаху алейхі ва саллям) я брав участь у багатьох походах. Коли на поле бою Мухаммад (саллаллаху алейхі ва

129. Ат-Тін, 95/4.
130. Аль-Ісра, 17/70.
131. Бухарі, Джанаіз, 50; Муслім, Джанаіз, 81.

саллям) помічав тіло вбитої людини, він наказував тут же віддати його землі. При цьому не запитував, мусульманин це чи невірний »[132].

Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) казав:

«Ламати кістки мертвого такий же гріх, як ламати кістки живої людини»[133].

Яку ж цінність має життя і душа живої людини, до тіла якої навіть після смерті проявляють таку увагу і повагу?

У священному Корані звелено:

«А хто вб'є людину не за вбивство або поширення нечестя на землі, той немов вбив усіх людей, а хто збереже життя людині, той немов збереже життя усім людям»[134].

Саме тому, згідно з принципами Ісламу, протизаконне вбивство людини вважається великим гріхом, і щоб утримати людей від вчинення такого гріха, були встановлені суворі покарання.

Хазрат Мауляна казав:

«Якщо я розповім про істинну цінність людини, то згорю і я, і цей світ! Але, на жаль, людина не зрозуміла своєї цінності і дешево продала себе. Хоча людина за своєю суттю є дуже дорогим

132. Хакім, 1/526/1374; Даракутні, 4/116; Байхакі, Ас-Суннану кубра, 3/386.
133. Ібн Маджа, Джанаіз, 63.
134. Аль-Маіда, 5/32.

атласним матеріалом, вона зробила себе латкою на плащі»[135].

Всевишній Аллах, оберігаючи навіть Своїх грішних рабів, навіть злослів'я в їхню адресу вважає величезним гріхом. Категорично забороняється знущатися над людьми, їх осуджувати, давати образливі прізвища та клички, їх пародіювати, бути поганої думки про них, вишукувати їхні помилки і приховані таємниці[136].

Всемогутній Господь повідомляє, що може пробачити гріхи, які мають відношення до Нього, але не може пробачити порушення чужих прав, і прийняте рішення за заподіяну образу залишається за скривдженою людиною.

Людині, якій Іслам надає таку цінність, були також дані права, відповідні його положенню і гідності [137]. Згідно з принципами Ісламу, саме вже існування людини є достатньою причиною для володіння основними правами. Зробивши основою прав людини саму її приналежність до людського роду, ісламські правознавці вибрали всеосяжний підхід, і вони ніколи не ділили людей ні за релігійною, ні за національною, ні за статевою ознакою, а також на класи або стану[138].

135. Месневі, с. 3, бейт 1000-1001.
136. Аль-Худжурат, 49/11-12.
137. Kadir Mısıroğlu, *İslâm Dünya Görüşü*, İstanbul 2008, s. 200-201; Prof. Dr. Recep Şentürk, *İnsan Hakları ve İslâm*, İstanbul 2007.
138. Prof. Dr. Recep Şentürk, *İnsan Hakları ve İslâm*, İstanbul 2007, s. 13, 21.

Друга глава

ВІРОСПОВІДАННЯ, ПОКЛОНІННЯ І ВІДНОШЕННЯ МІЖ ЛЮДЬМИ

I. ОСНОВИ ІСЛАМСЬКОГО ВІРОСПОВІДАННЯ

Основи віровчення спираються на одкровення, а не на особисті погляди і розуміння індивіда. Основи віровчення Ісламу висловлені в Корані та хадісах в такій ясній та чіткій формі, що з поясненням та міркуванням немає місця.

Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) перерахував такі основи віри:

«Іман (віра) - це віра в Аллаха, в ангелів, в пророків, в Судний день і в те, що як погане, так хороше відбувається згідно визначеним»[139].

Ці основи можна сформулювати наступним чином.

1. Віра в Аллаха

Першим обов'язком кожної людини, яка досягла повноліття в здоровому глузді є пізнання

139. Бухарі, Іман, 37; Муслім, Іман, 1, 5; Тірмізі, Іман, 4; Абу Д - вуд, Суннат, 16.

свого Творця - Всевишнього Аллаха, віра в Нього і поклоніння Йому. Аллах в Корані велить:

«Господь неба, землі і того, що між ними! Вклоняйся Йому і будь стійкий в поклонінні Йому. Чи знаєш ти іншого з таким ім'ям (або подібного до Нього)?»[140]

Хоча люди, що живуть у важких умовах і не мають жодних відомостей про Іслам, не зобов'язані виконувати такі приписи шаріату, як намаз, піст, закят та інші, однак вони зобов'язані повірити в Аллаха, тому що віра в Аллаха закладена в природі самої людини. Кожна людина, спостерігаючи за величними і досконалими витворами нашого Всесвіту, своїм розумом може прийти до висновку, що все це має свого Творця. Кожен нормальний розум свідчить про це.

Кожен мусульманин вірить у Всевишнього Аллаха наступним чином.

Аллах існує, Він Єдиний. Він існує з самого початку і буде існувати вічно. Він не подібний на Свої творіння, і творіння не подібні на Нього. Він існує сам по собі. Він вище від того, щоб народитися і породити, він не є ні батьком, ні сином. Він не залежить від місця і часу. Він не має потреби ні в яких засобах, Йому відомо все. Він чує все і бачить все. Він є Владика абсолютного і безмежного знання.

140. Аль-Марьям, 19/65.

Йому відомо все, що входить в землю і виходить з неї, що сходить з неба і що піднімається до неба. Він той, який знає гайб (невидиме), від Нього не сховається навіть найменша частка ні на небі, ні на землі. Все, що менше порошинки і що більше, відоме Йому [141].

Аллах знає, що несе всяка самка; наскільки стискаються і наскільки збільшуються утроби. Адже будь-яка річ у Нього в міру. Йому відомі всі світи: видимі та невидимі. Перед Його знаннями однакові той, хто говорить таємно, і той, хто говорить вголос, хто ховається вночі, і хто блукає днем. Йому відоме таємне з таємних[142].

Всевишній Аллах є Владика абсолютної і позамежної могутності. В іншому випадку, все суще, яке ми бачимо, не виникло і не могло б продовжувати своє існування. Аллах Свою сутність пояснює наступним чином:

- Коли Він із небуття створює небо і землю, або ж коли Він бажає створити будь-що, то він велить «Будь!», і воно виникає[143].

– Створити всіх людей або оживити їх після смерті для Нього так само легко, як оживити одну людину [144].

141. Ас-Саба, 34/2-3.
142. Ар-Рад, 13/8-10; Таха, 20/7; аль-Касас, 28/69; ас-Сажда, 32/6; Худ, 11/5.
143. Аль-Бакара, 2/17.
144. Лукман, 31/28.

– Навіть така велика подія, як Судний день, що означає порушення всесвітнього порядку, завдяки Його могутності відбудеться і закінчиться в мить ока або ж за ще малий час [145].

Він Владика абсолютного життя, він Владика абсолютної могутності, він володар абсолютної волі. Він бажає і робить все, що побажає. Йому притаманний атрибут «мова», і Він говорить без звуків та слів. За допомогою пророків Він посилав людям священні книги.

- Аллах є Творцем Всесвіту, і Він все створював без співтоваришів та спостерігачів. Він є Творець, що дає життя Своєму творінню, який забирає у них життя і потім знову оживляє. Саме Він обсипає праведних рабів милостями, а для грішників готує покарання. Аллах володіє всіма атрибутами, які мають в собі сенс досконалості, і Він далекий від всіх властивостей, які визначаються як вада[146].

2. Віра в ангелів

Ангели - це променисті та ніжні істоти, створені Аллахом ще до людей, вони безстатеві і постійно поклоняються Аллаху. Господь, звертаючись до ангелів, розмовляє з ними. Вони ніколи не

145. Ан-Нахль, 16/77.
146. Prof. Dr. Bekir Topaloğlu, "Allah" mad., *Diyanet İslâm Ansi - lopedisi*, II, 488-489; Nesefî, *Akâid*, s. 31-36.

заперечують Аллаху і беззаперечно виконують всі Його заповіді. Їм не властиві такі людські якості, як потреба в їжі, питті і відпочинку, втомі. Ніщо не набридає їм. У них немає тваринних пристрастей і низинних бажань. У них немає статевих потреб, вони не грішать і не помиляються. Ангели дуже сильні і можуть швидко пересуватися. Які б складні їм не давали доручення, вони наділені достатньою силою для їхнього виконання. З веління і дозволу Аллаха вони можуть приймати будь-які образи та форми. Їм не відомі приховані (гайб) знання і знання, властиві тільки Самому Аллаху. Ангели знають тільки те, чого їх навчив Аллах, і в тій мірі, в якій Він їх навчив[147].

Джини - це істоти, які не сприймаються нашими органами чуття. Вони, як і люди, мають розум і волю, зобов'язані виконувати божественні веління. Серед них є хороші і погані, віруючі і невіруючі. Шайтан теж походить з числа джинів.

Починаючи з Адама, шайтан робить все можливе, щоб збити людей з правильного шляху[148]. При всякій зручній нагоді підкреслюючи, що шайтан є ворогом людства, Аллах повідомляє: **«Не йдіть по стопам сатани. Воістину, він**

147. Аль-Бакара, 2/30-34; аль-А'раф, 7/11, 27; Худ, 11/69-70; аль-Хіджр, 15/28, 51-52; аль-Ісра, 17/61, 92; аль-Кахф, 18/50; Таха, 20/116; Сад, 38/71, 73; ан-Наджм, 53/5; ат-Тахрім, 66/6; ат-Таквір, 81/20.
148. Ан-Нахль, 16/63.

для вас – явний ворог»[149]. Акцентуючи увагу на подіях, які трапилися з Адамом, повідомляється, що ворожість шайтана до нащадків Адама триватиме до настання Кінця світу[150]. У Корані повідомляється, що шайтан зі своїми поплічниками бачать людей з того боку, з якого ті самі не бачать, що вони сидять на прямому шляху і підходять до людей з лівого і правого боку, спереду і ззаду [151], показують все нице прекрасним [152]. Повідомляється, що шайтани захоплюють людей порожніми надіями та дають їм брехливі обіцянки [153]. Вони підмовляють людей до знехтування повеліннями Аллаха і здійсненню гріхів [154], сіють ворожість між людьми, вселяють різні сумніви, ставлять капкани і пастки для людей.

Господь надав Іблісу можливість робити все, що той забажає, поки він перебуває в цьому світі випробування [155]. Але Аллах повідомляє, що

149. Аль-Бакара, 2/168, 208; аль-Ан'ам, 6/142; аль-А'раф, 7/22; Йусуф, 10/5; аль-Ісра, 17/53; Таха, 20/117; аль-Фатир, 35/6; Йасин, 36/60; аз-Зухруф, 43/62; аль-Хіджр, 15/34-38.
150. Аль-Хіджр, 15/34-38.
151. Аль-А'раф, 7/1-17, 27.
152. Аль-Ан'ам, 6/43; аль-Анфаль, 8/48; ан-Нахль, 16/63; аль-Фуссілат, 41/25; ан-Намль, 27/24; аль-Анкабут, 29/38.
153. Ан-Ніса, 4/119-120; аль-Ісра, 17/64; аль-Хадж, 22/52-53; Мухаммад, 47/25.
154. Аль-Бакара, 2/169; ан-Ніса, 4/119; Марьям, 19/83; аль-Фатир, 35/6.
155. Ми не володіємо інформацією про свободу волі інших шатанів, але видно, що довге життя дане тільки одному Іблісу (A. Lütfü Kazancı, *İslam Akâidi*, s. 111).

Ібліс нічого не може вдіяти з щирими і праведними рабами, які поклалися на волю Аллаха, і Всевишній буде завжди оберігати їх [156].

Сила Шайтана поширюється тільки на тих, хто вибрав його другом, і на тих, хто надає співтоваришів Аллаху. Шайтан друг тих, хто не увірував в Творця [157]. Він може впливати тільки на тих людей, хто слідує по його стопах і живе заради задоволення ницих бажань. Всевишній Аллах в Корані запитує:

«Чи повідати вам про те, на кого сходять дияволи? Вони сходять на кожного брехуна і грішника. Вони підкидають почуте, але більшість з них є брехунами»[158].

У Корані радиться вдаватися до захисту Аллаха від намов джинів і людей-шайтанів [159].

Ні в якому разі не можна уявляти Шайтана непереможним. Хоча Господь, виходячи з умов випробування, і надав Іблісу відстрочку і визначені можливості, Він не дав йому безмежну силу і здібності. У Корані пояснюється, що посилання Шайтана слабкі, і у нього немає можливості си-

156. Аль-Хіджр, 15/40-42; ан-Нахль, 16/99; аль-Ісра, 17/65; Сад, 38/82-83.
157. Аль-А'раф, 7/27, 30; ан-Нахль, 16/100; Марьям, 19/83.
158. Аш-Шуара, 26/221-223.
159. Аль-А'раф, 7/200; ан-Нахль, 16/18; аль-Мумінун, 23/97-98.

лою впливати на людей, і що він не може нічого іншого, крім як підбурювати до дурного[160].

3. Віра в книги

Всемогутній Аллах послав Своїм пророком тексти, які містять в собі приписи про віру, поклоніння, моральність і різні норми. Перші сухуф (сувої), послані пророкам Ібрахиму і Мусі, оригінальні тексти Таурата (Тори), Забура (Псалтиря) і Інджіля (Євангелія), а також священний Коран є книги, які послані Всевишнім Аллахом[161].

4. Віра в пророків

Першим пророком був Адам (алейхіссалям), останнім - Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям). Між ними було послано безліч як відомих, так і невідомих пророків. Ми не робимо різниці між пророками. Всі вони були вірними, надійними, геніальними людьми, виконували свою місію і були захищені від здійснення гріхів. При цьому у них немає божественних властивостей. Їм були дані здатності творити чудеса.

160. Ан-Ніса, 4/76; Ібрахім, 14/22; аль-Хіджр, 15/42; ан-Нахль, 16/99; аль-Ісра, 17/65.
161. Аль-Бакара, 2/85; Алі Імран, 3/3-4; ан-Ніса, 4/163; Таха, 20/133; ан-Наджм, 53/36-37; аль-Хадід, 57/26-27; аль-А'ла, 87/18-19.

В історії немає ні одного народу чи суспільства, до яких не приходили б пророки. Господь посилав пророків всім людям[162].

5. Віра в загробне життя

Всевишній Аллах наділив людину величезними здібностями і обдарував незліченними благами. Ми не можемо уявити собі, що все це не має ніякої мети. У той же час Господь вимагає від Своїх рабів виконання деяких вказівок, тим, хто виконує Його заповіді, обіцяє нагороду і лякає покараннями тих, хто йде проти Його волі. Загробний світ - це великий день розрахунку, коли здійсняться обіцянки Аллаха, коли люди отримають нагороди за свої діяння в земному житті, і коли будуть видні добро і зло навіть з порошинки.

У земному житті деякі люди, опинившись у владі тиранів, піддаються гнобленню і мукам і в цьому світі нічого не бачать, окрім труднощів та поневірянь. Навпаки, інші люди щасливі, живуть в багатстві і вдоволенні, вони мучать слабких. Невже історія життя цих двох груп разом з завісою смерті прийде до кінця, невже не наступить час, коли кожен отримає те, що заслуговує? Невже справедливість не восторжествує над тиранією і злиднями?

162. Ан-Нахль, 16/63; аль-Фатір, 35/24; Йунус, 10/47.

Хіба буває так, що театральна група, виступивши з першим актом перед глядачами, опускає завісу і закінчує гру, хоча сюжетна лінія не закінчена, обірвана і потребує пояснень? Якщо таке станеться, що подумає глядач, який налаштувався на гру і почав замислюватися, нерви якого напружені і який намагається вгадати мету і головну думку артистів і автора п'єси? Навіть розумна дитина не вважатиме за необхідне закінчити уявлення подібним чином. У такому випадку, як можна подумати, що Аллах, який все створив найдосконалішим чином і знає про все, може влаштувати виставу цього величезного Всесвіту таким несмачним чином, яким не наважилася б навіть дитина?[163]

Якщо Всевишній Аллах, найпрекраснішим чином створив цей світ, в якому ми проживаємо, обіцяє нам, що створить інший, відмінний від земного життя під назвою **ахірат** (загробний світ), ніхто не має права піддавати це сумніву. Адже Всемогутній Господь невпинно доводить нам, що на це у Нього вистачить могутності і сили.

Абу Разін (радияллаху анхуа) розповідав наступне:

«Одного разу я запитав:

163. Рамазан аль-Буті, Кубраль йакінійїатіль каунійїа, с. 180.

- О, Посланець Аллаха! Яким чином Аллах оживить Свої творіння? Чи є подібність цього в земному світі?

Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) у відповідь поставив мені питання:

- Хіба ти зі своїм племенем не проходив по долині, де ви проживаєте, в період посухи? Ти хіба не проходив потім навесні по цій долині, коли все навколо покрито зеленню?

Коли я відповів ствердно, Пророк (саллаллаху алейхі ва саллям) пояснив:

– *Саме це і є доказом того, як Аллах знову все створює. Таким же чином Аллах оживить і мертвих!*»[164]

В такому випадку, одного разу настане Кінець світу, все земне життя підійде до свого закінчення, і почнеться загробне життя. Після смерті люди будуть знову оживлені і запитані за свої земні діяння. Хто увірував і робив благі діяння, увійдуть в Рай, а хто заперечував все - потрапить в Пекло. Що стосується тих, хто увірував, але грішив, вони проведуть в Пеклі рівно стільки, скільки заслуговують за свої проступки, а потім потраплять до Раю. Але якщо вони здобудуть прощення Аллаха, то в Рай потраплять відразу.

164. Ахмад, IV, 11.

6. Віра в напередвизначення

Всевишній Аллах спочатку знає всі вчинки, які здійснять люди, знає все, що стосується Його творінь. Коли настає час, все відбувається так, як це відомо Аллаху спочатку. Тут немає, як це вважають деякі, примусу, тобто ніхто не примушує людей здійснювати ті чи інші вчинки. Всемогутній Господь в силу Своєї божественності повинен знати вчинки людей, які вони здійснять в майбутньому, а також всі події, які відбудуться у Всесвіті. В іншому випадку виникло б питання про наявність вад у Творця.

Людина має свободу волі і не перебуває під примусом. Так як Всевишній Аллах Своїм початковим знанням знав про те, що було і буде, Він спочатку записав це. Знати не означає зробити. Можна розрахувати годинник і хвилини сонячного затемнення, але затемнення відбувається не тому, що вчені знають про це. Сонячне затемнення в будь-якому випадку відбудеться, а вчені проводять дослідження і тому заздалегідь знають час його настання. Існує різниця між знанням чого-небудь заздалегідь, твором відповідного запису та вчиненням цього, коли настане час. Користуючись свободою волі, людина може побажати що-небудь зробити, а в силу необхідності піддати його випробуванню Аллах створює

те чи інше діяння, тобто дає можливість зробити бажаний вчинок.

Але при цьому Аллах задоволений благими ділами і не задоволений поганими вчинками.

II. ПОКЛОНІННЯ В ІСЛАМІ І МУДРІСТЬ, ЗАКЛЮЧЕНА В НЬОМУ

Із попередніх глав ми дізнались про існування Аллаха, які Його атрибути, зрозуміли, що людина створена найпрекраснішим чином, і Господь надає їй надзвичайно велике значення, Він дав людині численні можливості і різні блага. Хіба можна після цього уявити собі, що в людини у цьому світі буття немає ніяких обов'язків і відповідальностей? Хіба можна вважати, що становище розумної людини нічим не відрізняється від становища тварин та інших нерозумних істот? Як ми можемо уявити, що людина буде тільки пити, їсти, одягатися, вступати в шлюб, розмножуватися, а після певного періоду життя піде в небуття, і смерть поглине її?

В Корані Господь велить:

«Невже ви думали, що Ми створили вас заради забави і що ви не будете повернуті до Нас?»[165]

165. Аль-Мумінун, 23/115.

«Я створив джинів і людей тільки для того, щоб вони поклонялися Мені»[166].

«Поклоняйся Господу твоєму, поки переконаність (смерть) не з'явиться до тебе»[167].

Поклоніння – це вчинення служіння Аллаху, підпорядкування Йому і схиляння перед Ним. У найширшому сенсі поклоніння означає вчинки, слова, почуття і думки, які відповідають критеріям, які позначені Творцем.

Поклоніння – це висловлення подяки, яку раби повинні живити по відношенню до Всевишнього Аллаха за всі блага, подаровані Ним.

В принципі, поклоніння приносить користь самій людині, бо позбавляє її від прихильності до матеріального світу, сприяє прагненню погляду і думок до високих цілей і розкриває перед нею горизонти.

З іншого боку, поклоніння не обмежується тільки духовністю людини і не мають метою тільки майбутнє життя. Поряд з духовною, поклоніння приносить і матеріальну користь, бо Іслам - це система, яка не ігнорує жодну площину інтересів людини і охоплює всі сторони життя.

Таким же чином, Іслам встановлює гармонію між різними сферами людської діяльності. Ось чому мирські справи, відповідні божествен-

166. Аз-Заріят, 51/56.
167. Аль-Хіджр, 15/99.

ним розпорядженням, приносять саваб (нагороду), а поклоніння, в свою чергу, містять в собі багато користі як матеріального, так і фізичного характеру. Але якщо навіть частина тонкощів і мудростей, які приховані в поклонінні, людина може пізнати своїм розумом, більшу частину вона не зрозуміє. Головне в поклонінні - це щире служіння Аллаху, а не досягнення мирських благ. Однак з метою заохочення і стимулювання нам би хотілося трохи порозмовляти про користь, яка укладена в поклонінні.

1. Намаз і заключена в ньому мудрість

Намаз – це поклоніння[168], яке починається з такбіру (хвалiння) і закінчується салямом (при-

168. Деякі люди вважають, що мусульмани при здійсненні н - мазу поклоняються Каабі. Це вкрай помилкова думка. Мусульмани ніколи при здійсненні намазу не поклоняються Каабі або Чорному каменю. Вони не падають ниць перед Каабою або Чорним каменем. При здійсненні намазу мусульмани звертаються в сторону не самої будівлі Кааби, а місця, де вона знаходиться. Навіть якщо Кааба буде зруйнована або відреставрована, напрямок, дотримується мусульманами при здійсненні намазу, залишиться незмінним (Prof. Dr. M. Hamîdullah, *İslâm'a Giriş*, s. 108).

Коли в доісламский період в Мецці поширилось язичництво, всередині Кааби і навколо неї було встановлено безліч ідолів, але навіть при цьому Каабу ніколи не співвідносили з ідолами. Її завжди називали «Байтуллах» - «Дім Аллаха». Хоча на протязі історії люди, опинившись під впливом помилкових поглядів, поклонялись каменю і рослинам, вони ніколи не поклонялись самій Каабі, Чорному каменю і «Макамі Ібрахімі» (місцю стояння пророка Ібрахіма) і не обожествляли їх. Так проявлялось особливе покровительство Аллаха цим святим місцям.

вітанням), і яке складається з визначених рухів тіла і слів. Перше ніж приступити до виконання таких видів поклоніння, як намаз, таваф (обхід Кааби), читання Корану, Всевишній Аллах велить мусульманам зробити обмивання, дотримуватися чистоти тіла, одягу і навколишнього середовища [169].

169. В турецькій «Star Gazetesi» від 17 лютого 2009 року вий - ла стаття Мурата Бірселя під назвою «Намаз утримує від злочинів». За його словами, припустив, що «в містах, де в мечетях звершується намаз, у порівнянні з містами, де намаз не звершують, кількість правопорушень повинно бути менше», Мурат Бірсель почав займатися дослідженням цієї теми. Про результати, до яких він прийшов, пише так:

«Наприклад, згідно з статистичними даними, кількість злочинів на душу населення в різних країнах у відсотковому співвідношенні виглядає наступним чином:

1. Колумбія (0,61%); 2. Південна Африка (0, 49 %); 3. Ямайка (0,32%); 4. Венесуела (0,31%); 5. Росія (0,2%); 6. Мексика (0,13%); 7. Естонія (0,107%); 8. Латвія (0,103%); 9. Литва (0,102%); 10. Білорусія (0,098%); 11. Україна (0,094%); 12. Новая Гвінея (0,083%); 13. Киргізія (0,0802%); 14. Таїланд (0,8%); 15. Молдова (0,078%); 16. Зімбабве (0,074%); 17. Сейшельскі острова (0,073%); 18. Замбія (0,07%); 19. Коста-Ріка (0,06%); 20. Польша (0,056%). За винятком Киргізії, у всіх цих країнах майже 100 % населення сповідують християнство. Тільки в Киргізії 75 % населення є мусульманами. І якщо в одній країні люди звершують намаз, то у порівнянні з іншими країнами всього світу схильність до злочинів в мусульманських суспільствах дуже низька.

Цікаво , чи знає світ про цю істину? Звичайно! Щоб дізнатись про причину малої кількості правопорушень в мусульманських країнах, проводятся серйозні наукові дослідження (див. Cordova. Ana: “An Examinational Causes of Murder Rates in Islamik Societies” Amerikan Societi of Criminologi), хоча про це голосно не заявляють. При цьому немає нікого, хто б згадав про зв’язки цього з намазом. Цілком можливо,

При вивченні тем тахарату (малого обмивання), та гусля (повного обмивання) ми бачимо, наскільки важливе значення поряд з духовним очищенням Іслам надає фізичній чистоті. Тому книги з богослужіння і ісламським правом, які є основними джерелами, звідки мусульмани черпають свої знання, починаються з глав, де розглядаються питання чистоти і очищення. Отже, одна з користей намазу полягає в тому, що він сприяє веденню заснованого на чистоті способу життя.

З іншого боку, намаз утримує людину від безлічі поганих вчинків і дій, від збочень і поганих схильностей. Намаз також перешкоджає безконтрольному задоволенню різних уподобань і схильностей[170].

Так як мусульмани здійснюють намаз п'ять разів на день, він являє собою найбільш дієвий засіб проти ницих бажань, які перешкоджають згадуванню Аллаха. Намаз впорядковує бажання і пристрасті, стимулює розвиток таких якостей, як правдивість і сталість в будь-яких ситуаціях. Таким чином, мусульманин, здійснюючи заради

що після цього комусь прийде в голову думка порівняти стан справ з правопорушеннями тієї частини Лондону або Парижа, де розташована мечеть, з іншими районами. Як це було б прекрасно! Ми вважаємо, що ці результати заставлять увесь світ замислитися!

170. Аль-Анкабут, 29/45.

Аллаха намаз, одночасно уникаючи пороків і ницих вчинків, тим самим виправляє своє життя як в цьому світі, так і в загробному.

Хтось прийшов до Пророка (саллаллаху алейхі ва саллям) і сказав:

- Ось цей чоловік ночами здійснює намаз, а вдень займається крадіжкою.

Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) сказав:

– Якщо він робить справжній намаз, цей намаз та аяти Корану, які він читає під час намазу, допоможуть йому позбутися від цієї вади [171].

Намаз сприяє більш чіткому усвідомленню того, що саме Аллах є єдиним Владикою землі, людина починає пам'ятати про це постійно.

П'ятикратний намаз протягом дня на визначений час відкриває людей від рутини повсякденних справ і служить набуттю духовного спокою. На деякий час віддаляючи людей від всеможливих мирських проблем, намаз дає їм можливість висловити свою покірність волі Всевишнього Аллаха і свою вдячність. В той час, коли людина звершує земний поклін, вона зустрічається сама з собою і отримує можливість звернутися у свій внутрішній світ. Американець Мет Сайлесмен, який раніше був місіонером, а потім прийняв Іслам, каже:

171. Ахмад, II, 447.

«Здійснюючи намаз, я досягаю умиротворення. Особливо під час п'ятничного намазу. Часи, коли я здійснюю намаз в мечеті, це особливі моменти, коли моя душа знаходить спокій»[172].

Доктор Тімоті Джанотті пише:

«Коли я здійснюю земний уклін, то знаходжу заспокоєння. Я немов відчуваю себе в ще більшій безпеці. Нібито я перебуваю в країні світу. Коли я роблю земний уклін, у мене виникає відчуття, ніби я здалеку повернувся в свій будинок. Нібито я постав перед Аллахом. Я зміг пояснити тільки ось таким чином. Намаз - це відчуття умиротворення і спокою »[173].

Намаз є не тільки духовною їжею для душі, в той же час в ньому укладено зцілення і для тіла. Крім того, всім відома наступна істина: так як під час намазу приводяться в рух різні частини тіла, згинаються суглоби і розминаються різні м'язи, досягається стан бадьорості.

172. Ahmet Böken - Ayhan Eryiğit, *Yeni Hayatlar*, I, 49.
173. Ahmet Böken - Ayhan Eryiğit, *Yeni Hayatlar*, I, 49. О л - дях, которые родились в иной религии, а впоследствии приняли Ислам см. **Prof. Dr. Ali Köse**, *Conversion to Islam: A Study of Native British Converts*, London: Keagan Paul International, 1996 *(Neden İslâm'ı Seçiyorlar: Müslüman olan İngilizler üzerine psiko-sosyolojik bir inceleme, İstanbul 1997)*; **A. Arı – Y. Karabulut**, *Neden Müslüman Oldum,* Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı yay., 2007; **Defne Bayrak**, *Neden Müslüman Oldular?,* İstanbul: İnsan yayınları, 2008.

З іншого боку намаз - це елемент рівноваги в житті мусульман. Це поклоніння, щодня здійснюється в певні години дня, привчає людину до дисципліни і гармонійного способу життя.

Мусульмани можуть здійснювати намаз де завгодно, проте Іслам заохочує вчинення намазу в колективній формі, зібравшись в одному місці. Колективний намаз, який не поділяє людей за расовими і національними ознаками, не надає значення становищу в суспільстві і місця на соціальних сходах, збирає людей в одному ряду для поклоніння, сприяючи взаємодопомозі, встановленню громадських зв'язків і посилюючи усвідомлення цінності єдності умми (спільноти). В атмосфері єдиної громади, членів якої об'єднують одні думки і цілі, в значній мірі стирається різниця між індивідами, і, таким чином, душам прищеплюється відчуття рівності і братерства. Завдяки цьому виникає релігійний ентузіазм і натхнення.

В принципі, здійснений щодня п'ятикратно намаз - це невеликий і легко здійснений для людей обов'язок. З 24 годин тільки на 24 хвилини людина залишає мирські справи і постає перед Всевишнім Аллахом. За цю незначну самопожертву людина отримує безліч матеріальних і духовних благ.

2. Піст і заключена в ньому мудрість

Піст - це поклоніння, яке починають з настання світанку і завершують з заходом сонця, утримуючи себе увесь цей час від прийому їжі і пиття, а також від задоволення статевих бажань. Це поклоніння відбувається щороку протягом 29 або 30 днів з настанням місячного місяця Рамадан.

Завдяки дотриманню посту вдосконалюється наш моральний стан і виховуються такі настільки необхідні в життєвій боротьбі якості, як терпіння, воля і відмова від бажань нафсу. Проти таких нескінченних бажань нафсу, як їсти, пити і задовольняти статеві потреби, піст являє собою щит, що охороняє гідність і честь індивіда. Також піст сприяє придбанню людиною таких прекрасних моральних якостей, як намагання, непохитність, достаток, радість, стійкість і терпіння.

Піст, давши нам відчути позбавлення і голод, нагадує нам про цінності, які даровані нам. Піст наповнює наші серця почуттям вдячності Аллаху, милосердям і бажанням допомогти Його рабам. Завдяки цим особливостям піст є ефективним засобом для нейтралізації невдоволення, заздрості, ненависті та інших негативних емоцій, що дестабілізують суспільство. Тому піст був приписаний не тільки мусульманській спіль-

ноті, але і попереднім народам. В Корані Аллах велить:

«О ті, які увірували! Вам приписаний піст, подібний тому, як він був приписаний вашим попередникам, – можливо, ви боятиметесь»[174].

Щоб піст приніс духовну користь, особа, яка дотримується посту, в категоричній формі зобов'язана уникати брехні, сварок, здійснення різного роду осуджуваних вчинків і гріхів. Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) радив зберігати спокій і на грубість, виявлену до людини, відповідати мовчанням. Отже, мусульманин, який має намір дотримуватися посту так, як це належить, тим самим уникає прояву поганих рис характеру і позбавляється від них.

Піст робить людину більш здоровою і енергійною. Це можна спостерігати і на прикладі зелених насаджень. Восени опадає листя, дерева засипають, і до настання весни, поки не розтане сніг, їхнє коріння не вбирає воду. Коли через кілька місяців, протягом яких дерева дотримуються свого роду посту, настає весна, велика кількість листів і квітів показує нам, що рослини зміцніли. Навіть метал потребує дотримання посту. Після довгої роботи двигуни і різні апарати слід ви-

174. Аль-Бакара, 2/183.

мкнути. Тим самим забезпечується повернення їм колишньої потужності.

У медичних колах стверджують, що піст менше тридцяти днів не надає особливого ефекту. Також і після сорока днів дотримання посту входить у звичку, і стриманість якась час від їжі і пиття вже не приносить користі. Останнім часом в західній медицині для лікування деяких хронічних захворювань використовують такі нові методи, як піст, тривалість якого залежить від стану хворого[175].

Піст покращує роботу головного мозку і серця. Хотілося б нагадати, що метою посту не є катування тіла і заподіяння незручностей. Тому в цьому відношенні Іслам, як і завжди, вимагає поміркованості та зваженого підходу. При дотриманні посту Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) радив вставати на світанку для прийому їжі, а ввечері поспішати розговлятися[176]. Виходить, що головною метою посту є виконання своїх обов'язків перед Аллахом, досягнення благочестя через виховання нафсу, а також шляхом удосконалення індивідів і суспільства створення атмосфери умиротворення та спокою, якою буде задоволений Господь.

175. Prof. Dr. M. Hamîdullah, *İslâm'a Giriş*, s. 104.
176. Бухарі, Саум, 45; Муслім, Сиям, 48; Тірмізі, Саум, 17/708.

3. Закят, милостиня, пожертвування і мудрість, заключена в них

Закят - це щорічне пожертвування 2,5% з усього майна і коштів осіб, які мають певну кількість матеріальних засобів. Закят розподіляється біднякам, жебракам, податківцям, людям іншої віри, серця яких схиляються до Ісламу, невільникам для отримання вільної, боржникам, людям, які займаються якоюсь діяльністю на шляху Аллаха і подорожнім[177].

Тварини і сільськогосподарські продукти також підлягають обкладенню податками. Але порядок їх обчислення має свої особливості. Закят з сільськогосподарських продуктів називають «ушр» (десятина). Хоча слова «садака» («милостиня») і «інфак» («пожертвування») час від часу вживаються в значенні «закят», виплата якого є обов'язковою, частіше вони означають допомогу, яку в добровільному порядку надають нужденним людям.

Закят, милостиня та пожертва утримують людину від гордині і пихи, яка може з'явитися у заможних людей внаслідок запаморочення від багатства, а також перешкоджають виникненню у бідних таких негативних почуттів, як заздрість і ненависть до багатих людей. Завдяки цьому зберігається спокій в суспільному житті, а серед

177. Ат-Тауба, 9/60.

людей міцніють узи братерства і любові. Зменшується прірва, яка розділяє багатих і бідних. Майже до нуля зводячи кількість бідних, благодійність тим самим попереджає багато зла. Одного разу халіфа Умар бін Абдульазіз відправив збирача закяту в африканські країни. Службовець вернувся додому, не роздавши закят, бо не знайшов людей, які б прийняли його. І тоді халіфа на ці гроші викупив і звільнив невільників[178].

Закят - це міст, який піднятий між людьми, які належать до різних соціальних верств, він об'єднує суспільство. З цієї причини Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) казав:

«Закят – це міст Ісламу»[179].

В принципі, закят, який так радує членів суспільства, які відчувають потребу, найбільше приносить користь тому, хто виплачує його, бо слово «закят» має такі значення, як «чистота, збільшення, достаток, благодать». Закят позбавляє людину від духовних хвороб і поганих якостей, забезпечує очищення майна і послання благодаті на нього[180]. Це поклоніння також виховує і регулює бажання людей бути господарями і володіти матеріальними цінностями.

Закят - це одне з висловлювань подяки заможних людей за всі божественні блага, які їм

178. Див. Буті. Фікхус сіра. Бейрут, 1980, стор. 434.
179. Байхакі, Шуаб, 3/20, 195; Хайсамі, 3/62.
180. Ат-Тауба, 9/103; ас-Саба, 34/39.

даровані. Всемогутній Господь повідомляє, що в разі подяки Він збільшить блага, але за невдячність людей чекає суворе покарання[181].

У закяті також є низка таких корисних з точки зору економіки сторін, як звернення національного капіталу, його успішне функціонування і зростання, пожвавлення ринку та торгівлі.

Також завдяки закяту здійснюється допомога тим, хто служить на шляху Аллаха, а це стимулює людей здійснювати добрі діяння. Допомагаючи учням і студентам, закят готує грунт для розвитку науки.

Закят краще не брати, а давати. Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) казав:

«Рука, яка дає краще тієї, що бере. Починай допомагати з тих осіб, яких ти вважаєш! Найкраще пожертвування - це пожертвування в більшій кількості, ніж це необхідно. Якщо людина нічого не просить у людей, Аллах зробить так, що вона ніколи не буде відчувати потребу в інших людях. Хто задовольняється тим, що має, Аллах збагатить його!»[182]

Тому мусульманин, який бажає досягти великих висот, повинен ретельно працювати і прагнути бути «рукою, яка дає». В результаті люди, позбувшись від лінивства і бідності, знайдуть бажання працювати і заробляти.

181. Ібрахім, 14/7.
182. Бухарі, Закят, 18; Муслім, Закят, 94-97, 106, 124.

Якщо закят не виплачується, то всі ці корисні властивості стануть своєю протилежністю, що завдасть величезної шкоди як індивідам, так і суспільству в цілому.

Хвороба скупості, яку не вилікували шляхом виплати закят, змушує мучитися людину не тільки в цьому світі, але і в загробному стане причиною покарання.

Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) казав:

«Якщо Всевишній Аллах обдарував когось багатствами, а людина не виплачує з них закят, в Судний день ці багатства перетворяться на величезну змію, яка виповзе до нього назустріч. На голові цієї змії є дві плями (які говорять про її жорстокість та силу отрути). В той день ця змія обернеться навколо шиї (закривши при цьому рот) людини і, люто вжаливши промовить: 'Я є майно (яке ти так сильно любив), я є твої скарби'».

Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) повідомляв, що наступлять часи, коли люди почнуть вважати виплату закяту важким обов'язком і з часом не будуть ним нехтувати. І тоді на людей

впадуть різні нещастя та біди[183]. Якось він сказав:

«Який би народ не відмовився від виплати закяту, то обов'язково у них перестають йти

183. Тірмизі, Фітан, 38/2210, 2211.

дощі, і якби не їхні тварини, то дощів не було зовсім»[184].

4. Хадж і заключена в ньому мудрість

Хадж - це вид поклоніння, який мусульмани, які володіють фізичними і матеріальними можливостями, зобов'язані виконати хоча б один раз протягом свого життя шляхом паломництва у визначені дні до будівлі Кааби, розташованої в Мецці, здійснюючи при цьому деякі ритуали. В процесі хаджу люди вчаться поклонінню, звершенню ду'а і поминанню. У кожній своїй дії вони згадують Аллаха, і в їхні серця вселяється почуття любові до Нього. Вони набувають такі прекрасні якості, як скромність, усвідомлення своєї нікчемності, терпіння, покірність, взаємодопомога, вміння цінувати час і рух, підготовка до смерті і Судного дня. Вони вчаться не завдавати шкоди жодній живій істоті, навіть рослинам, ні про кого не думати погано. Адже хоча зовні хадж являє собою низку символів, насправді він складається з різних дій, які змушують робити різноманітні духовні вправи в різних місцях. Отже, здійснюючи хадж, кожна людина в обов'язковому порядку матиме користь в тому чи іншому відношенні.

184. Ібн Маджа, Фітан, 22; Хакім, 4/583/8623.

Хадж направляє людину до духовного життя. Адже при здійсненні його забороняється полювати, показувати мисливцеві на дичину, вбивати навіть муху, обривати зелені насадження, ображати творіння Аллаха, тобто це тонке поклоніння наповнене проявами любові і милосердя.

Мусульмани під час хаджу, збираючись в один і той же час в одному і тому ж місці, перебувають в атмосфері духовної згоди. Тут стираються такі поняття, як батьківщина, нація, колір шкіри та одяг. Там керівник, бідний, багатий, жебрак, невіглас, вчений, правитель і його піддані одягнені в однаковий одяг, знаходяться в одному місці і стоять в одному ряду. Вони вислуховують проблеми один одного і передають повідомлення братам, які знаходяться далеко.

Крім перерахованих тут видів поклоніння існують і інші. У кожному з них укладено багато мудрості і корисних властивостей.

Мудрість і користь поклонінь не обмежується тим, що ми перерахували вище. У поклонінні приховується безліч таємниць, які незрозумілі нам. Частина з них буде зрозуміла згодом, але більша частина - тільки в майбутньому житті.

Безперечно, коли мусульмани здійснюють поклоніння, вони не думають про подібного роду елементарні мирські користі від нього. Вони

здійснюють поклоніння тільки заради вдоволення Аллаха. Однак перераховані корисні сторони поклонінь - це висловлення милості Всевишнього Своїм рабам. Знання їх і роздуми над ними викликають у людини особливе бажання і одухотворення [185].

Якщо ми звернемо увагу на поклоніння, які коротко розглянули, то зауважимо, що Іслам охоплює всі сторони життя. Іслам не є релігією, яку можна обмежити одним днем або певним часом. Іслам обіймає всі сторони життя, починаючи від народження і закінчуючи смертю, і навіть все те, що чекає на людину після смерті. Доктор Тімоті Джанотті каже:

«Коли я вибрав Іслам, то усвідомив наступне: ця релігія поставила собі за мету кожне місце на землі перетворити в місце для поклоніння. Тобто заради поминання Аллаха не потрібно шукати притулок в монастирі, відмовившись від повсякденних турбот. Наприклад, найбільш легкий шлях для поминання Аллаха, який може зробити кожен і всюди, це вчинення намазу»[186].

185. Для вивчення користі, яка полягає в поклонінні, див. Osman Nûri Topbaş, *İslâm Îmân İbadet*, s. 192-418 (http://www.islamicpublishings.net/images/book/ingilizce/islamimanibadet_ing.pdf). Prof. Dr. Ömer Çelik, Dr. Mustafa Öztürk, Dr. Murat Kaya, *Üsve-i Hasene*, İstanbul 2003, I, 110-221 (www.usveihasene.com); Dr. Murat Kaya, *Efendimiz'den r Hayat Ölçüleri*, İstanbul 2008, s. 62-307.

186. Ahmet Böken - Ayhan Eryiğit, *Yeni Hayatlar*, I, 15-16.

III. ДЕЯКІ ЗАБОРОНЕНІ ДІЯННЯ В ІСЛАМІ ТА ЇХНЯ ШКІДЛИВІСТЬ

Всемогутній Господь в Корані дозволив Своїм рабам користуватися добрими та чистими речами, і засуджує тих, хто забороняє це робити. Потім, вказуючи на те, що Він не забороняє корисне для людей, а увів заборони на шкідливі речі, звелів:

«Скажи: ‘Мій Господь заборонив здійснювати мерзенні вчинки, як явні, так і приховані, грішити, бешкетувати без жодного права...’»[187].

Гріхи і заборонені діяння подібні отруйним речовинам, які як фізично, так і духовно тягнуть людину до загибелі. Однак, шайтан і нафс прикрасивши їх, показують заборонені речі прекрасними і бажаними. І люди, ошукані цим, в кінці кінців вбивають своє духовне життя. Адже дозволених речей набагато більше, і вони більш корисні, бо «за основу береться дозволеність». Тобто, якщо немає сильного доказу торкаючись заборонності тієї чи іншої речі, вона вважається халяль (дозволеною). Тому харамів (забороненого) і заборонених речей дуже мало, вони є винятком. Поряд з цим, Іслам дозволену з точки зору шаріату альтернативу забороненого показує кращою і чистою. Але незрозуміло одне: люди

187. Аль-Араф, 7/33.

нехтують настільки великою кількістю дозволеного і прагнуть до забороненого, кількість якого обмежена і строго визначена.

У разі гострої необхідності, збігу обставин, примусу і виникнення небезпечної ситуації для життя деякі заборони можна порушити, але це дозвіл носить тимчасовий характер і тільки в тій мірі, скільки вимагає та чи інша ситуація. Не доводиться сумніватися в тому, що при визначенні необхідності і потреби до уваги більше приймаються релігійні та об'єктивні критерії, ніж особиста думка.

Метою заборон, поставлених Ісламом, є огорожа людини від будь-якого виду помилок і омани як індивідуального, так і соціального характеру, щоб люди жили в обстановці спокою і миру і постали перед Аллахом з чистою совістю. Отже, заборони є природним наслідком і необхідністю того, що Іслам є релігія милосердя.

З іншого боку, зв'язавши між собою ітікад (віропереконання), моральні і правові норми, Іслам представив їх у вигляді якоїсь єдності, гармонійної цілісності. Релігійні та моральні принципи, представлені Ісламом, час від часу підкріплюються юридичними санкціями.

У заборонах, встановлених Ісламом, міститься багато мудростей, деякі з яких нам відомі, а інші ні. Дотримання заборон, перш за все,

це здання дуже серйозного іспиту раба Аллаха перед Всевишнім. Поряд з цим, дотримання релігійних заборон забезпечує рабам Аллаха багато користі як в цьому, так і в тому, вічному світі. Ми вважаємо, що буде цілком доречним навести кілька прикладів заборонених діянь і їхньої шкоди, щоб показати милосердя і доброту Аллаха до людей в цьому відношенні.

1. Лихварство

На перший погляд, лихварство - надання грошей в борг під відсотки - здається допомогою людям і полегшенням їх стану. Насправді ж це ДЕЩО інше, як використання безвихідного становища людей. Тому тут мова йде про нехтування правами людини. Це жахливий нарив, який зсередини розкладає економіку і знищує релігійні почуття і моральність. Лихварство є передумовою того, що багаті стають ще сильніше, а бідні ще більше принижуються. В результаті цього поглиблюється прірва між соціальними верствами суспільства. Тим часом, згідно з визначенням відомих економістів, суспільство з високим рівнем економіки - це суспільство, яке звело до нуля інфляцію та процентні ставки.

Поширення лихварства має низку негативних сторін. Воно призводить до штучного збільшення цін, послаблення таких моральних цінностей, як альтруїзм, солідарність, любов,

милосердя і доброта. Лихварство стає причиною егоїзму і жадібності, підігріває меркантильні почуття і пристрасть до наживи.

Лихварство заважає людям чесно заробляти і займатися виробництвом. Звиклі жити за рахунок відсотків, вони закидають заняття сільським господарством, мистецтвом і торгівлею. Тепер залишається тільки одне: заробляти гроші за рахунок грошей. А це один з факторів, що сприяє зменшенню виробництва.

Лихварство є причиною сварок та безперервної ворожнечі. Серед усіх видів договірних відносин немає інших, які б аналогічно лихварству сприяли неприязні і ненависті. Ще однією негативною стороною лихварства є те, що люди звикають до нього і, подібно наркоманам, не можуть від нього позбутися.

Навіть якщо деяким подобається без всяких зусиль заробляти гроші за рахунок грошей, це становище негативно позначається як на індивідах, так і на суспільстві в цілому. І так як лихварство перевертає вверх дном всі трудові і фінансові зв'язки, в кінці все це обертається проти тих, хто заробляв за рахунок відсотків.

У священному Корані повідомляється, що Аллах і Його Посланець оголосили війну тим, хто займається лихварством[188]. В аяті йдеться:

188. Аль-Бакара, 2/278-279. Крім лихварства згадується тільки ще одне діяння, якому Аллах і Його Посланець оголосили

«Ті, які пожирають лихву, повстануть, як повстає той, кого сатана скинув своїм дотиком»[189].

Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) повідомляв, що найбільш брудним заробітком вважаються кошти, отримані лихварством [190]. Щоб утримати свою спільноту від цього страшного гріха, Посланець Аллаха (саллаллаху алейхі ва саллям) прокляв тих, хто знищував відсотки і брав гроші під відсотки, прокляв службовців, які здійснювали операції з відсотками, і тих, хто був свідком при здійсненні подібних угод. Він сказав, що з точки зору гріховності всіх ці діяння рівні між собою[191].

Причина, по якій Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) прокляв кожного, хто брав участь в відсоткових операціях, полягає в тому, що він хотів ясно і чітко показати: в ісламському суспільстві немає місця лихварству, і ніхто не повинен бути замішаний в таких справах. Він також бажав перекрити всі шляхи для низькості і смути.

війну: це ворожість по відношенню до друзів Аллаха (Бухарі, Рікак, 38). Крім цих двох діянь ні за один гріх не висловлювалися такі страшні загрози.

189. Аль-Бакара, 2/275.
190. Ібн Абу Шайба, 7/106; Вакіді, 3/1016; Ібн Касір, аль-Бідая, 5/13-14.
191. Муслім, Мусакат, 105-106; Бухарі, Буйу', 24, 25, 113; Абу Д - вуд, Буйу', 4/3333; Тірмізі, Буйу', 2/1206; Ібн Маджа, Тіжара, 58.

Лихварство є гріхом, забороненим усіма релігіями, оскільки шкода від нього очевидна. В аятах Корану повідомляється, що лихварство було заборонено і іудеям[192].

Вкрай помилково вважати, що в наші дні неможлива безвідсоткова економіка. Така економіка цілком можлива, так як існують суспільства, що домоглися успіху в цьому. Іслам категорично забороняє отримання відсотків і в якості альтернативи радить збільшувати свій капітал шляхом спільної праці, так як при цьому користь отримують всі. Поряд з цим, заохочується в міру можливості заради Аллаха давати гроші в борг (кард хасан). Дати в борг людині, яка опинилася у важкому становищі, вважається краще пожертви. З іншої сторони, веліючи виплачувати закят та давати милостиню, Іслам сприяє встановленню економічної стабільності і порядку.

2. Алкоголь та наркотики

Алкоголь та наркотики – це шкідливі речовини, цілком протилежні природі людини. Адже знову природа людини в тому, що вона повинна знаходитись в повній свідомості і віддавати собі звіт у всьому. Неприйнятно, коли людина перебуває в несвідомому стані, в лінивстві і млості. Нехтування здоровим глуздом в більшості ви-

192. Ан-Ніса, 4/160-161.

падків призводить до збочень. У такому випадку, неминуче збочення тих, хто вважає нормальним вживання спиртних напоїв та наркотичних засобів.

Алкоголь - це причина розкладання як окремої людини, так і суспільства в цілому. Вживання алкоголю шкодить розуму людини, хоча все корисне і необхідне як для цього, так і для того життя досягається лише за рахунок розуму. Коли розум покидає людину, вона звершує помилки, які неможливо навіть уявити. Як у випадку потрапляння іскорки в спирт починається загоряння, так само легко запалити вогонь поганого і низинного в розумі людини, яка прив'язана до алкоголю.

Такі негативні явища, як алкоголь, азартні ігри і лотереї, які фізично і морально сп'янюють людину, являють собою найбільш ефективні знаряддя в руках Шайтана - вічного ворога людства. І поки люди не будуть триматися від цих занять подалі, вони ніколи не знайдуть порятунку. За допомогою алкоголю та азартних ігор Шайтан розпалює серед людей ворожнечу і смуту, примушує їх йти один проти одного. Утримуючи від здійснення намазу, поминання і поклоніння, він робить людей жебраками в загробному світі. Програвши, людина з надією виграти знову підпадає під пристрасть гри, що, врешті-решт,

призводить до проблем як в особистісному, так і соціальному планах. Займаючись ворожінням, шарлатани повідомляють людям вести з «прихованого світу», про який ніхто, крім Аллаха, нічого не знає, і обманюють бідних людей, позбавляючи їх найбільш цінного блага, яким є розум. Як бачимо, всі ці шкідливі звички руйнують як це, так і те, вічне життя людини. Значить, щоб позбутися від невдач і поразок в обох світах, потрібно уникати здійснення всіх гріхів, які заборонені Аллахом[193].

Російському професорові Рачинському належать такі повчальні слова:

«Диявол очікує свого часу в пляшці і все, що є у людей, що знаходяться в алкогольній залежності, забирає собі. Він забирає навіть останню сорочку, дітей та останній шматок хліба. Крім цього, диявол в пляшці позбавляє людей, які стали його рабами, і членів їх сімей здоров'я, позбавляє честі, совісті, радості, спокою і щастя. Він не тільки забирає у людей прагнення працювати, він ще позбавляє їх заробітку. Подумайте, скільки всього витрачається даремно для виробництва спиртного. Підрахуєте добре, скільки витрачається продуктів, напоїв та праці для виробництва такого розмаїття алкоголю. Якщо зібрати в одному місці мільярди кілограмів хліба, урюка

193. Аль-Маіда, 5/90-91.

та інжиру, які люди, не замислюючись, топлять в болоті алкоголю, то в світі ніколи не було б голоду або ніколи б не підвищувалися ціни на продукти. Не тільки для людей, цих різноманітних продуктів вистачило б навіть для того, щоб досхочу нагодувати і тварин.

Бюджет диявола в пляшці точно невідомий. Хто йде за дияволом, вчасно платить податки за випитий алкоголь. Але ці ж люди ніяк не можуть віддати борги, які вони повинні виплатити іншим. Диявол свої гроші забирає вчасно і повністю. Якщо навіть у цих людей немає грошей, вони або крадуть, або вбивають, або ж продають себе і гідність своєї сім'ї. Вони зроблять все, що завгодно, але обов'язково заплатять податок дияволу.

Через алкогольну залежність втрачені життя тисячі видатних людей. Ці люди постійно втрачали ті переваги, що їх мали. Алкогольні напої підірвали здоров'я мільйонів великих людей. Як не можна зводити будівлі на грунті з пустотами, так само неможливо і в суспільстві, в якому поширений алкоголізм, забезпечити порядок і спокійне життя. Тому всі зусилля по виправленню стану суспільства, перш за все, слід почати з виведення нації з цього жахливого стану»[194].

194. Grigory Petrov, *İdeal Öğretmen*, İstanbul 2005, s. 48-52.

Згідно доповіді Всесвітньої організації охорони здоров'я, дослідження, проведені в тридцяти країнах, показали, що причиною 85% злочинів (60-70% проти власної сім'ї), 50% згвалтувань, 50% насиль, 70% насиль по відношенню до дружини, 60% прогулів на роботі і 40-50% душевних хвороб є алкоголь.

У 90% дітей, що народилися в сім'ях, які перебувають в алкогольній залежності, спостерігаються порушення в розумовій і психологічній сфері. На 35% зростає ймовірність того, що у жінки, яка вживає спиртні напої, народиться дитина з різними відхиленнями. Це пояснюється тим, що алкоголь перешкоджає росту плоду, а також розвитку дитини після народження. Вживання алкоголю матір'ю також є причиною розумової неповноцінності дитини, затримки фізичного розвитку і проблем у взаємовідносинах з людьми. Так як діти в неблагополучних сім'ях ростуть в атмосфері постійних сварок і насильства, сильно зростає ймовірність психологічних розладів і проблем у взаємовідносинах з оточуючими. З огляду на це зазвичай такі діти рідко коли досягають успіху в школі і в житті[195].

Згідно офіційної доповіді британського уряду, сварки, травми, лікарняні витрати та інші обставини, причиною яких є алкоголь, за один рік

195. Musa Tosun, "İçki" mad., *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, XXI, 463.

нанесли англійській економіці збитків на суму 20 мільярдів стерлінгів (близько 30 мільярдів доларів)[196].

Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) попереджав:

«Ні в якому випадку не пийте спиртні напої, бо це ключ всього поганого і шкідливого»[197].

«Навіть маленька частина того, що викликає сп'яніння, є забороненою»[198].

Тому не варто обманювати себе, кажучи: «Нічого не буде, якщо випити трохи. Головне - не сп'яніти». Критерій є очевидним: якщо щось у великій кількості сп'янить людину, значить і мала кількість цієї речовини є забороненою. Перекриваючи всі шляхи, які ведуть до гріхів, Іслам бажає самим кращим чином запобігти гріховним вчинкам. Теоретичні рішення, які не відповіда-

196. *The Guardian*, Saturday March 27 2004, "Sobering thoughts about a claim", Sean COUGHAN. Так як споживання спиртних напоїв перевищило всі допустимі норми, вчені-медики, постійно попереджаючи англійський уряд, радять вжити всіх можливих заходів, щоб припинити зростання споживання алкоголю. У державних звітах наголос робиться на шкоду, яку алкоголь завдає здоров'ю людини і економіці країни. В даний час проводиться діяльність, спрямована на посилення правил продажу алкоголю. Серед заходів, що вживаються можна назвати скорочення часу роботи магазинів, припис прибрати алкогольні напої з вітрин, перешкоду для проведення різних рекламних акцій алкогольної продукції.
197. Ібн Маджа, Ашріба, 1.
198. Абу Давуд, Ашріба, 5/3681; Тірмізі, Ашріба, 3/1865.

ють життєвій практиці, фортець не беруть. Щоб утримати людину, Іслам встановлює заборони з великою мудрістю і тим, хто порушує їх, приписує найсуворіші покарання. Це показує, наскільки велике значення надає наша релігія людині і яке безмежне милосердя і доброту до неї проявляє..

3. Перелюб

Перелюб - це гріх, який з давніх часів людський розум, всі моральні і правові системи, всі божественні релігії вважали одним з найбільш огидних. Перелюб є причиною змішування потомства, розпаду сім'ї, ворожнечі, розриву дружніх і сусідських зв'язків, знищення духовних і моральних цінностей суспільства. Роблячи людину полоненим тілесних насолод, перелюб кидає під ноги сором і гідність людини.

Розпуста є причиною поширення торгівлі жінками, використання їх як джерела існування, а також сприяє появі звідників. Він знищує почесну роль жінки як матері і позбавляє її гідності.

З іншого боку, відомо, що перелюб завдає значної шкоди здоров'ю людини. Серед осіб, які загрузли в перелюбі, поширені венеричні захворювання, імпотенція. Такою смертельною хворобою, як СНІД, засоби лікування від якої до сих

пір не знайдено, частіше заражаються в результаті перелюбу.

Всевишній Аллах, який любить Своїх рабів, ні в якому разі не бажає, щоб вони зробили подібну низькість. Тому забороняється не тільки перелюб, але наближення до нього:

«Не наближайтесь до огидних вчинків – ні до очевидних, ні до прихованих»[199].

«Не наближайтесь до перелюбу, бо він є огидою і скверним шляхом»[200].

Згідно з цим Божественним велінням, ні в якому разі не можна наближатися до того, що готує грунт для перелюбу. Про те, наскільки шкідливим для душі є погляд на заборонене, Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) сказав:

«Погляд на заборонене - це одна з отруйних стріл шайтана. Тому, хто через страх перед Аллахом залишить погляди на заборонене, Аллах замінить йому їх на віру (іман), і людина неодмінно відчує солодкість цієї віри в своєму серці»[201].

Тому Іслам, перш за все, вимагає, щоб чоловіки і жінки одягалися відповідно релігійним розпорядженням; уникали дій, що провокують протилежну стать; сторонні чоловіки і жінки не

199. Аль-Ан'ам, 6/151.
200. Аль-Ісра, 17/32.
201. Хакім, 4/349/7875; Хайсамі, 8/63.

залишалися наодинці. Все це спрямовано на попередження вульгарності і розбещеності в суспільстві. Тому Іслам засуджує промови, які збуджують інших, погляди, близькі стосунки і дії, які можуть привести до перелюбу. Але Іслам не обмежується цим і зобов'язує батьків та суспільство виховувати дітей правильно, ні в якому разі не відкладати шлюб молодих людей, які досягли повноліття, полегшувати укладення шлюбів і дотримуватися релігійних і моральних цінностей.

Як випливає з цього, мета Ісламу полягає не в покаранні винних. Його мета полягає в тому, щоб, перешкоджаючи виникненню середовища для злочинності, забезпечити мирне і безпечне середовище для життя людей. Тобто, Іслам виходить не за принципу «покарання гріха», а в більшій мірі ґрунтується на правилі: «Не давати можливості для здійснення гріха». Відомо, що в історії Ісламу дуже рідкісні випадки покарання за перелюб.

З іншої сторони, попереджаючи людей, Всевишній Аллах посилає їм різні біди. Тим самим Він бажає захистити грішників від ще більшої шкоди та вічних мук. І особам, які чинять перелюб, іноді посилаються деякі нещастя. Про це Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) повідомляє наступне:

«Коли серед будь-якого народу поширюються перелюб і розпуста, коли починають здійснювати ці гріхи відкрито, обов'язково серед цього народу поширюються чума та інші хвороби, які не були відомі в попередніх народів»[202].

Перелюб, який вже в цьому світі приносить стільки шкоди, в загробному світі слугує причиною приниження і болісного покарання. Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) розповідав:

«У цю ніч мені наснилися двоє людей (Джабраіль і Микаіл). Піднявши мене, вони сказали: 'Пішли!' І я вирушив разом з ними. Дійшли до будови, яка була подібна на піч. Звідти чулися невиразні крики і голосіння, які перемішувалися між собою. Ми зрозуміли, що всередині були голі чоловіки і жінки. Коли під ними розгоралося полум'я, вони починали кричати і стогнати. Я запитав в ангелів про цих людей. Вони сказали мені: 'Це чоловіки і жінки, які здійснювали перелюб!'»[203]

Гомосексуалізм і лесбіянство є огидними до крайнього ступеня діяннями. Як і перелюб, вони вважаються великим гріхом. Розумні люди прекрасно знають, наскільки вони мерзенні та шкідливі.

Крім перерахованих, Іслам категорично забороняє такі гріхи, які в силу багатьох факторів

202. Ібн Маджа, Фітан, 22; Хакім, 4/583/8623.
203. Бухарі, Табір, 48; Джанаіз, 93; Тірмізі, Руйа, 10/2295.

приносять людству шкоду: вбивство людини, заняття чаклунством, непокірність батькам, використання майна сиріт, втечу з поля бою під час битви з противником, брехня,утиск, лихослів'я за спиною людей, наклеп, злодійство [204].

IV. НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ, ЧИСТОТА і ВОДА В ІСЛАМІ

1. Навколишнє середовище

Всевишній Аллах повідомляє, що все, що оточує нас створено для людства. Щоб як слід подякувати Йому за ці блага, потрібно підходити до всього з почуттям відповідальності і усвідомленням того, що все це є **аманат**[205]. Забруднення навколишнього середовища, руйнування його і марнотратство природних багатств є нічим іншим, як проявом чорної невдячності, яка обернеться проти нас самих.

В Корані повідомляється:

«Зло з'являється на суші і на морі по причині того, що звершують людські руки, щоб вони скуштували частину того, що вони скоїли, і щоб вони повернулися на прямий шлях»[206].

204. Бухарі, Шахадат, 10; Васайа, 23; Муслім, Бірр, 55, 56; Абу Д - вуд, Адаб, 35/4875; Ахмад, 3/154, 135. Для більш докладних відомостей можете звернутися до книги Dr. Murat Kaya, *Efendimiz'den Hayat Ölçüleri*, İstanbul 2007, s. 308-458.
205. Річ, яка залишена на тимчасове зберігання.
206. Ар-Рум, 30/41.

Адже Аллах раніше звелів:

«Він підніс небо і встановив терези, щоб ви не переступали межі дозволеного на терези»[207]. Але люди не послухали попередження і тепер пожинають плоди того, що посіяли власними руками.

Мусульманин своє умиротворення і красу своєї душі проектує і на природу, добре ставлячись до людей, тварин, рослин і навіть до неживих істот. Він намагається не ображати ні одну істоту. Якось поруч з Пророком (саллаллаху алейхі ва саллям) пройшла поховальна процесія. Він помітив:

– *Цей набув спокій або ж визволив від себе.*

Сахаби запитали:

- О, Посланець Аллаха! Що ви мали на увазі, кажучи: «Цей знайшов спокій або ж визволив від себе»?

Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) пояснив:

– *Коли вмирає віруючий раб, він, знайшовши спокій після мирських турбот і проблем, удостоюється милості Аллаха. Коли ж помирає грішник, люди, селища, рослини і тварини знаходять спокій, позбувшись його зла[208].*

207. Ар-Рахман, 55/7-8.
208. Бухарі, Рікак, 42; Насаі, Джанаіз, 48; Ахмад, V, 296, 302, 304.

Значить, навіть істоти, які ми вважаємо неживими, мають розум. Одним із доказів цього є наступне повідомлення.

Абдуллах бін Масуд (радияллаху анху) розповідає:

«Одна гора, звертаючись до іншої гори, запитує:

- Гей, така-то! Сьогодні до тебе приходив хто-небудь, хто згадував Аллаха?

Інша гора відповідає:

– Так, приходив!

І тоді друга гора радіє цьому ».

Аун бін Абдуллах, який передав цю звістку Абдуллаху бін Масуду (радияллаху нху), додає наступне:

«Якщо гори чують брехливі слова, невже вони не почують добрі? Приємні і добрі промови вони слухають з ще більшим задоволенням. Про те, що гори чують погані слова, в Корані повідомляється наступне:

“Вони кажуть: ‘Милостивий взяв Собі сина’. Цим ви здійснюєте жахливий злочин. Небо готове розколотися, земля готова відкритися, а гори готові розсипатися під прах від того, що вони приписують Милостивого сина.

Не личить Милостивому мати сина! Кожен, хто на небі і на землі, з'явиться до Милостивого тільки в якості раба «»[209].

У такому випадку людина повинна завжди і всюди уникати всього, що доставляє незручність людям. Забруднення міста, селища і села, де ми живемо, забруднення повітря і природи, розкидання сміття - всі ці вчинки не личать людині. Ми повинні брати до уваги як свої інтереси, так і інтереси інших. Мусульмани думають про те, що забруднення землі заподіє незручність іншим людям і зіпсує красу природи. І тому вважають ознакою віри і досконалості виконання наступних правил: не викидати лушпиння від насіння, горіхову шкаралупу, пляшки, консервні банки, папір і пакети на вулицю і не залишати на місці відпочинку. Бо Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) вважав, що прибрати з дороги гілку, що заважає перехожим або навіть одну колючку - це частина віри. Він повідомляв, що Аллах не любить того, хто заподіює біль людям.

Муаз бін Анас (радияллаху анху) розповідає:

«Разом з Пророком (саллаллаху алейхі ва саллям) ми вийшли в похід. Воїни звузили місце привалу і перекрили дорогу. Мухаммад (саллал-

209. Аль-Марьям, 19/88-93 (Байхакі, Шуаб, 1/453; Табарані, К - бір, 9/103).

лаху алейхі ва саллям) відправив до них одного сабаха і наказав зробити серед воїнів наступне оголошення:

‘Хто звузить місце або перекриє дорогу (або заподіє незручність віруючому), у нього немає джіхаду (тобто джіхад не прийметься)!’»[210]

В даному випадку Посланець Аллаха (саллаллаху алейхі ва саллям) оголосив людям, що звуження ділянок землі і перекриття доріг без гострої на те необхідності, заподіяння незручності рабам Аллаха є гріхом, і ті, хто чинить таким чином, позбавляється саваба (нагороди від Аллаха). З огляду на це потрібно уникати таких вчинків, які спричиняють незручності людям, не розкидати сміття в будь-якому місці, не плювати на вулиці, не паркувати машину в недозволеному місці, не заставляти проходи предметами, що заважають перехожим. В іншому хадісі Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) казав:

«Уникайте здійснювати намаз на дорозі і зупинятися там на привал, адже це місця, які перетинають змії та хижі тварини. Уникайте справляти потребу на дорогах, бо такі вчинки накликають на людину прокляття»[211].

«Уникайте здійснення трьох вчинків, через які ви можете накликати на себе прокляття:

210. Абу Давуд, Джіхад, 88/2629; Ахмад, 3/441.
211. Ахмад, 3/305, 381.

справляти потребу біля джерела з водою, посередині дороги і в тінистих місцях, де відпочивають люди»[212].

В цій величній настанові Пророка (саллаллаху алейхі ва саллям) видно, що він сприймав не тільки людину, але всю природу як єдине ціле, причому Посланець Аллаха намагався зберегти цю гармонію, чуйно і уважно піклуючись про охорону навколишнього середовища і дикої природи.

Мусульмани намагалися не завдавати незручності не тільки людям, а й іншим живим істотам, відносячись до них як до творінь Аллаха. Відомий французький письменник Монтень писав: «Мусульмани-турки заснували вакфи[213] і лікарні навіть для тварин». Французький адвокат Гуіро, який в XVII столітті подорожував по Османській імперії, розповідав, що в Сирії існують лікарні, де лікують хворих собак і кішок. Відносно цих вакфів професор Сібаї повідомляє:

«Згідно з традиціями колишніх вакфів, в них відводили спеціальні місця для лікування хворих тварин. У старі часи Зелений луг (зараз це місце в Дамаску використовується як міський стадіон) був виділений для випасу і годування слабких тварин, які залишилися без власників та їжі. Ці

212. Абу Давуд, Тахарат, 14/26; Ібн Маджа, Тахарат, 21.
213. Благодійні фонди.

тварини до самої смерті залишалися там. Серед вакфів Сирії були такі, де годували кішок, і де вони жили. Сотні кішок, не обтяжуючи турботою про пошук їжі, були символом цих місць ». Іслам, який надає таку цінність живим істотам, велику увагу приділяє деревам і зеленим насадженням. Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) казав:

«Якщо навіть настає Судний день, а ви в руці тримайте паросток, якщо зможете посадити його до Судного дня, зробіть це!»[214]

Абу Дарда (радияллаху анху), один із видатних сахабів, садив дерева. Хтось підійшов до нього і, не приховуючи свого здивування, запитав:

- Ти, являючись другом Мухаммада (саллаллаху алейхі ва саллям), саджаєш дерева?

Абу Дарда (радияллаху анху) дав йому таку відповідь:

- Стривай, не поспішай робити такі висновки щодо мене. Я чув, як Посланець Аллаха (саллаллаху алейхі ва саллям) казав:

«Якщо людина посадить дерево, і плоди цього дерева поїсть людина або будь – яке з творінь Аллаха, це буде вважатися садака (милостинею) для того, хто посадив його»[215].

214. Ахмад, 3/183.
215. Ахмад, 6/444; Муслім, Мусакат, 7.

Також Пророк (саллаллаху алейхі ва саллям) казав:

«Якщо хтось зрубає аравійську вишню (без необхідності), то Аллах продовжить його голову до Пекла»[216].

«На землі немає рослини, щоб не було б ангела, який, розпростерши крила, не охороняв би її. І це продовжується до часу збору врожаю. Хто розчавить цю рослину, ангел почне його проклинати»[217].

Поряд з Меккою оголосивши заповідні райони Медини і Таіфа, Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) зборонив там рубати дерева, знищувати зелений покров і полювати на тварин[218]. При цьому він сказав:

«Дерева, які знаходяться під захистом Посланця Аллаха, неможна бити палкою, їх неможна рубати. Але якщо потрібно погодувати тварин, можна мягко злегка потрясти дерева, щоб впало листя»[219].

Відносно пасовищ, що належали племені Бані Харріса, він сказав наступне:

---

216. Абу Давуд, Адаб, 158-159.
217. Алі аль-Муттакі, Канз, 3/905.
218. Абу Давуд, Манасік, 96; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, İstanbul 2003, I, 500; Ali Rıza Temel, "İslam'a Göre İnsan Çevre İlişkisi", *İnsan ve Çevre*, s. 77.
219. Абу Давуд, Хадж, 95-96.

«Хто зрубає тут одне дерево, нехай обов'язково замість нього посадить інше!»[220]

Абу Душум аль-Джухані передав такі слова свого батька, а той передав зі слів свого діда:

«Посланець Аллаха (саллаллаху алейхі ва саллям) помітив бедуїна, який збивав палицею листя з дерев, щоб нагодувати ними своїх тварин. Він наказав товаришам:

– Приведіть до мене цього бедуїна. Тільки віднесіться до нього м'яко, не лякайте його!

Коли привели бедуїна, він сказав йому:

– Гей, бедуїн! Сбивай листя не ударами, а м'яко похитуючи дерево.

У мене досі перед очима цей бедуїн, на голові якого було обпале листя »[221].

Тобто Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям), при кожній нагоді наставляючи людей охороняти оточуючу природу і робити її прикрасною, виховав суспільство, яке проявляло повагу до всього живого.

Одним із свідчень цього є промова, яку перший халіфа Абу Бакр (радияллаху анху) виголосив, звертаючись до армії, яка виходила в похід:

220. Балазурі, Футухуль бульдан, стор. 17; İbrahim Canan, *İslam ve Çevre Sağlığı*, İstanbul 1987, s. 59-60.
221. Ібнуль Асір, Усдуль габа, Бейрут 1417, 6/378.

«Не проявляйте віроломства, не крадіть трофеї, не чиніть зла, не спотворюйте трупи ворогів[222], не вбивайте дітей, людей похилого віку і жінок! Не рубайте з корінням фінікові пальми і не паліть їх! Не рубайте фруктові дерева! Не ріжте баранів і корів за винятком тих, яких ви виділили для вживання в їжу! Якщо ви зустрінете людей, які усамітнилися в монастирях і віддалися поклонінню, залиште їх у спокої!»[223]

Не приховуючи свого здивування Клод де Бонневаль, який помітив цю тонкість і делікатність мусульман, сказав:

«У державі османів можна зустріти людей, які готові пожертвувати гроші на те, щоб платити працівникам за щоденний полив дерев, які не приносять плоди, щоб ті не були висушені».

2. Чистота

Іслам заохочує будь-який вид чистоти, як фізичної, так і духовної. І вчить, як треба очищатися. Всевишній Аллах повелів:

«Воістину, Аллах любить тих, що очистились»[224].

222. Мова йде про «мюслє» – звичаї спотворювати трупи ворогів, відрізуючи такі органи, як вуха, ніс.
223. Байхакі, Ас-Сунанул кубра, 9/85; Алі аль-Муттакі, № 30268; Ібн Асір, аль-Каміль, 2/200.
224. Аль-Бакара, 2/222.

Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) казав:

«Аллах чистий і любить чистоту»[225].

Ми бачимо, що протягом свого життя Пророк (саллаллаху алейхі ва саллям) приділяв велике значення дотриманню всіх видів чистоти. Наприклад, йдучи в мечеть і в гості, виходячи до людей, він завжди намагався одягати чистий і гарний одяг, користуватися пахощами. Він уникав вживання таких продуктів, як часник і цибуля, запах яких доставляє незручність людям.

Іслам встановив систему, яка заснована на чистоті, тонкощах і делікатності. Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) казав: *«Чистота – половина вірі!»*[226] Тому майже всі без винятку збірники хадісів і праці з фікхи (ісламського права) починаються з того, що в детальній та докладній формі роз'яснюють важливість чистоти і правила її дотримання.

Одним з головних принципів в Ісламі є те, що деякі види поклоніння, вчинені без очищення тіла і місця, вважаються неприйнятними та недійсними. Тому велике значення приділяється правилам поведінки в туалеті, мусульманам пропонується слідкувати за тим, щоб випорожнення

225. Тірмізі, Адаб, 41/2799.
226. Муслім, Тахарат, 1.

не потрапили на одяг, дотримуватися «істібра»[227]. Сказавши: «*Воістину більшість покарання в могилі через сечу, так очищайтеся ж від неї*», Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) вимагав, щоб його спільнота була дуже педантична в цьому питанні [228].

У день не менше п'яти разів Іслам наказує, здійснюючи обмивання, мити і очищати рот, ніс, обличчя, голову, шию і ноги, тобто органи які постійно стикаються з брудом і мікробами. Посланець Аллаха (саллаллаху алейхі ва саллям) казав:

«*Намаз є ключом Раю, а ключ намазу – це чистота*»[229].

Інше питання, яким Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) приділяв велике значення, це утримання в чистоті порожнини рота. Тому він радив користуватися місваком, якщо є час, особливо перед звершенням обмивання[230]. Він бажав, щоб мусульмани, миючи руки як перед, так і після їжі, утримували їх в чистоті [231].

227. Після справлення малої потреби потрібно трішки походити, покашляти або ж лягти на лівий бік, поворухнути ногою і так далі. Подібне очищення називаєтся «істібра».
228. Ібн Маджа, Тахарат, 26.
229. Ахмад, 3/340.
230. Бухарі, Джума, 8; Тамані, 9; Саум, 27; Муслім, Тахарат, 42.
231. Тірмізі, Атіма, 39.

З іншого боку, Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) навчав і таким правилам чистоти та пристойності, властивим природі людини, як обрізання крайньої плоті, обрізання нігтів, видалення волосся під пахвами, вкорочення вусів і бороди[232].

Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) велике значення надавав чистоті одягу і, таким же чином, акцентував увагу на охайності. Абу Курсафа, будучи свідком цього, розповідав наступне:

«Я, моя мама і тітка прийшли до Пророка для байата (присяги). Коли ми вийшли від нього, мама і тітка сказали мені:

‘Дитя моє, ми не бачили людини, подібної йому. Ми не знаємо нікого, хто б був такий прекрасний зовні, носив такий чистий одяг і так м’яко казав. Здається, що його благородні уста випромінюють світло’»[233].

Якось в мечеті з’явилася людина з куйовдженим бородою і волоссям. Посланник Аллаха (саллаллаху алейхі ва саллям) тут же вказав йому, щоб він поправив бороду і волосся [234].

Посланець Аллаха (саллаллаху алейхі ва саллям) не любив, коли одяг мав неприємний запах.

232. Бухарі, Лібас, 63-64.
233. Хайсамі, 8/279-280.
234. Муватта, Шаар, 7; Байхакі, Шуаб, 5/225.

Одного разу, відчувши що виходить від накидки запах вовни і поту, він тут же зняв її. Айша, яка розповіла про цей випадок, повідомляла, що Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) любив приємні запахи[235]. Відомий наступний хадіс:

«Вночі Посланця Аллаха можна було пізнати по приємному запаху»[236].

Сахаби були людьми, які самі заробляли собі на життя. До настання часу п'ятничного намазу вони працювали, і коли наближався час намазу, припиняли свої заняття і приходили в мечеть. Тому від них завжди пахло потом. Після цього Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) наказав:

«У п'ятницю звершуйте повне обмивання!»[237]

Мусульмани упорядковували усі куточки своїх земель, будували водопроводи та канали. Щоб дотримуватися чистоти було легше, навіть в селах будували громадські лазні. Будинки мусульман були чисті, ніхто не заходив сюди у взутті. Кожен куточок будинку був настільки чистий, що скрізь можна було здійснювати намаз. У мусульман не було традиції тримати тварин в будинку. Видатний сахаб Абдуллах бін Масуд (радияллаху анху) та інші відомі вчені Ісламу на-

235. Абу Давуд, Лібас, 19/4074.
236. Дарімі, Мукаддіма, 10.
237. Бухарі, Джума, 16; Буйу', 15; Муслім, Джума, 6.

казували мусульманам кожен день підмітати будинки. Тому в будинках неможливо було знайти навіть соломинку[238].

Відносно чистоти та делікатності мусульман М. де Тевено писав наступне:

«Турки ведуть здоровий спосіб життя і дуже рідко хворіють. У них майже не зустрічається хвороба нирок, яка дуже поширена в нашій країні, та інші небезпечні захворювання. Вони навіть не знають назви цих хвороб. Я думаю, що головною причиною такого чудового здоров'я турків є їхня звичка часто митися і помірність в їжі. Вони мало їдять. Їжа у них дуже проста і не така змішана, як у християн»[239].

Посланець Аллаха (саллаллаху алейхі ва саллям) категорично забороняв забруднювати дороги, по яких ходять люди, місця відпочинку, тінисті місця під деревами та стінами [240].

Коли Абу Муса аль-Ашарі був призначений намісником міста Басри, він сказав:

«Мене до вас послав Умар бін Хаттаб. Я навчу вас Книзі вашого Господа та Сунні і очищу ваші дороги»[241].

238. Ібн Шайба, 5/264/25921-2.
239. Relation d'un Vogaye Fait au Levant, Paris 1665, s. 58.
240. Абу Давуд, Тахарат, 14/26; Ібн Маджа, Тахарат, 21; Ахмад, 1/299; 3/305; Хакім, 1/273/594.
241. Дарімі, Мукаддіма, 46/566; Ібн Абу Шайба, Мусаннаф, 5/264/25923.

Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) радив віруючим добре доглядати за тваринами та слідкувати за їхньою чистотою, особливо за вівцями і баранами, очищаючи їх від бруду та пилу[242].

Особливе значення Іслам приділяє утриманню в чистоті місць здійснення поклонінь. Джабір (радияллаху анху) розповідає:

«Якось Посланець Аллаха (саллаллаху алейхі ва саллям) зайшов в нашу мечеть. У руці він держав гілку фінікової пальми сорту ібну таб. Помітивши в напрямку Кібли плювок на стіні, він витер його гілкою і, повернувшись до нас, сказав:

– *Принесіть мені шафран!*

Тут встав молодий чоловік з нашого кварталу і, збігав до себе додому, приніс у пригорщі пахощі з шафрану. Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) наніс шафран на кінчик гілки і витер ним сліди плювка. Ось з того часу у нас з'явилася традиція використовувати в мечеті аромат шафрану»[243].

3. Вода

Незамінним засобом для облагородження навколишнього середовища і забезпечення чи-

242. Хайсамі, 4/66-67.
243. Муслім, Зухд, 74; Масаджід, 52; Байхакі, Кубра, 1/255.

стоти залишається вода. Збереження життя залежить від води, бо вода - це життя і основа всіх живих істот. У Корані повідомляється:

«Аллах створив всі живі істоти з води»[244].

Щоб Його раби користувалися водою, Всемогутній Аллах надав воді безліч якостей. Ось деякі з них:

1) За хімічним складом самою найближчою до води речовиною є сірководень (H_2S), який, незважаючи на те, що в два рази важчий за воду, є газом. Крім того, сірководень погано пахне і дуже отруйний. Отже, Аллах створив воду спеціально для людини.

2) На противагу подібним хімічним сполукам вода має найбільшу щільність не в твердому вигляді, тобто в стані льоду, а при температурі +4 °C. Таким чином, в озерах і річках вода замерзає не від дна до поверхні води, а від поверхні до дна. А це захищає живі істоти від замерзання в льоду.

3) Температура замерзання та кипіння води найбільш підходяча для органічного життя.

4) Вода має властивість розчиняти багато органічних та неорганічних речовин [245].

244. Ан-Нур, 24/45; аль-Анбія, 21/30.
245. Doç. Dr. Şâkir Kocabaş, *Kur'ân'da Yaratılış*, s. 157.

У священному Корані часто згадується вода. Повідомляється про те, яким чином утворюється дощ, перераховуються стадії перетворення хмар під час дощу, то кажуть, як дощові краплі падають згідно певної міри. Також розповідається про підземні води та очищення забрудненої води[246]. Звертається увага на те, що все це є величезним благом для людей, а дощ називається милістю [247].

Мусульмани, які усвідомлюють цінність води, тому, хто пригостив їх водою, підносять молитву: «Володій такою ж шаною, як вода!» Тому сфері водокористування надається велике значення. Особливо шанованим і почесним є обов'язок пригощати паломників водою і шербетом біля Кааби.

У дядька нашого Пророка (саллаллаху алейхі ва саллям) Аббаса в Таїфі був виноградник. До прийняття Ісламу і після цього він привозив звідти родзинки і, додав їх в воду Замзам, пригощав цією водою прочан. Після нього так само чинили його сини та внуки. Одного разу до місця роздачі води і шербету підійшов Посланець Аллаха (саллаллаху алейхі ва саллям) і попросив води. Аббас (радияллаху анху) сказав своєму синові:

246. Ан-Нур, 24/4; аз-Зухруф, 43/11; аз-Зумар, 39/21; аль-Вакія, 56/68-70; ан-Назіят, 79/31; аль-Фуркан, 25/48.
247. Аль-А'раф, 7/57; аш-Шура, 42/28.

– Фадль! Іди до матері і принеси особливий напій Пророку (саллаллаху алейхі ва саллям)!

Але Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) тут заперечив йому:

– Ні, ти дай мені ту воду, яку п'ють всі!

Хазрат Аббас (радияллаху анху) заперечив йому:

- О, Посланець Аллаха! Іноді паломники доторкаються до цієї води руками!

Однак наш Пророк був непохитний:

– Нехай, налий мені звідти, звідки п'ють всі люди!

Потім він випив напій, даний йому хазрат Аббасом, і попрямував до колодязя Замзам. Члени сім'ї хазрата Аббаса витягали воду з колодязя і пригощали нею паломників. Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) жартома вигукнув:

- Гей, сини Абдульмуталіба! Тягніть, тягніть, ви робите добру справу!

Після чого він сказав:

– Якби я знав, що люди не стануть повторювати за мною (роблячи те, що робив я) і, накинувшись величезним натовпом, не стануть витягати воду, я зліз би з верблюда, приклав би мотузку ось сюди (тут він показав рукою на пле-

чі) і став би тягнути воду точно так, як робите ви![248]

Про гідність частування людей водою Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) розповідав наступне:

«У Судний день людина, яка направляється в Пекло, зустріне іншого, що є мешканцем Раю. Той, що прямує в Пекло тут скаже:

- Гей, такий-то! Пам'ятаєш, ти попросив у мене води, і я дав тобі ковтнути? (Тим самим він попросить заступництва).

Цей віруючий попросить за нього. Таким же чином один з мешканців Пекла звернувся до одного з мешканців Раю:

- Гей, такий-то! А пам'ятаєш, ти відправив мене в такий-то день на таку і таку-то справу? Адже я в той день пішов заради тебе.

Мешканець Раю заступиться за нього »[249].

Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) звертав увагу на те, щоб вода була чистою і смачною. Він вважав за краще колодязі зі смачною водою і забороняв забруднювати воду [250].

Раз вода так важлива, необхідно добре відноситися до неї. Японський вчений Масару Емо-

248. Бухарі, Хадж, 75.
249. Ібн Маджа, Адаб, 8.
250. Бухарі, Вуду, 68; Ібн Хаджар, аль-Ісаба, 3/615.

то проводив дослідження кристалів замерзлої води, які утворюють правильну естетичну форму шестикутника. І в природних джерелах, до яких не торкалася рука людини, кристали мають правильну і красиву форму, яка заворожує людей. Масару Емото помістив воду в різні посудини і провів низку дослідів. Він побачив, що при замерзанні води в першій посудині, над якою вимовляли висловлювання, пов'язані з милосердям, любов'ю, молитвою і вдячністю, кристали зберегли свою природну пишність. А кристали в посудині з водою, над якою вимовляли різні лайки і такі слова з негативним відтінком, як «диявол», виявилися розрізненої форми і втратили всі естетичні особливості. В аналогічних експериментах вода давала різну реакцію при прослуховуванні прекрасної і приємної музики і неприємних ритмів[251].

Такі ж експерименти проводилися над вареним рисом і квітами. Ті квіти, до яких добре ставилися, зберегли свою красу та свіжість, тоді як інші втратили свіжість і засохли.

На питання «У чому полягає вплив хороших думок і води на тіло людини?» Масару Емото дав таку відповідь:

251. Safvet Senih, "Su Kristallerinin Sırrı", *Sızıntı*, Aralık 2002, sayı 287; M. Akif Deniz, *İlk Adım*, Şubat, 2003.

«Над цим я працюю сім з половиною років. За цей період було помічено, що коли хворих на рак поїли водою, над якою вимовляли хороші і добрі слова, це призвело до позитивних результатів»[252].

З огляду на все це, ми повинні любити людей, тварин, рослини, навколишнє середовище і природу і добре відноситися до них, словом, ми повинні любити увесь світ і до всього добре відноситись.

Тут варто торкнутися і іншого питання, а саме дбайливого ставлення до природи, навколишнього середовища та води. Всевишній Аллах велить:

«Їжте і пийте, але не витрачайте, бо Він не любить марнотратних»[253].

«Воістину, марнотрати - брати дияволів, але ж сатана невдячний своєму Господу»[254].

« ... витрачайте, адже Він не любить марнотратних»[255].

Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) казав:

---

252. İpek Durkal, "Allah'ın 99 Adı İle Oluşan Kristalleri Gösterecek", *SABAH GAZATESİ GÜNAYDIN EKİ*, 28.03.2009; http://arsiv.sabah.com.tr/2009/03/28/gny/haber,E64927875AE84F09B4896D9955C9BE15.html.
253. Аль-Араф, 7/31.
254. Аль-Ісра, 17/27.
255. Аль-Ан'ам, 6/141.

«Їжте, пийте, одягайтеся, подавайте милостиню, але при цьому не впадайте в марнотратство і гординю»[256].

Особливо, ні в якому разі не можна марнотратно витрачати воду. Якось Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) заглянув до сахаба Сади (радияллаху анху), який в цей час здійснював обмивання для намазу, але використовував занадто багато води. Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) сказав йому:

– Що це, як і марнотратство?

Сад (радияллаху анху) запитав у нього:

- Хіба при обмиванні буває марнотратство?

Мухаммад (саллаллаху алейхі ва саллям) пояснив йому:

– Так! Навіть якщо ти знаходишся біля річки [257].

Раз небажано використовувати занадто багато води навіть при обмиванні для здійснення поклоніння Аллаху, то очевидно, що в інших випадках зовсім не можна без міри витрачати воду.

256. Бухарі, Лібас, 1; Ібн Маджа, Лібас, 23.
257. Ібн Маджа, Тахарат, 48.

Третя глава

СВЯЩЕННИЙ КОРАН

1. Послання та запис аятів

Священний Коран є самою останньою посланною божественною книгою. Всевишній Аллах послав Коран не відразу, а, керуючись багатьма міркуваннями, поступово, невеликими дріботячи-ми. Це принесло величезну користь людям і стало для них значним полегшенням.

Як тільки було послане одкровення, щоб не забути його, Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва салям) поспішав прочитати аяти разом з Джібрілом. Про це йдеться в наступному аяті:

«Понад усе Аллах, Істинний Цар! Не квапся читати Коран, поки послання одкровення тобі не буде завершено, і казати: «Господи! Примнож мої знання! »

«Не поворухнись своєю мовою, повторюючи його (Коран), щоб швидше запам'ятати. Нам належить зібрати його і прочитати. Коли ж Ми прочитаємо його, то читай його слідом»[258].

258. Аль-Кіяма, 75/16-18.

Після цього, коли приходив Джібріль, Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) мовчав, і як тільки Джібріль повністю передавав одкровення, виявлялося, що Пророк (саллаллаху аляйхі ва саллям) ретельно завчив аяти. Потім він їх читав. Данна обставина є одним із доказів чудової природи Корану.

У Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям) було багато писарів, які записували одкровення. Їхня кількість досягала 65 людей. Коли було ниспослане одкровення, Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) тут же запрошував до себе вільних писарів та диктував їм аяти[259]. Вони записували аяти на матеріалах, на яких зазвичай писали в ті часи. Після цього Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) твимагав, щоб писарі прочитали записи, і якщо були допущені помилки, він їх виправляв[260]. Після цього писар виходив та читав аяти людям. Потім послані аяти Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) спочатку і сам читав чоловікам, а потім жінкам[261]. Що стосується мусульман, вони намагалися завчити одкровення, деякі ж записували аяти і зберігали їх у себе.

259. Prof. Dr. M. M. el-A'zami, *Kur'ân Tarihi*, s. 107-108.
260. Бухарі, Фадаіуль куран, 4; Тірмізі, Манакіб, 74/3954; Ахмад, 5/184; Хайсамі, 1/152.
261. Ібн Ісхак, Сірат, с. 128.

Всемогутній Аллах повідомляв, в якому порядку розташовувати аяти і сури, що посилаються по частинам. Джібріль пояснював це Пророку, який давав відповідні вказівки писарям[262].

Не варто випускати з уваги, що аяти, послані першими, були присвячені вихвалянню пера («аль калям») і «написаних рядків», які є засобами для людського пізнання. Особлива увага приділяється слову «кітаб», яке має значення «записані відомості» [263]. Це і є один з факторів, які підтримували прагнення і старання Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям) закріпити у письмовому вигляді аяти Корану.

Традиція записування Корану була поширена і серед сахабів. Кожен з них докладав для цього зусилля. А ті мусульмани, які не вміли писати, приходили в мечеть і з приладдям для письма шукали писарів-добровольців [264]. І щоб попередити виникнення різних помилок, в перші дні Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) забороняв записувати аяти Корану та хадіси поруч один з одним [265].

262. Бухарі, Тафсір, 2/45; Абу Давуд, Салят, 120-121/786; Тірмізі, Тафсір, 9/3086; Ахмад, 4/218; Алі аль-Мутаккі, 2/16/2960. Про порядок аятоів див. Mehmet Fâik Yılmaz, Âyetler ve Sûreler Arasındaki Münasebet, Ankara 2005, s. 100-102.
263. Аль-Алак, 96/1-5; аль-Калям, 68/1; аль-Бакара, 2/2; аз-Зуруф, 43/2; ад-Духан, 44/2.
264. Байхакі, Ас-Сунану кубра, 6/6.
265. Prof. Dr. M. M. el-A'zami, *Kur'ân Tarihi*, s. 107-108. Пророк

Як зрозуміло з цього, аяти стали фіксуватися письмово, починаючи з перших днів Ісламу, коли мусульмани піддавалися численним приниженням з боку курайшитів і представляли собою тільки громаду,яка формується. У 11-16-м аятах сури «Абаса» повідомляється, що в перші роки Ісламу була велика кількість записанних текстів. Ібн Аббас (радияллаху анху) казав, що аяти, послані в Мецці, записувалися у цьому ж місті. Відомо, що Умар (радияллаху анху) прийняв Іслам після читання записаних аятів Корану[266].

На зібранні «Баяту Акаба» («Присяги у Акаби») Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) передав Рафії бін Маліку (радияллаху анху) текст Корану, що увібрав в себе усі аяти та сури, послані до цього часу. Після повернення в Медіну Рафії (радияллаху анху) побудував мечеть в своєму кварталі, яка вважається першою мечеттю в Ісламі, і потім читав присутнім мусульманам ці аяти та сури [267]. Суру «Аль-Йусуф» вперше в Медину приніс саме Рафії[268].

(саллаллаху аляйхі ва саллям) приділяв особливу увагу тому, щоб чітко відокремлювати одкровення від хадісів. Для цього він робив пояснення: «Це одкровення, послане Аллахом», «Це мої свласні міркування». Іноді сахаби запитували: «Це ваша думка або ж це божественне одкровення?» (Bkz. M. Hamidullah, *Kur'ân-ı Kerîm Tarihi*, s. 15-18).

266. Ібн Хішам, 1/369-371.
267. Каттані, Таратіб, Бейрут, 1/44; Азамі, с. 106; Хамідуллах, с. 44.
268. Див. Ібн Хаджар, Аль-Ісаба, № 2546, глава «Рафії бін Малік»;

Починаючи з першого дня, послані аяти та сури як вголос, так і про себе, читалися під час обов'язкових і додаткових намазів і особливо під час намазів тахаджуд, які тривали дуже довго. Серед сахабів почалася бурхлива діяльність з навчання читання та письма, а також читання та заучування сур Корану. Завдяки заохоченню Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям) і його сподвижників багато людей від початку і до кінця вивчали Коран і записували його. Ця прекрасна традиція, набуваючи все більшого масштабу, триває і в наші дні.

Коли наступав місяць Рамадан, Пророк (саллаллаху аляйхі ва саллям) та Джібріль сідали навпроти один одного і по черзі читали Коран. Таким чином, за Рамадан вони прочитували Коран повністю. А в останній рік життя Пророка вони прочитали весь Коран двічі[269]. Ібн Масуд (радияллаху анху) розповідав:

«Коли Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) та Джібріль завершували читання Корану, я читав Коран Пророку (саллаллаху аляйхі ва саллям), і він знаходив моє читання чудовим»[270].

Після того, як Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) в останній раз прочитав Коран разом з

Ібн Кассір, Аль-Бідая, 3/152; Ібн Асір, Усдуль габа, 2157.

269. Бухарі, Бадіуль хальк, 6; Фадаілуль Куран, 7; Саум, 7.

270. Табарі, 1/28; Ахмад, 1/405.

Джібрілем (аляйхіссалям), він прочитав його разом з Зайдом бін Сабітом та Убайєю бін Каабом. Пророк (саллаллаху аляйхі ва саллям) з Убайєю бін Каабом прочитав увесь Коран два рази[271]. Ця традиція, названа «мукабаля», збереглася до наших днів і до цих пір залишається живою.

Послані аяти та сури Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) час від часу читав в п'ятничній хутбі. Деякі сподвижники стверджували, що вивчили сури, слухаючи їх під час цих хутб [272].

Вивчаючи життя Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям), ми бачимо, що він з будь-якого приводу читав Коран. Він читав Коран, закликаючи язичників прийняти Іслам; він читав Коран, розмовляючи зі сподвижниками; роз'яснюючи будь-яке питання, він читав відповідні аяти Корану; він читав Коран під час нічних чувань. У нього була звичка щодня читати 1/7 частина Корану[273].

Аус бін Хузайфа (радияллаху анху), який був у складі делегації племені Сакіф, яка прибула в Медіну, розповідав:

«Одного разу Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) довгий час після намазу іша (нічного)

271. Мукаддіматан, видання А. Джеффері, с. 74, 227; Тахір аль-Джазайрі, Ат-Тибйан, с. 26.
272. Муслім, Джума, 49-52.
273. Муслім, Мусафірін, 142; Ахмад, 4; Ібн Маджа, Салят, 178.

не виходив до нас. І коли він прийшов, ми запитали:

- О, Посланець Аллаха! Чому ти так затримався?

Він відповів нам:

– Я внушив собі за обов'язок щодня читати одну частину (хізб) Корану. І я не хотів йти сюди, не закінчивши цю справу.

На світанку ми запитали в сахабів:

- А як ви читаєте Коран, ділячи його на частини (хізб)?

Вони пояснили нам:

- Перші три сури ми вважаємо однією частиною, потім наступні п'ять сур другою, далі ми ви-ділячи частини, поєднуючи в порядку черговості сім, дев'ять, одинадцять і тринадцять сур. І в кінці, об'єднуючи в одну частину (хізб) сури, починаючи з «Каф» і до кінця, за тиждень повністю перечитуємо Коран[274].

Пророк (саллаллаху аляйхі ва саллям) також казав:

«Хто ввечері засне, не прочитавши частину (хізб) Корана, нехай закінчить читання між ранковимм та обіднім намазами! В таком випадку

274. Ахмад, 4/9; Ібн Маджа, Салят, 178.

він отримає саваб (нагороду), немов прочитав цю частину (хізб) вночі»[275].

На 10-й рік хіджри представники племені Кінді в кількості 60 або 80 осіб прибули до Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям), який в цей час перебував в мечеті. Мухаммад (сал-лаллаху аляйхі ва саллям) сказав їм:

- Аллах послав мене з істинною релігією і послав мені таку Книгу, до якої ні з якого боку не наблизиться неправда!

У відповідь представники племені Кінді попро-сили його:

- А не прочитаєте нам трішки з цієї Книги?

Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) почав читати початок сури «Ас-Саффат»:

«Клянуся тими, що вишикувалися в ряди, які женуться наполегливо, читають нагадування! Воіс-тину, ваш Бог - Єдиний. Він - Господь неба, землі і того, що між ними, Господь сходів»[276]**.**

Прочитавши ці аяти, Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) замовк. Він стояв мовчки, не рухаючись. Його очі зволожилися, і потім сльози почали текти по його благородній бороді. Представники племені Кінді запитали:

275. Муслім, Салятуль мусафіриін, 142.
276. Ас-Саффат, 37/1-5.

– Ми бачимо, що ти плачеш ?! Невже ти плачеш через страх перед тим, хто послав тебе?

Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям) промовив:

- У мене вселило страх і змусило заплакати те, що Аллах відправив мене прямим шляхом, який гострий і тонкий, подібний лезу меча. Варто мені тільки трішки відхилитися, як я загину.

Потім він прочитав наступний аят:

«Якби Ми захотіли, то позбавили б тебе того, що дали тобі в одкровення. І ніхто не захистив би тебе від Нас»[277].

Після цього представники племені Кінді стали мусульманами [278].

Якось Абу Тальха (радияллаху анху) підійшов до Мухаммада (саллаллаху аляйхі ва саллям) і побачив, що Пророк (саллаллаху аляйхі ва саллям) стоячи на ногах, навчав «асхабус суфа» («людей навісу») читання Корану. Щоб випрямити свій стан, зігнутий від голоду, він прикріпив до живота плоский камінь. Основне заняття Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям) і його сподвижників полягало в працях для розуміння та вивчення Корану. Сподвижники бажали тіль-

277. Аль-Ісра, 17/86.
278. Ібні Хішам, 4/254; Абу Нуаім, Далаіліль, 1/237-238; Халяби, 3/260.

ки одного: знову і знову читати Коран і слухати його читання[279].

Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) час від часу просив своїх сподвижників почитати йому Коран. І коли деякі відмовлялись, вважаючи, що це буде проявом неповаги до нього, він їм казав:

«Я теж люблю слухати, коли інша людина читає Коран»[280].

Деякі сахаби щоночі прочитували Коран від початку до кінця [281]. Усман бін Абдуррахман розповідав:

«Одного разу я вирішив всю ніч провести біля Маками Ібрахім (місця стояння Пророка Ібрагім-ма), здійснюючи намаз. Закінчивши іша (нічний) намаз, я встав біля Макама і приступив до наступного намазу. В цей час хтось поклав руки на мої плечі. Закінчивши намаз, я подивився і побачив, що це Усман. Він почав читати Коран з сури «аль-Фатіха» і, прочитавши повністю весь Коран, таким чином закінчив намаз. Він виголосив привітання і, взявши взуття, пішов »[282].

279. Абу Нуаім, Хілья, 1/342.
280. Бухарі, Тафсір, 4/9; Муслім, Муфасірін, 247.
281. Тірмізі, Кират, 11/2946; Хайсамі, 9/94; Ібн Сад, 3/76; Ахмад, Аз-Зухд, стор. 127.
282. Абу Нуаім, Хілья, 1/56.

2. Збереження сур та їхнє зібрання в одну книгу

Коли Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) помер, і закінчилося послання одкровень, багато людей напам'ять знали Коран та читали аяти під час намазів. Але так як одкровення приходили до останнього моменту, листи з записаними сурами були зібрані в одну книгу.

Абу Бакр (радияллаху анху) створив комісію під керівництвом Зайда бін Сабіта (радияллаху анху), поставивши їй в обов'язок зібрати всі записи Корану в одну книгу. Комісія у своїй роботі використовувала дуже суворі, надійні та вірні методи праці.

Наприклад, один з цих методів полягав в тому, що Біляль (радияллаху анху) ходив по вулицях Медіни і робив таке оголошення: «Кожен, хто має записані тексти Корану, то він приведе їх і приведе двох свідків, які повинні підтвердити, що це дійсно рукописи, виправлені Пророком (саллаллаху аляйхі ва саллям) ». Потім члени комісії порівнювали тексти Корану, які люди знали напам'ять, з цими записами, а потім повністю записали Коран. Навіть якщо члени комісії не наказали б людям принести всі записані сури Корану, вони в будь-якому випадку зібрали б сури в одну книгу, так як напам'ять знали всі аяти. Але, зібравши всі записи, вони забезпечили надійність

і показали, що стосовно Корану немає ні найменшого приводу для виникнення співдумок.

У період правління Усмана (радияллаху анху) комісія під керівництвом Зайда бін Сабіта (радияллаху анху) розмножила рукописи Корану. Існує думка, що Усман (радияллаху анху) наказав членам комісії з 12 осіб, головою якої був Зайд (радияллаху анху), заново зібрати Коран. Новий варіант порівняли з тим, який був зібраний за часів Абу Бакра (радияллаху анху), і побачили, що між ними немає ніякої різниці. Це доводить, що спочатку Коран знаходиться під захистом Аллаха, і методи збирання Корану, як за часів Абу Бакра (радияллаху анху), так і за часів Усмана (радияллаху анху) були дуже надійними і вірними[283].

Екземпляри Корану, переписані членами комісії, були відправлені у важливі центри халіфату. Разом з цими примірниками були послані вчені сахаби, щоб навчити людей правилам читання із зазначенням відмінностей в «кірааті» (рецитації). Таким чином, люди навчалися читати Коран саме так, як вимовляв його Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям). У цьому відношенні вчителя були дуже скрупульозні. Нікому не дозволялося навчати Корану, записаному на аркушах паперу. Вимагали, щоб під час навчання

283. Prof. Dr. M. M. el-A'zami, *Kur'an Tarihi*, s. 131-135.

читання Корану по записах, люди брали уроки у досвідченого викладача. Був створений розділ науки під назвою «таджвід» для навчання правилам читання Корану. І цю науку можна вивчати тільки під керівництвом вчителя. Методом «фамі мухсін», тобто навчання читання Корану, слухаючи правильне читання з вуст учителя, слідують і в наші дні.

Убайдулла бін Абдуллах повідомляв, що один з розмножених примірників зберігався в Медіні в мечеті Пророка, і щоранку цей Коран читали перед людьми[284].

Коли Усман (радияллаху анху) закінчив зібрання Корану в одну книгу, він наказав людям переписувати його, тобто закликав людей запису-вати Коран для особистого користування [285]. Адже могло так статися, що раніше хтось з них записав Коран в повному обсязі, пропустив деякі сури та аяти. Коли закінчилася епоха божественних одкровень, після того як комісія, що складається з компетентних осіб, зібрала всі аяти і сури в одну книгу, яка отримала підтвердження з боку тисячі хафізів[286], всі люди могли спокійно переписувати Коран.

284. Ібни Шабба, Таріхуль Мадіна, с. 7; Ібні Кутайба, Тавілуль мушкілі Куран, с. 51.
285. Ібні Шабба, Таріхуль Мадіна, с. 1002.
286. Хафіз - людина, яка знає напам'ять усі сури та аяти Корану.

Наприклад, Айша (радияллаху анха) попросила свого вільновідпущеника Абу Йусуфа переписати для неї Коран, і він це зробив [287].

Амр бін Рафії (радияллаху анху), вільновідпущеник Умара (радияллаху анху), за життя чоловік Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям) переписував Коран. Він навіть переписував один екземпляр для Хафси (радияллаху анха)[288].

Щоб захистити Коран навіть від найменших помилок, були прийняті і інші заходи. Хаджадж зобов'язав Асима бін аль-Джахдарі, Наджая бін Румху та Алі бін Асму вивчити всі екземпляри Корану, які люди переписали для особистого користування і знищити кожен екземпляр, в якому знайдуть помилку. Власник примірника, в якому виявили помилку, за неуважність повинен був виплатити штраф у розмірі 60 дірхамів[289].

Аналогічні офіційні комісії існували в усі часи. Наприклад, в Туреччині існує офіційна інстанція під назвою«Комісія з вивчення Коранів та релігійної літератури». Головне завдання цієї організації полягає в попередженні помилок в написанні Корану. Ось чому неможливо припустити, щоб в Корані була змінена хоча б одна бук-

287. Муслім, Масаджід, 207; Абу Давуд, Салят, 5/410; Муватта, Салатуль Джамаа, 25.
288. Муватта, Салятуль джамаа; 26, Хайсамі, 6/320; 7/154.
289. Ібні Кутайба, с. 51.

ва. Адже кожне століття його заучували тисячі хафізів, є мільйони рукописних і надрукованих екземплярів Корану. Немає ніяких сумнівів в тому, що навіть якщо бувають помилки при друці, вони тут же виявляються і виправляються.

Згідно з ісламськими традиціями, для того, щоб навчати інших читання Корану, необхідно отримати «іджазатнаме» (дозвіл) в присутності досвідченого наставника або групи наставників. Завдяки цьому методу можна легко проконтролювати рівень знань читця, а також справжність і достовірність того екземпляру Корану, яким користувався учень. Даного методу дотримуються і в наші дні. В кінці навчання наставник дає своєму учневі «іджазатнаме», в якому він послідовно записує імена своїх наставників аж до самого Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям). Після цього вчитель підтверджує, що цей учень в достовірній та правильній формі вивчив правила читання Корану точно так, як він його навчав[290].

Як бачимо, священний Коран зберігся самим бездоганним чином як шляхом письмової фіксації, так і заучування, а також навчання посередництвом методу «із уст в уста»[291]. Тобто для

290. Prof. Dr. M. Hamidullah, *Kur'ân-ı Kerîm Tarihi*, s. 87, 53-56.

291. Щоб переконатися в тому, наскільки унікальні достовірні методи, якими користувались ісламські вчені для збереження тексту Корану в незмінному вигляді, можна звернутися до снаступних праць: Prof. Dr. M. M. el-A'zami, The

збереження Корану крім методу записування та заучування використовувався ще третій метод: навчання у досвідченого наставника.

3. Зусилля, проявлені сподвижниками у справі Вивчення Корану

Протягом усієї історії мусульмани приділяли велике значення навчанню Корану, бо Всевишній Аллах та Його Посланець заохочували людей вивчати нашу священну Книгу та прагнути розуміти її смисл[292].

Пророк (саллаллаху аляйхі ва саллям) завжди цінував тих людей, які добре знали Коран, і їх уподобав. Коли постало питання про призначення на будь-який пост, пов'язаний з керуванням людьми, як, наприклад, посада імама, намісника або командувача армією, він завжди віддавав свою перевагу тим особам, які добре знали Коран[293].

Коли виходили в похід проти племені Бані Наджар, Пророк (саллаллаху аляйхі ва саллям)

---

histori of the Quranic Text from Revelation to Compalition: A Comparativ Study with the Oland and New Testaments, Leicester: UK Islamik Academi. 2003.

292. Аль-Фатир, 35/29; Сад, 38/29; Таха, 20/124-125; Бухарі, Фадаілуль Куран, 21; Муслім, Зікр, 38.
293. Муслім, Масаджід, 290; Мусафірін, 269; Тірмізі, Фадаілуль Куран, 2/2876; Насаі, Джанаіз, 86, 87, 90, 91; Ахмад бін Ханбаль, 4/218; Хайсамі, 8/161; Ібні Хішам, 4/185; Ібні Сад, 5/508.

передав прапор Умару бін Хазмі (радияллаху анху). Але коли він помітив Зайда бін Сабіта (радияллаху анху), то тут же забрав прапор в Умара і передав Зайді. Умара запитав у нього:

- О, Посланець Аллаха! Невже Ви розсердились на мене?

Наш Пророк відповів йому:

– Ні! Клянуся Аллахом, я не розсердився на тебе! Але і ви віддавайте перевагу Корану.

Зайд вивчив більше аятів Корану, ніж ти. Навіть якщо це невільник з відрізаним носом, завжди віддавайте перевагу тим, хто вивчив напам'ять з Корану більше, ніж інші!

Звертаючись до племен Аус і Хазрадж, Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) наказав їм, щоб вони завжди передавали прапор тим особам, які вивчили більше аятів Корану, ніж інші [294].

Під час прощального хаджу Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) сказав:

– Гей, люди! Візьміть свою частку знань ще до того, як їх заберуть або знищать!

Якийсь бедуїн запитав:

294. Вакіді, 3/1003.

– О, Посланець Аллаха! А як можуть у нас забрати знання? У нас є записи Корану, ми вивчили увесь його зміст, навчили Корану своїх дружин, дітей і слуг ...[295]

Частина повідомлень показує, яких зусиль докладали сахаби для запису, вивчення Корану та навчання йому. Це доводять і такі перекази.

Абдуллах ібн Масуд (радияллаху анху) розказав:

«Коли будь-хто з сподвижників приходив до себе додому, його дружина тут же задала йому одне із наступних запитань:

1) Скільки було послано сьогодні аятів Корану?

2) Скільки ти сьогодні хадісів Мухаммада вивчив?»[296]

Убада бін Самміт (радияллаху анху) був призначений вчителем для «людей навісу» («асхабус суффа»), і він розповідав, що навчав людей читання Корану та письма. Він та інші сахаби запрошували додому приїжджих, пригощали і робили їм подарунки, а також навчали Корану [297].

295. Ахмад, 5/266; Хайсамі, 1/200.
296. Абдульхамід Кашк, Фі ріхабіт тафсір, 1/26.
297. Абу Давуд, Буйу', 36/3416; Ібн Маджа, Тіджарат, 8; Ахмад, 5/315, 324; Ібну Асір, Усдуль габа, 3/160.

Убай бін Кааб (радияллаху анху) навчав делегації, які прибувають в Медіну, читанню Корану і фикхи (ісламського права)[298].

Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) від-правив Халіда бін Валіда (радияллаху анху) в похід. Халід (радияллаху анху) написав лист Пророку (саллаллаху аляйхі ва саллям), в якому повідомляв, що він закликав плем'я Бані Харріс прийняти Іслам, і вони, не вступаючи в бій, прийняли його пропозицію. Потім він продовжив:

«Я живу серед них і їм повідомляю, що звелів Аллах, і утримую їх від того, що заборонив Аллах. Поки не прийде лист від Посланця Аллаха (саллаллаху аляйхі ва саллям), я буду навчати їх основам Ісламу та Сунні Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям)»[299].

Коли в Медіну до Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям) прибувала якась делегація людей, які нещодавно прийняли Іслам, він висловлював побажання, щоб вони, на деякий час залишившись в Медіні, вивчали Коран та основи релігії, і, спостерігаючи за його діями, намагалися зрозуміти Іслам. Наприклад, коли в Медіну прибула делегація Абдулькайса, Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) попросив ансарів прихистити

298. Ібн Сад, 1/316-317; Вакіді, 3/968-969.
299. Мухаммад Хамідуллах, Аль-Васаікус сіясія, стор. 131.

цих людей у себе і пригостити їх. При цьому він попередив ансарів, щоб вони одночасно вчили їх релігії та допомагали їм заучувати необхідні для здійснення намазу сури Корану. Коли члени делегації вранці приходили до нього, він розпитував їх про стан їхніх справ, про відношення ансарів до них, чи задоволені вони поводженням з ними чи ні. Гості відразу висловлювали свою вдячність.

Щоб забезпечити найбільш сприятливі умови для вивчення релігії, Пророк (саллалла-ху аляйхі ва Саллі) розподілив прибулих по домівках мусульман по одному і по двоє людей. Цей метод виявився ефективним. Залишившись задоволеним стараннями Сахабів та зусиллями членів

племені Абдулькайса, що прагнули ретельно вивчити релігію, Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва Саллі) в індивідуальному порядку особисто перевірив читання ними молитви «Ат-Тахійат» («Привітання»), «Аль-Фатіхи» та інших сур, а також знання діянь із розряду сунни[300].

Як бачимо, Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва Саллі) завжди виявляв інтерес до делегаціям різних племен, які прибували до нього. І коли вони відправлялися додому, він просив їх, щоб вони навчали своїх одноплемінників того, що тут вивчили[301].

300. Ахмад, 3/432.
301. Насаі, Азан, 8; Абу Давуд, Рамадан, 9.

Таке відношення наш Пророк виявляв і до тих, хто приходив до нього один. Коли Умайр бін Вахби, прийшовши в Медіну, став мусульманином, Му-хаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям), звертаючись до своїх сподвижників, сказав:

«Добре навчайте свого брата! Навчіть його читанню Корану!»[302]

«Люди навісу» (асхабус суффа), які вдень та вночі жили при мечеті, з однієї сторони отримали знання, а з іншої сторони невтомно працювали, виховуючи учнів та вчителів.

Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) та халіфи відправили в різні частини ісламського світу безліч вчених-сподвижників, які навчали людей читанню Корану та Сунні[303]. Наприклад, коли Мусаба ібн Умайру (радияллаху анху) в якості вчителя відправили в Медіну, він розповідав людям про Іслам і при першій нагоді читав їм Коран [304].

Абу Дарда (радияллаху анху), якого відправили в Дамаск, прожив там довгий час та організував він оосбисто навчав, перевищило 1600 осіб. Він ділив тих, що навчалися на десять груп,

302. Ібні Хішам, 2/306-309; Вакіди, 1/125-128; Хайсамі, 8/284-286.
303. Даріми, Сунан, 1/135; Ібні Сад, 6/3.
304. Ібні Хішам, 2/43-46, Абу Нуаім, Далаіліль, 1/307; Хайсамі, 6/41; Захабі, Сіяр, 1/182

на чолі яких призначав учнів, які виховані ним, а потім контролював процес навчання. Ті учні, які пройшли початковий курс, навчилася особисто у нього. Таким чином, ті учні, які досягли вищого рівня, ніж інші, удостоювалися такої честі, як спільна праця з самим Абу Дардою, а також ставали вчителями тих учнів, рівень знань яких був значно нижче, ніж у них[305]. Цей метод широко практикували й інші сахаби в різних місцях [306].

Халіфа Умар (радияллаху анху) відправив Йазіда бін Абдуллаха до бедуїнів, які жили

вдалині від культурних центрів, щоб він навчав їх читанню Корану. Для визначення рівня їх знань він відправив до бедуїнських племен Абу Суфьяна (радияллаху анху). Крім того, Умар (радияллаху анху) наказав трьом сподвижникам навчити читанню Корану дітей, які проживали в Медіні, і призначив їм 15 дирхамів в якості зарплати. Він велів їм навчити кожного з дітей, включаючи старших, як мінімум п'яти найбільш легким аятам[307].

Одного разу Алі (радияллаху анху) почув гучні голоси в мечеті міста Куфи. Коли він запитав про причини, йому відповіли:

305. Захабі, Сіяру аламін нубаля, 2/344-346.
306. Балазурі, Ансаб, 1/110; Хакім, 1/220.
307. Prof. Dr. M. M. el-A'zami, *Kur'an Tarihi*, s. 127.

- Це люди читають і вивчають Коран.

Хазрат Алі вигукнув:

- Як вони щасливі! Такі люди були найулюбленішими для Мухаммада (саллаллаху аляйхі ва саллям)[308].

Абу Надр (з табіїнів) казав:

«Коли сподвижники Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям) збиралися в одному місці, вони завжди розмірковували про знання та читали будь-яку суру Корану»[309].

Муджахід (20-103 г. за хіджрою) повідомляв, що Ібні Абу Лайла організував бібліотеку, в якій були зібрані тільки Корани, і де люди збиралися для читання [310].

Вельми примітні нижченаведені слова Абдуллаха бін Масуда з цього питання:

«Присягаюся Аллахом, крім якого немає іншо-го божества! Немає ні одної сури, що послана Аллахом, місце і час послання якої я б не знав. Немає ні одного аяту в книзі Аллаха, про який я не знав би, дотичного кого він був посланий. Якщо я дізнаюся, що існує людина, яка

308. Хайсамі, 8/162.
309. Хатіб аль-Багдаді. Аль-Факіх валь-мутафаккін. Бейрут, 1395, 2/126.
310. Ібні Сад, 4/253; Ібні Абу Давуд, Масахіф, с. 151.

краще за мене знає Книгу Аллаха і до неї можна буде дістатися на верблюді, без жодних роздумів я відправлюся до нього»[311].

311. Бухарі, Фадаілуль Куран, 8. Прагнення та старання, які можна спостерігати в сподвижників у справі вивчення та заучування Корану, помітні і в відношенні хадісів Мухаммада (саллаллаху аляйхи ва саллям). Для підтвердження можна навести наступні приклади.

Щоб сперечатись в Абдуллаха бін Унайса тільки один хадіс, Джабір бін Абдуллах провів в дорозі цілий місяць (Бухарі, Ілім, 19).

Один із видатних табіїнів Абуль Алія казав:

«Коли ми були в Басрі, то чули в передачі деякі хадіси. Якщо нас не влаштовували ці повідомлення, то ми вирушали в Медіну і вислуховували хадіси безпосередньо з вуст самих сподвижників» (Дарімі, Мукаддіма, 47/570; Хатіб аль-Багдаді. Аль-Кіфая фі ільмір рівая. Бейрут, 1988, с. 402-403).

Саід бін Мусайб розповідав: «Щоб дізнатися один будь-який хадіс, ми робили тривалі подорожі» (Ібни Касір, аль-Бідая, 9/106).

Йусуф, син Абдуллаха бін Саляма, розповідав:

«Деякий час я перебував поруч з Абу Дардою та вивчав у нього релігійні дисципліни. Коли він помирав, то сказав мені:

- Розкажи людям, що я вмираю!

Я виконав його побажання. Відвідувачі тут же заповнили його будинок та двір. Абу Дарда попросив:

- Винесіть мене до них!

Ми винесли його.

Потім він попросив:

- Посадіть мене!

Звертаючись до людей, він сказав:

- Гей, люди! Я чув, як Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) казав: «Хто зробить обмивання і ретельно закінчить його, потім прочитає два ракаата намазу і зробить це бездоганним чином, Аллах тут же або ж пізніше обов'язково виконає його побажання».

Ще одна не менш важлива обставина полягає у тому, що свій обов'язок навчати Корану сахаби виконували з великою повагою. Коли Абдуллах бін Масуд (радияллаху анху) читав будь-який аят (навчав йому), він казав:

«Цей аят краще за все, над чим сходить сонце, або того, що знаходиться на землі».

І ці слова він повторював для кожного аяту Корану[312].

4. Коран як чудо

Щоб наставити Своїх рабів на істинний шлях, Всевишній Аллах обдарував їх поруч возвишенних якостей, таких як розум, воля, подяка . На додаток до цього Господь зобов'язав правед-

---

Абу Дарда продолжив свою промову:

– Гей, люди! Будьте уважні! Під час намазу не дивіться по сторонам, бо намаз тієї людини, яка дивиться в іншу сторону, Аллах не прийме. Навіть якщо ви, не втримавши себе, вчините так під час звершення додаткових намазів, ні в якому випадку так не робіть так в обов'язковому намазі. Будьте уважні!» (Ахмад, 6/442-443).

Умар бін Абдульазіз написав наміснику Медіни Абу Бакру ібн Хазмі наступний лист:

«Дивись, запиши усі хадіси Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям), які ти знаєш! Я побоююся, що пропадуть знання, і більше не стане вчених. Крім хадісів Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям), нічого іншого не визнай! Нехай вчені поширюють знання, нехай організовують гуртки і тим самим ті, хто не володіє знаннями, дізнаються, бо, якщо знання не будуть ховатись, вони не пропадуть» (Бухарі, Ільм, 34).

312. Хайсамі, 7/166.

них рабів, які є обраними серед усіх створених, керувати іншими людьми. Праведні люди, яким була надана особлива честь і яким посилається одкровення, є пророками. Щоб довести істинність своєї місії і правдивість своїх слів, вони демонстрували чудеса.

Посланці показували людям якесь надприродне явище в тій сфері, яка особливо цінувалася в ту епоху. Кожен пророк, в залежності від умов свого часу, показував безліч чудес. Наприклад, в епоху пророка Іси (аляйхіссалям) цінувалася медицина, і самими поважними людьми були лікарі. І тоді Ісі (аляйхіссалям) були дані такі здібності, які змусили замовкнути лікарів. Наприклад, він зціляв сліпих, оживляв мертвих.

В епоху пророка Муси (аляйхіссалям) було поширене чаклунство, тому йому було дано такі здібності, які змусили застигнути чарівників від подиву. За часів Му-хамада (саллаллаху аляйхі ва саллям) велику увагу привертали риторика, красномовство, вражаюче читання і література. Тому йому як милість було послано диво священного Корану[313].

Оскільки головними рисами, які відрізняють людей від інших живих істот, є розум і мова, красномовство Корану, останньої і найдоско-

313. Аль-Анкабут, 29/50-51; Бухарі, Ітікам , 1; Фадафлуль Куран, 1; Муслім, !ман, 279.

налішою божественної книги, найбільше проявляється в площині розуму та викладу. Поряд з дивом Корану, яке буде існувати до Кінця світу, відомі й інші чудеса Мухаммада (саллаллаху аляйхі ва саллям), які, як і в попередніх пророків, обмежені часом та місцем. Відносно цих чудес написані цілі томи[314]. В останньому розділі ми розповімо про них.

5. Якості Корану, що показують його надприродну природу

Своєю поетичністю, чіткістю викладу, витонченістю, піднесеним стилем, здатністю впливати на душу слухачів, встановлювати закони і повідомляти про прихований (гайба) Коран кинув людей з розгубленість, і вони виявилися безсилі створити що-небудь подібне його аятам.

Коли аязичники не увірували в Коран, Всевишній Аллах кинув їм виклик. Він запропонував зібрати їм будь-яких живих істот та всім разом створити книгу, аналогічну Корану. І коли язич-ники не змогли цього зробити, Він запропонував їм створити десять сур, потім одну суру

314. Байхаки. Далаилуль нубуввa. Бейрут: Даруль Кутуби ил - мия; Абу Нуаим аль-Исфахани. Далаилун Нубуввa. Халеб: Аль-Мактабатуль арабия. 1970-1972; Suyûtî, *Olağanüstü Yönleriyle Peygamberimiz: el-Hasaisü'l-Kübra (3 cild)*, terc. Naim Erdoğan, İstanbul: İz Yayınları, 2003.

і, врешті-решт, хоч якісь вірші, які нехай би і частково нагадували аяти Корану:

«Якщо ж ви сумніваєтеся в тому, що Ми послали Нашому рабові, то складете одну подібну суру і покличте своїх свідків, крім Аллаха, якщо ви говорите правду. Якщо ж ви цього не зробите - але ж ви ніколи цього не зробите, - то бійтеся Вогню, розпалюванням яким є люди та камені. Він призначений невіруючим»[315].

Висловлювання «وَلَنْ تَفْعَلُوا» («**бо ж ви ніколи цього не зробите**») в останньому аяті має настільки категоричний і безапеляційний характер, що таку заяву може зробити лише тільки Аллах, знання і могутність якого безмежні, який не має ніяких вад та недоліків. Воістину, жодна істота, крім Аллаха, не може в категоричній формі винести рішення з якого-небудь питання, прихованого для простих смертних і має відношення до майбутнього, яке невідоме людям.

Люди, які відкидали Коран, почули ці божественні слова, що заявляють про їхню слабкість. Ці слова зачепили їх за живе і ще більше розпалили в них пристрасть, але ці люди нічого не могли вдіяти. Ці аяти гучно, на весь світ, оголосили про їхню слабкість і ще раз підтвердили її. І тим самим немов запечатали уста невіруючих[316].

315. Аль-Бакара, 2/23-24.
316. М. С. Рафії. Іджазуль Куран. Бейрут, 2003, с. 142.

І так як язичники не могли відповісти на виклик Всевишнього Аллаха, вони вдалися до інших мето-дів, таких як брехня, заклик людей до боротьби з істиною, лайки та наклепи. Як би вони не відкидали істину, вони казали:

«Не слухайте цей Коран, а починайте казати дурницю (спростовуйте його будь-яким способом або галасуйте під час його читання). Бути може, ви отримаєте верх »[317]. Тим самим вони показали, що насправді виявилися переможеними божественною могутністю. Ця слабкість і безсилля спостерігаються і в наші дні.

а) Витонченість стилю, красномовство і поетичність Корану,

Священний Коран не є ні віршованим, ні прозовим твором. Зовсім навпаки, Коран має неповторну особливість, вбираючи в себе властивості як віршованого, так і прозового тексту. У ньому є краса, яку неможливо знайти у віршах та музиці. При повторному і багаторазовому читанні Корану не відчувається монотонність та одноманітність. Від звуків, які безперервно змінюються та оновлюються, всі органи чуття людини в однаковій мірі отримують свою частку[318].

317. Аль-Фуссилат, 41/26.
318. М. А. Драз. Аль-набіюль азім. Даруль калям, с. 102.

З синонімічного ряду слів Коран вибирає тільки найніжніші та чутливі, ті, які найбільш виразні і витончені за стилем [319].

Ібн Атія казав:

«Коран - це така книга, що якщо з неї прибрати одне слово, а потім перебрати все араб-ські діалекти, неможливо підібрати більш підходячого, ніж те, яке раніше було»[320].

Поряд з тим, що Коран має своєрідний і властивий тільки йому стиль викладу, який відрізняється від наявних літературних форм, в той же час він в самому досконалому вигляді містить в собі всі інші літературні форми. Передання, проповіді, історичні відомості, закони, диспути, дебати, теми загробного життя, Раю і Пекла, загрози і благі звістки Коран викладає надзвичайно красномовно, у витонченому стилі, вибираючи різні тони в залежності від смислу і при цьому не втрачаючи цілісно-сті.

Коран впливає на душі. Самі несамовиті язичники, такі як Абу Суфьян, Абу Джахль і Ахнас бін Шарик, які утримували людей від слухання Корану, потайки один від одного прийшли до будинку Мухаммада (саллаллаху аляйхі ва саллям), який під час намазу читав Коран, щоб по-

319. Буті, Раваі, с. 140.
320. Ібн Атія. Аль-Мухаррарульваджідж фі тафсіріль кітабіль азіз. Бейрут, 1412, 1/52.

слухати його читання. Випадково зустрівшись, вони стали докоряти один одному. Так тривало близько трьох ночей. І, врешті-решт, вони, докоряючи один одному і клятвено запевняючи, що більше не стануть так чинити, прийняли наступне рішення:

«Нехай ніхто не дізнається про це! Якщо люди дізнаються про наші вчинки, клянемося Аллахом, ми зганьбимося. І тоді в цьому відношенні нас ніхто не стане слухати! »[321]

Якийсь бедуїн почув, як одна людина читає наступну частину такого аяту Всевишнього Аллаха:

فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ

«Проголоси те, що тобі звелене, і відвернись від багатобожників»[322].

Бедуїн тут же впав ниць. Коли у нього запитали про причини його вчинку, він відповів: «Я зробив земний уклін тільки через красномовство аяту»[323].

На бедуїна, перш за все, вплинуло слово «фасда’», яке має значення «найбільш прекрас-

321. Ібни Хішам, 1/337-338; Табарі, Таріх, 2/218-219; Ібні Асір, Каміль, 2/63-64; Ібни Сайд, 1/99; Захабі, Таріхуль Іслам, с. 160-161; Ібні Касір, аль-Бідая, 3/47; Халябі, 1/462.
322. Аль-Хіджр, 15/94.
323. Ahmed Cevdet Paşa, *Kısas-ı Enbiyâ*, İstanbul 1976, I, 82.

ним чином пояснити божественне послання, відділити істину від неправди, зробити її очевидною і бути хоробрим на цьому шляху ». За цим словом слід вислів «біма ту'мар» («що наказано тобі, що сказано тобі»), яке, незважаючи на свою стислість, вбирає в себе безліч значень.

Інший бедуїн почув настурпний аят:

فَلَمَّا اسْتَيْئَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا

«Розчарувавшись, вони усамітнились для ради»[324].

Після цього він, висловлюючи своє здивування і захоплення, зауважив:

«Я свідчу, що людина не в силах сказати такі слова»[325].

У той час бедуїни в питаннях красномовства і витонченості стилю були вельми майстерними і прекрасно розбиралися в цьому.

Коран одночасно на рівні їх сприйняття звертається до людей з різних епох і країн, які володіють різним запасом знань. Аят, який одне покоління може зрозуміти відповідно до рівня знань своєї епохи, наступні покоління розуміють

324. Йусуф, 12/80.
325. Ібні Ашур, 1/107; Ahmed Cevdet Paşa, Kısas-ı Enbiyâ, İstanbul 1976, I, 82.

по-своєму. З цього питання видатний арабський літератор Мустафа Садік ар-Рафії писав:

«Одним із чудес Корану є той факт, що деякі істини, які неможливо завжди зрозуміти, зберігаються у відомих завжди словах, але істинний смисл проявляється, коли приходить його час»[326].

б) Повідомлення Корану про приховане (ґайб)

Священний Коран повідомляє звістки про прихований світ - гайба. Ці відомості наочно показують, що Коран дійсно є чудом. Хоча Коран торкається безліч наукових питань, починаючи від історичних подій минулого і закінчуючи майбутніми подіями, за 1400 років ні одне наукове відкриття не змогло спростувати його. Тим часом, найвідоміші енциклопедії, змушені час від часу оновлювати та виправляти свої першопочаткові дані, видаючи додаткові томи.

Дійсно, в ті часи відомостей про знищення народів Ад та Самуд, про Всесвітній потоп було мізерно мало, вони існували у вигляді казок та легенд. Але Коран представив ці відомості в такій формі, яка відповідає вимогам сучасної історичної та філософської наук і задовольняє інтереси читачів.

326. Вахіуль калям. Кувейт, 2/66.

Коран дає відомості і про майбутні події. Наведемо деякі з них.

У доісламські часи сталася війна між Візантією та Іраном, піддані якого були вогнешанувальниками. Військові дії закінчились поразкою візантійців. Мекканські язичники, скориставшись цим, заявили му-сульманам:

- Ви сподівалися, що завдяки Книзі візьмете верх над нами. Ось дивіться, вогнешанувальники перемогли візантійців, які є власниками Письма.

Таким чином язичники намагалися принизити і зламати волю перших мусульман. У відповідь на ці образи Аллах послав слід одкровення, яке дає надію мусульман і розчаровувало язичників:

«Аліф. Лям. Мім. Повалені візантійці в найнижчій (або найближчій) землі. Але після своєї поразки вони візьмуть верх через кілька (від трьох до дев'яти) років. Аллах зрозумів рішення до цього і буде приймати їх після цього. В той день віруючі зрадіють допомозі Аллаха. Він допомагає, кому забажає. Він - Могутній, Милосердний»[327].

У ті часи візантійці були так ослаблені, що ніхто й гадки не мав, що вони після цієї нищівної поразки коли-небудь стануть переможцями. Але Коран з усією визначеністю заявляє:

327. Ар-Рум, 30/1-5.

«**Так обіцяє Аллах, а чи Аллах не порушує Своєї обіцянки, проте багато людей не знають [про це]**»[328].

Зрештою Аллах виконав Своє обіцяння. Як кажуть історики, вже менш ніж через дев'ять років візантійці здобули перемогу над іранцями. Цей день був радісним і для мусульман - тоді вони перемогли багатобожників в битві біля Бадри[329].

Жорстокому правителю Єгипту фараонові, коли той, потопаючи в безодні Червоного моря, побажав стати віруючим, Аллах сказав:

«**Тепер [ти увірував], але раніше ти не покорився [Нам] і був нечестивцем**». Тобто Всевишній каже: «*Коли настає біда, ти миттєво стаєш віруючим, а потім знову повертаєшся до старого. Ти вважаєш, що і на цей раз буде так? Ні, після цього твоє каяття не приймається*»[330]. Запізніле каяття Фараона не було прийняте Аллахом, який звелів:

«**Сьогодні Ми спасаємо твоє тіло, щоб ти був знаменням для твоїх нащадків. Хоча біль-**

328. Ар-Рум, 30/6.
329. Див. Тірмізі, Тафсір, 3-/3191-3194; Ахмад, I, 276; Куртубі, XVI, 3.
330. Йунус, 10/91.

ша частина людей не звертає уваги на Наші знамення»[331].

Уже в наші дні під час дослідницьких робіт в Червоному морі було знайдено тіло Фараона. Зараз це тіло перебуває в Британському музеї, де в залі під номером 94 виставлено на загальний огляд. Ця істина, повідомлена Аллахом, до кінця віку буде служити підтвердженням чуда Корану.

Перемога мусульман над язичниками в битві Бадр [332], мирне входження мусульман в Масджідуль харам (Заборонену мечеть), завоювання му-сульманами Мекки [333], прийняття Ісламу величезними групами людей [334], піднесення Ісламу над іншими релігіями [335], неможливість заперечення Корану[336], збереження тексту Корана від спотворень[337] – це все повідомлення Корану, які торкаються майбутнього.

Неможливо уявити, щоб Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям), не спираючись на божественне одкровення, міг би знати про всі ці події та заздалегідь повідомити про них.

331. Йунус, 10/92.
332. Аль-Камар, 54/45.
333. Аль-Фатх, 48/16, 27.
334. Ан-Наср, 110/2.
335. Ат-Тауба, 9/33; аль-Фатх, 48/28; ас-Саф, 61/9.
336. Аль-Бакара, 2/23-24.
337. Аль-Хіджр, 15/10. Деякі приклади див. Йусуф аль-Хадж Ахмад. Мавсуатуль іджазіль ілмі філь Кураніль Карім вас суннату мутаххара. Дамаск, 2003, с. 20-24.

в) Співдія Корану науковим відкриттям

У Корані дуже багато аятів, які вказують на наукові відкриття та прогрес. Ці вірші є дивом Корану і повідомляють про майбутнє.

Головне завдання Корану - поширювати вчення, яке грунтується на принципі єдинобожжя, і є керуванням на шляху до істини. Всі повідомлення Корану представлені лише тільки для цієї мети. Але, поряд з цим, відомості, повідомлені в Корані, мають для науки велику цінність. Як приклад можна навести відомості з таких галузей науки.

У Корані міститься інфорамція про зароджування людського організму та стадії формування ембріона, яку сучасна наука дізналася тільки недавно. Ці відомості детально викладаються в сурах «Аль-Хадж» і «Аль-Мумінун».

Канадський професор, доктор Кейт Л. Море в своїй праці з ембріології, пояснивши стадії формування людського організму, робить заяву, що всі ці дані перебувають в повній відповідності з відомостями, представленими в Корані. Він також визнає, що відомості Корану набагато випереджають останні наукові досягнення.

Результати досліджень наповнили Кейта захопленням Кораном і Посланцем Аллаха Мухаммадом (саллаллаху аляйхі ва саллям), і він з

глибокою повагою підтвердив чудо Корану, посланого 1400 років тому. Відомості, які Кейт почерпнув з Корану, він привів у другому виданні своєї книги «Before We Are Born» («До того, як ми народились»). Коли у нього запитали:

– Як ви можете пояснити той факт, що ці відомості містяться в Корані?

Він дав таку відповідь:

– Цей Коран не що інше, як одкровення, послане Аллахом [338].

В останні роки було встановлено, що Всесвіт постійно розширюється, і галактики з величезною швидкістю віддаляються одна від одної. Згідно з цим законом, який доводить, що Всесвіт управляється Безмежною Силою, величезні галактики віддаляються одна від одної рівномірно. Наприклад, галактика, яка розташована від нас на відстані 10.000.000 світових років, віддаляється від нас зі швидкістю 250 км/сек. Що стосується галактики, відстань до якої 10 мільярдів світлових років, то вона віддаляється від нас зі швидкістю 250.000 км/сек[339]. На цю обставину вказує наступний аят Корану:

338. Gari Miller, The Amazin Quran, s. 34-39.
339. Prof. Dr. Osman Çakmak, *Bir Çekirdekti Kâinat*, s. 28.

«Ми спорудили небо завдяки могутності, і ми його розширюємо»[340].

Всемогутній Аллах оберігає нашу планету від залишків інших зруйнованих планет, життєвий термін яких закінчився. Юпітер і Сатурн, які мають величезну силу тяжіння, є як би охоронцями, які не пропускають небесні тіла, що представляють собою будь-яку небезпеку для нашої планети. Час від часу бувають випадки, коли комети обходять ці дві планети і наближаються до нашої Землі. І тоді перед нею постає інший охоронець - Місяць. Так як у нього немає атмосфери, то комети падають на його поверхню, залишаючи на ній крате-ри. Ці кратери можна побачити навіть через не-великий бінокль. Небесні тіла і комети, обходять Місяць, якщо, звичайно, вони невеликого розміру, при входженні в атмосферу починають горіти. Це і є явище, яке називають «падінням зірок». В результаті цього небесні тіла, не досягаючи поверхні землі,

розпадаються на дрібні частинки пилу в мезосфері. Внаслідок кожна з цих частинок стає основою для утворення дощових крапель[341]. Атмосфера захищає нашу Землю і від шкідливого проміння, яке надходить до нас з космосу.

340. Аз-Заріят, 51/47.
341. Prof. Dr. Osman Çakmak, *Bir Çekirdekti Kâinat*, s. 94, 127.

Про все це в Корані повідомляється наступне:

«Ми зробили небо оберігаючою покрівлею, однак вони відвертаються від його Знамень»[342].

Як бачимо, з однієї сторони, священний Ко-ран повідомляє істини, які регулюють дії та вчинки людей, а з іншої сторони, звертаючи нашу увагу на таємниці Всесвіту, вимагає, щоб його (Всесвіт) читали, немов книгу, і, досліджуючи його таємниці, виявляли їх.

14 століть назад Коран повідомив:

«Ми послали вітри, запліднюючі хмари водою, а потім звели з неба воду і напоїли вас нею, але не вам її зберігати»[343].

Через століття після послання цього аята було встановлено, що вітер допомагає запліднен-ню рослин та хмар.

У сурі «Ар-Рахман» Аллах стверджує:

«Він розділив два моря, які торкаються один одного. Він поставив між ними перешкоду, щоб вони не злились»[344].

342. Аль-Анбія, 21/32.
343. Аль-Хіджр, 15/22.
344. Ар-Рахман, 55/19-20.

Такі самі висловлювання є і в 53-му аяті сури «Аль-Фуркаль» і в 61-му аяті сури «Ан-Намль».

Істини, що повідомляються в цих аятах, є чудом Корану, зрозумілим тільки в наші дні. При океанічних дослідженнях виявили дивовижне явище - в зоні злиття двох течій між ними існує невидима перепона, яка не дає їм змішуватися. Наприклад, води Білого моря і Атлантичного океану, які не змішуючись один з одним, зберігали свої характерні особливості, немов в Гібралтарській протоці між ними встановлена невидима перепона. Пізніше капітан Кусто з'ясував, що у всіх мі-сцях з'єднання двох якихось морів, які володію-ть різним складом, є така ж водна завіса.

Мр. А. Браун порівняв ці та інші аяти, в яких згадуються моря та океани. Він розмірковував над аятами, де повідомляється, що як солоні, так і прісні води є джерелом свіжого м'яса та перлини; які не змішують між собою води, що мають різні властивості; як за допомогою вітру рухаються вітрильні судна. І коли цей англієць потрапив в місто на березі Індійського океану, він запитав в одного з мусульман:

– Чи звершував ваш пророк Мухаммад морську подорож?

Той відповів:

- Ні! Як нам відомо, він не подорожував по морях та океанах.

Після цієї відповіді англійський мореплавець переконався, що Коран, крім як шляху божественних одкровень, не міг бути посланий Му-хаммаду (саллаллаху аляйхі ва салллям). Вивчивши всі аяти Корану, які стосуються єдинобожжя і пра-ва, він знайшов їх більш правильними і утримуючи-ми ніж вказівки Таурат та Інджіля. Тоді Мр. А. Браун став мусульманином. Пізніше він відправився в Єгипет і там зустрівся з вченими [345].

Професор математики Гаррі Міллер каже:

«До місії Мухаммада (саллаллаху аляйхі ва саллям) була висунута теорія про існування атома. Її автором був грецький філософ Демокріт. Його послідовники стали стверджувати, що речовини складаються з найдрібніших неподільних і невидимих фізичним зором частинок, які називаються атомами. Сучасна наука з'ясувала, що найменша частка речовин має такі ж особливості, що і сама речовина, і таким же чином може ділитися. Ці знання, отримані в результаті останніх наукових відкриттів, вважаються новітніми. Тим часом ці вражаючі відомості були висловлені в Корані у таких словах

345. Рашід Різа, Тафсіруль Кураніль Хакім, 11/341-342.

Аллаха:

«Який би вчинок ти не здійснював, що б ти не читав з Корану і що б ви не робили, Ми спостерігаємо за вами з самого початку. Ніщо на землі та на небі не сховається від твого Господа, будь воно навіть вагою в найменшу частку, або менше того, чи більше того. Все це - в зрозумілому Писанні»[346].

У цьому аяті йдеться про частинки, які набагато менше атома. Немає жодних сумнівів у тому, що в ті часи такі відомості не міг написати ні один вчений, ні один араб, так як в той період була відома тільки одна найменша частинка, що носить назву «атом». Це ще раз доводить, що священний Коран дійсно не підвладний часу[347].

г) Правова система, яку можна оцінити як чудо

Ще однією стороною Корану, яка показує його надприродну природу, є неповторна досконалість та велич в площині законотворчості. Без-

346. Аль-Йунус, 10/61.
347. Defne Bayrak, *Neden Müslüman Oldular?*, s. 144-145. Для більш детальних відомостей про Коран та наукові питання радимо звернутися до наступних джерел: Dr/ Maurice Bucaille, La Bible le Coran et la sceience: Les ecritures saintes a la Lumiere des connaissanes, Paris: Segheres, 1980 (The Bible the Qur'an and sciens); **Afzalurrahman**, *Quranic Sciences*, London 1981; **Prof. Dr. Ömer Çelik**, *Tek Kaynak İki Irmak: Kur'ân'dan Teknolojik Yansımalar*, İstanbul 2009; **Osman Nûri Topbaş**, *Rahmet Esintileri* (Genişletilmiş yeni baskı), İstanbul 2008.

доганність його за-конів висловлюється в тому, що приписи, які містить в собі Коран, мають особливість відповідати на потреби та необхідності будь-якого часу. У них відсутні недоліки, які могла б розкритикувати справедлива людина, вони пропонують легке рішення для тих проблематичних питань, які не можуть вирішити інші правові системи. Приписи Корану мають глибокий смисл. Чудову природу Корану підтверджує і те, як він швидко в по-рівняні з іншими системами домігся в самому досконалому вигляді втілення своїх бездоганних приписів в життя.

Завдяки пророку, який був неписьменним, не вмів ні писати, ні читати, не вивчав пра-во, серед народу, який був позбавлений знань та культури, раптом виникла бездоганна правова система. Вона містила в собі норми громадянського, сімейного, міжнародного права, закони війни та миру в самому прекрасному та здоровому вигляді. Поряд з тим, що священний Коран приніс таку правову систему, яка не втрачає своєї актуальності в усі часи, в той же час ця система була сформована за найкоротший час. Маючи на увазі цю чудову сторону нашої священної книги, тлумач Корану Касімі писав наступне:

«Всевишній Аллах протягом 23 років поступово виховував арабську націю. Досягнення подібного рівня для інших народів в нормальних

умовах можливе було б тільки за допомогою соціальних факторів за кількох століть»[348].

Все, що ми казали до цього, є лише невелика частина чудових особливо-стей Корану.

6) Вплив Корану на людей Заходу

Ми бачимо, що безліч людей до прийняття Ісламу пройшли через період появи інтересу до нього, який почався з читання або слухання Корану [349]. Одна західна жінка-науковець, після прийняття Ісламу взяла ім'я Каріма, каже:

«Коран слугує путівником навіть для Мухамада, якому він був посланий. Час від часу він попереджає його. Якби Мухам-мад сам написав Коран, хіба було б таке?»[350]

Професор математики Гері Міллер, займаючи-сь місіонерством серед мусульман, з метою здобути над ними перемогу і знайти помилки, одного разу вирішив прочитати Коран. Він думав, що перед ним книга, написана 1400 років тому, де розповідається про пустелі і тому подібні речі. Але те, що Гері Міллер знайшов у Корані, викликало у нього здивування. Він зрозумів, що в цій книзі є такі відомості, яких немає ні в одній іншій. Професор припускав, що в Ко-

348. Махасінуль Тавіль, Каір, 2/219.
349. Ahmet Böken - Ayhan Eryiğit, *Yeni Hayatlar*, II, 45.
350. A. Arı - Y. Karabulut, *Neden Müslüman Oldum*, s. 184.

рані описується життя Мухаммада, смерть його дружини Хаді-джі, дочок та синів і тому подібне. Однак нічого подібного в ньому він не зустрів. Навіть навпаки, він знайшов тут суру під назвою «Марьям», де про Марьям йдеться з глибокою повагою. Подібності цієї сури немає в християнських Євангеліях! У Корані не було сури, яку б назвали ім'ям коханої дружини нашого Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям) Айши або його дочки Фатіми. Гері Міллер ще більше здивувався, помітивши, що ім'я пророка Іси в Корані згадується 25 разів, а ім'я Мухаммада всього 4 рази. І, врешті-решт, він став мусульманином[351].

Примітний наступний вислів американця Саліха:

«Коли я читаю Коран, то бачу помилки, які допускаю в своєму житті. При читанні я розумію, що це не слова простого смертного, бо ні одна людина не може зрозуміти мене, як розуміє священний Коран»[352].

Пенсільванець Ковальські каже:

«Коран читає думки людей. Коли у мене виникає якесь питання, я тут же знаходжу відповідь в Корані. Я думаю, що багато людей згідні зі мною в тому, що Коран читає думки людей »[353].

351. Defne Bayrak, *Neden Müslüman Oldular?,* s. 138.
352. Ahmet Böken - Ayhan Eryiğit, *Yeni Hayatlar*, I, 157.
353. Ahmet Böken - Ayhan Eryiğit, *Yeni Hayatlar*, I, 56.

Дуглас Вільямс каже:

«Кожен раз, коли я читаю Коран, то знаходжу дивовижне умиротворення. Часом я пізно лягаю спати, до 3-4 годин ночі читаючи Коран. Глибокий смисл, який міститься в аятах Корану, дає мені повне умиротворення і піднімає мій інтелектуальний рівень. Не пам'ятаю, щоб в одному з періодів свого життя я досягав такого рівня»[354].

354. Ahmet Böken - Ayhan Eryiğit, *Yeni Hayatlar*, I, 16.

Четвертая глава

ПРОРОК МИЛОСТІ: МУХАММАД

(саллаллаху аляйхі ва саллям)

1. Дитинство та юнацькі роки

Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) народився в понеділок, в 12-й день місяця Рабіуль аваль, який в григоріанському календарі припадає на 20 квітня 571 року. Коли він надав шану світу своїм народженням, залишалося зовсім небагато часу до сходу сонця. Його шляхетний родовід який сягає до Аднану, найбільш шанованого прародича племені Кайзар, сина пророка Ісмаїла (аляйхіссалям)[355]. Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) як за батьківською лінією, так і за материнською лінією належить до самої родовитої та шанованої сім'ї племені курайш.

Його батько, шляхетний Абдуллах, відправився в Шам з комерційною метою за два місяці до народження Мухаммада (саллаллаху аляйхі ва саллям). Щоб він виріс більш здоровим і розмовляв на чистій арабській мові, його відправили на годування до його молочної матері Халіме, плем'я якої жило в місцевості з прекрасними кліма-тичними умовами. Коли йому виповни-

355. Бухарі, Манакібуль ансар, 28; Ібн Хішам, 1/1-3; Ібн Сад, 1/55-56.

лося шість років, його мати Аміна, взявши з собою служницю Умму Аймані, повезла Мухаммада (саллаллаху аляйхі ва саллямі) в Медіну, щоб відвідати мо-гилу його батька Абдуллаха. Коли вони повертались, Аміна захворіла та померла в селищі Абва. Там її і поховали. Таким чином, Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) лишившись і матері, повернувся в Мекку. Тепер він був на вихованні свого діда. Але коли йому виповнилось вісім років, його дід Абдульмуталліб помер. Після цього його дядько Абу Таліб, взявши його до себе, всіляко допомагав йому.

Сирітське дитинство і юнацькі роки Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям) були відзначені високою мораллю та піднесеністю вдачі. Деякий час він був пастухом. Потім став займатися торгівлею[356]. Його чесність та справедливість зробили його відомим, дозволили заслужити повагу та шану. Мухаммада прозвали «Аль-Амін», що означає «найнадійніша людина». Надійність стала його другим ім'ям. Коли йому виповнилося 25 років, в Мецці його називали тільки на ім'я Аль-Амін[357]. Язичники довіряли не своїм друзям, а Пророку (саллаллаху аляйхі ва саллям), якого вони називали «Мухаммадуль Амін» і віддавали йому на зберігання цінні речі.

356. Бухарі, Іжара, 2; Абу Давуд, Адаб, 17, 82; Хакім, 3/200.
357. Ібн Сад, 1/121, 156.

Коли при ремонті Кааби між курайшитами виникли розбіжності щодо того, хто поста-вить Чорний камінь на місце, всі беззастережно погодилися на суддівство Мухаммада (саллалла-ху аляйхі ва саллям). І він своїм геніальним рішенням попередив виникнення цілої війни.

Ще до покладання на нього пророчої місії, Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) був найбільш шанованою людиною свого племе-ні. Він походив із самого почесного роду і з точки зору моральності був самим бездоганним. Наш Пророк приділяв більше всіх ува-гу прав сусідів, саме він вражав усіх своєю м'ягкістю та вірністю. Він перевершував всіх своєю надійністю і був далекий від нанесення шкоди і заподіяння образ людям. Не було такого випадку, щоб Мухаммад будь-кого осуджував або з будь-ким вступав у суперечку[358].

Коли наш Пророк досяг віку 25 років, од-на з найбільш шанованих в Мецці жінок на ім'я Хадіджа, уражена його чесністю, запропонува-ла йому укласти з нею шлюб. Хадіджа на п'ятнадцять років була старша Посланця Аллаха. Вона була вдовою та мала дітей. З Хадіджою Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) створили таке сімейне вогнище, яке є прикладом для всього людства.

358. Ібн Хішам, 1/191; Ібн Сад, 1/121.

Перші 24 роки сімейного життя, які припали на його наймолодші роки, Пророк (саллаллаху аляйхі ва саллям) провів тільки з Хадіджою. Після її смерті п'ять років він прожив холостяком, потім одружився на одній вдові на ім'я Сауда. Усі наступні його шлюби мали свої цілі, пов'язані як з Ісламом, так і з його відносинами із людьми та політикою. Якби ці шлюби укладалися заради плотських задоволень, як це заявляли заздрісники та недруги, Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) не став би прово-дити наймолодші роки свого життя з жінкою, старшою за нього на 15 років, вдовою, мала дітей від попередніх шлюбів[359].

2. Період виконання місії пророцтва

Коли Мухаммад досяг сорокарічного віку, йому був поданий наказ Всевишнього Аллаха:

«Читай в ім'я твого Господа, Який створив все суще»[360].

Так на нього була покладена пророча мі-сія. У той день, коли Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) вперше оголосив людям про свою місію,

359. Стосовно багаточисельних шлюбів Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям) див. Osman Nûri Topbaş, *Hazret-i Muhammed Mustafa (s.a.v)*, I, 130-140 (http://hazretimuhammedmekkedevri.darulerkam.altinoluk.com/); Prof. Dr. Ömer Çelik, Dr. Mustafa Öztürk, Dr. Murat Kaya, *Üsve-i Hasene, II*, 392-405 (www.usveihasene.com); Dr. Murat Kaya, *Ebedî Yol Haritası İSLÂM*, İstanbul 2009, s. 469-481.
360. Аль-Алак, 96/1-2.

він звернувся до курайшитів з вершини пагорбу Сафа:

– *О, громадо курайшитів! Ви повірите мені, якщо я скажу вам, що біля підніжжя цієї гори або в тій долині ховаються озброєні вершники, які зараз нападуть на вас і заберуть все ваше майно?*

Всі присутні, навіть не роздумуючи, заявили:

- Так, ми повіримо тобі! Адже до цих пір ми знали тебе як правдиву та чесну людину. Ми ні одного разу не чули, щоб ти брехав!

Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) тут же оголосив усім, що він є пророком, посланим Всемогутнім Аллахом. Він з одушевленням розповідав усім, що ті, хто, увірувавши в Аллаха, будуть вести угодний Йому спосіб жит-тя, в Судний день будуть щедро нагороджені, а ті, хто відкидає Аллаха, зіткнуться з жахливим покаранням. Значить, ще в цьому житті потрібно під-готуватися до того, вічного життя. Але наставити лю-дей на істинний шлях виявилося дуже складно.

Незважаючи на всі муки та утиски з боку свого народу Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) ні на мить не припиняв закликати людей до віри в Аллаха. Він ходив по домівках, відвідував каравани прочан та ярмарки, при першій

нагоді закликав людей до іс-тини. Він не знав, що таке втома і відчай. Навіть тим, хто відкрито виявляв до нього свою ворожість, наш Пророк одні і ті ж істини повторював багато разів. Кажучи: «Я не прошу у вас за це жодної винагороди», він тільки заради Аллаха закликав людей до Ісламу. А вперті язичники все вимагали у нього демонстрації чу-дес. Господь повелить:

«Скажи: ‘Пречистий мій Господь! Я ж - всього лише людина і посланець ‘. Людям завадило повірити після того, як до них стало вірне керівництво, тільки те, що вони сказали: ‘Невже Аллах відправив посланцем людину?’ Скажи: «Якби по землі спокійно ходили ангели, то Ми відправили б до них посланця з неба ангела‘»[361].

Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) був неграмотною людиною. Як і багато людей того часу, він не вмів ні писати, ні чи-тати. Отже, все, про що він розповідав, він не міг дізнатися з будь-якої книги або від якоїсь-то людини. Коли неписьменна людина, досяг-ла сорокарічного віку, раптом починає вельми красномовно і витончено повідомляти дуже важливі відомості, це може бути тільки вдячним божественним одкровенням. Про це знали його противники і визнавали це. У священному Корані Аллах наказує:

361. Аль-Ісра, 17/93-95.

«Ти не читав перед ним, ані одного Письма і не переписував його своєю правицею. В іншому випадку прихильники брехні впали б у сумнів»[362].

Язичники визнавали піднесену моральність Пророка (саллаллаху аляйхі ва сал-лям) і щиро вірили, що він не бреше. При цьому вони не хотіли відмовитися від деяких мате-ріальних цінностей, придбаних ними неза-конним шляхом, і від можливості задоволення ницих бажань. Якось Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) підійшов до Абу Джахля та його товаришів, які були його найлютішими ворогами.

Вони сказали йому:

«**Гей, Мухаммаде! Клянемося Аллахом, ми не заперечуємо твою щирість. Ти в наших очах дуже чесна та надійна людина. Але ми заперечуємо аяти, повідомлені тобою**»[363].

Язичники докладали багато зусиль, щоб змусити Мухаммада (саллаллаху аляйхі ва саллям) відмовитися від виконання своєї місії. Вони вмовляли втрутитися його улюбленого дядька. Прийшовши до Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям), курайшити зробили йому дуже привабливі пропозиції: стати правителем, зібравши

362. Аль-Анкабут, 29/48.
363. Вахіді, Асбабун нузуль, стор. 219; Тірмізі, Тафсір, 6/3064.

гроші між собою, обіцяли зробити його дуже багатою людиною, одружити на найкрасивіших дівчатах. При цьому додали: «Ми готові зробити все, що ти забажаєш!» Посланець Аллаха (саллаллаху аляйхі ва саллям) дав їм чітку і точну відповідь:

«Я нічого у вас не прошу - ні майна, ні багатства, ні царства, ні влади! Я бажаю тільки одного: відмовтеся від поклоніння ідолам та поклоняйтеся тільки Єдиному Аллаху!»[364]

Не зумівши добитися у Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям) будь-яких поступок, язичники перейшли до погроз та активних дій. З кож-ним днем вони все більше гнобили мусульм-нам і знущалися над ними. Частина мусульман пе-реїхала в Ефіопію, де в ті часи панувала справедливість.

3. Бойкот та подорож в Таіф

Язичники влаштували бойкот мусульманам і надали їм заступництво роду Хашимі-тів. Вони перервали всі соціально-суспільні зв'язки з ними, перестали видавати за них своїх дочок та брати заміж дочок мусульман, відмовлялись вести з ними торгівлю. Закріпивши ці умови в письмовій формі, повісили договір на стіну Кааби. Бойкот та ембарго тривали три роки. Мусульмани відчували сильний голод та муки. Вони їли

364. Ібн Касір, Аль-Бідая, 3/99-100.

кору та листя дерев. Голоси дітей, які плачуть від голоду, чулися здалеку.

Сад бін Ваккас (радияллаху анху) розповідівав:

«В одну з ночей, коли тривав бойкот, страждаючи від голоду, я вийшов з дому. Моя нога потрапила в щось м'яке, і я тут же, піднявши це, поклав в рот. Я до сих пір не знаю, що це було»[365].

Зрештою бойкот припинили, але саме в ці дні померли дядько Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям) Абу Таліб та дружина нашого Пророка Хадіджа. Після цього агресивність язичників значно посилилася. Дійшло до того, що у Мухаммада (саллаллаху аляйхі ва саллям) вичерпалося терпіння. Посланець Аллаха (саллаллаху аляйхі ва саллям), взявши з собою Зайда бін Харрі-са, відправився в місто Таїф, яке розташовувалося в 160 км від Мекки. У цьому місті, де в нього були родичі, він залишався десять днів. Спочатку жителі цього міста насміхалися над ним, а потім почали ображати. Вони розставили своїх рабів по обидві сторони дороги, по якій проходив Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям), і наказали їм закидати його камінням. Стікаючи кров'ю, цей Пророк милосердя не тільки не став вимовляти прокляття за таке огидне відношення, але, зля-

365. Сухайлі. Ар-Равдуль унуф. Бейрут, 2000, 3/216.

кавшись за імовірність помилки, допущеної ним в процесі заклику, вимовив наступну молитву:

«О, Аллах! Я скаржуся на своє безсилля та за-боргованості в очах цих людей! О, милосердний з милосердного! Якщо Ти не розгнівався на мене, випробувані мною муки і біди для мене не мають ніякого значення! О, Аллах! Настав мій народ на істинний шлях, бо вони не знають! О, Аллах! Я прошу в Тебе пробачення і Твого вдоволення-!»[366]

Головна мета нашого Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям) полягала в тому, щоб здобути милість Аллаха і найкращим чином виконати доручену йому місію. На цьому шляху він не помічав навіть самі болісні тортури та ст раждання.

Про своє повернення з Таіфа Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) розповідав наступне:

«Я повертався назад, перебуваючи в печалі і відчаї. Я не міг прийти в себе до тих пір, поки не дійшов до містечка Карнус Сааліб. Коли там підняв голову, то помітив, що мене вкрило своєю тінню хмара. Уважно придивившись до хмари, я помітив в ньому Джибріла. Він звернувся до мене зі словами:

366. Ібн Хішам, 2/29-30; Хайсамі, 6/35.

- Всевишній чув, що сказав тобі твій народ, і як цей народ відмовився взяти тебе під своє заступництво. Аллах послав до тебе ангела гір, щоб він зробив все, що ти побажаєш!

Тут до мене звернувся ангел гір:

- Гей, Мухаммаде! Аллах чує, що сказав тобі твій народ! Я - ангел гір. Аллах послав мене до тебе, щоб я виконав будь-який твій наказ. Що ти бажаєш? Якщо ти хочеш, я кину ці дві гори на їхні голови.

І тоді я сказав:

– Ні, я бажаю, щоб з їхніх нащадків вийшли люди, які будуть поклонятися тільки Всевишньому Аллаху і не будуть надавати Йому співтоваришів!»[367]

У ці дні група людей, які прибули з Меді-ни, стали мусульманами. Вони почали розповід-ати в Медіні про Іслам і попросили Пророка (саллаллаху аляйхі ва Саллі) дати їм вчителя. Він доручив це Мусабу бін Умайру. Завдяки старанням Мусаба за короткий час в Медіні не залишилося ні одного будинку, куди б не увійшов Іс-лам. Внаслідок мусульмани запросили до себе Мухаммада (саллаллаху аляйхі ва саллям) та дали слово, що будуть береги та охороняти його.

367. Бухарі, Бадуль халк, 7; Муслім, Джіхад, 111.

4. Хіджра та мединський період

Коли знущання язичників перейшли всі межі дозволеного, Посланець Аллаха (сал-лаллаху аляйхі ва саллям) наказав своїм саха-бам таємно здійснити переселення - хіджру. Дізнавшись про це, язичники задумали замах на Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям). Вибравши по одному мужеві для дому батьків, вони вирі-шили напасти на нього разом, щоб ввести в складне становище родичів Посланця Аллаха, які, згідно зі звичаєм кровної помсти, повинні будуть помститися за нього. А воювати з усіма племенами у них не вистачило б ні сил, ні можливостей. В цей час Аллах повелів Мухаммаду (саллаллаху аляйхі ва саллям) здійснити переселення. Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) запросив до себе Алі та вибрав його своїм представником, щоб він повернув речі власникам, які зберігаються у нашого Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям). Адже в Мецці не було людини, яка, знаючи про чесність та надійність Мухаммада (саллаллаху аляйхі ва саллям), не залишив би йому щонебудь на зберігання.

У цю ніч язичники оточили його будинок, але на обличчі Мухаммада (саллаллаху аляйхі ва саллям), який беззастережно підкорився волі Аллаха та в усьому покладався на Нього, не було видно жодних ознак сумніву або страху. Взявши в руки жменю землі, він кинув її в обличчя язич-

ників і, читаючи перші аяти сури «Аль-Йасін», пройшов між ними. Язичники навіть не помітили його.

Таким чином, після того, як він 13 років ви-виконував свою місію в Мецці, Посланець Аллаха (саллаллаху аляйхі ва саллям) переселився в Медіну. Тут він оголосив братами ансарів, мусульман родом з Медіни, і мухаджирів, пе-реселенців з Мекки. Ансари тут же запропонували мухаджири все, що у них є, кожен з них говорив: «Ось моє майно, нехай половина буде твоєю». Мухаджіри, серця яких немов перетворилися в скарбницю достатку своїм становищем, відповідали їм:

- Хай буде благословенним для тебе твоє майно, о, брат! Ти краще покажи мені дорогу, що веде на ринок![368]

У ці дні Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) підготував нову конституцію, де обговорювались права та обов'язки мухаджирів, ансарів та єврейських племен Медіни перед ісламською державою. Цей текст мав назву «Васіка Медіни», і він є першою письмовою конституцією в історії людства[369].

368. Бухарі, Буйу, 1.
369. Prof. Dr. M. Hamîdullah, *The First Written Constitution in the World*, Lahore 1975.

Через неприховану ворожість язичників і часткове порушення угод сусідніми єврейськими племенами відбулися кілька боїв.

Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям), я-кий був посланий як милість світів, під час військових дій проводив таку політику милосердності, що хоча протягом короткого періоду часу весь Аравійський півострів був включений до складу ісламської держави, робилося все можливе, щоб запобігти надмірному кровопролиттю з обох сторін. Всі проблеми, перш за все, намагалися вирішити мирним шляхом[370].

Пророк Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) особисто взяв участь в 29 походах. З цих походів в 16 випадках не відбулася боротьба, і між сторонами було укладено догово-ри. У 13 походах були змушені вступити в бій з противником, і, згідно з достовірними відомостями-ям, у всіх цих боях 140 осіб впали му-чениками. Загальна кількість убитих противників налічувалася приблизно 335 осіб[371].

Метою війни в Ісламі є не вбивство людей, трофеї, руйнування, особисті інтереси, матеріальні цінності або ж помста. Навпаки, мета війни

370. Prof. Dr. M. Hamîdullah, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, İstanbul 1991; Dr. Elşad Mahmudov, *Sebep ve Sonuçları İtibâriyle Hazret-i Peygamber'in Savaşları*, 2005, M.Ü.S.B.E. Basılmamış Doktora Tezi.
371. Muhammed A. Draz, *İslâm Hakkında Bazı Görüşler,* s. 94.

полягає в усуненні тиранії, забезпеченні свободи віросповідання, виведення людей на прямий шлях та встановлення справедливості.

5. Приклади високої моральності нашого Пророка

Милосердя та доброта

Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) був сповнений доброти і милосердя до всього людства. Господь велить в Корані наступне:

«До вас з'явився Посланець з вашого середовища. Тяжко для нього те, що ви страждаєте. Він старається для вас. Він добрий та милосердний до віруючих»[372].

Хоча до віруючих він мав більше милосердя, Коран свідчить, що наш Пророк був добрий до всього людства. Коран повідомляє, що він переживав не тільки за свою громаду, а й за всіх людей, навіть за своїх ворогів:

«Ось ви любите їх, а вони вас не люблять. І ви вірите в усі Писання. Коли вони зустрічаються з вами, то кажуть: «Ми увірували '. Коли ж залишаються одні, то кусають кінчики пальців від злоби до вас. Скажи: 'Помріть від своєї злості! Аллаху відомо про те, що в грудях'»[373].

372. Ат-Тауба, 9/128.
373. Алі Імран, 3/119. Muhammed A. Draz, *İslâm Hakkında Bazı*

Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) був добрий не тільки до людей, він був сповнений безмежного милосердя до тварин і навіть до рослин. Коли язичники, проявивши віроломство, порушили мирну угоду і вважали за краще бій, разом з десятитисячною армією Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) відправився в Мекку. Вийшовши з містечка Ардж і прямуючи до Талубу, він помітив собаку, яка, розтягнувшись на дорозі, годувала своїх цуценят. Він тут же покликав Джуаля бін Сурака і поставив його охороняти тварину. Причому попередив його, щоб ісламська армія не налякала собаку та її цуценят[374].

Одного разу Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) заглянув в сад одного із ансарів. Верблюд, який перебуває там, побачивши його, заплакав. З ока тварини потекли сльози. Пророк (саллаллаху аляйхі ва саллям) підійшов до нього та ласково погладивши його вуха. Верблюд заспокоївся. І тоді Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) запитав:

– *Чий це верблюд?*

До нього підійшов юнак-медінець та сказав:

– О, Посланець Аллаха! Це мій верблюд!

Görüşler, s. 94.

374. Вакіді, 2/804.

І тоді Посланець Аллаха (саллаллаху аляйхі ва саллям) зробив йому наступне зауваження:

– Ти не боїшся Аллаха, який дав тобі в дар цю тварину? Верблюд скаржиться, що ти

залишив його голодним та довів до втоми[375].

Проходячи мимо верблюда, живіт якого приліп до спини, Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) вигукнув:

«Бійтеся Аллаха за цих безсловесних тварин! Сідайте на них, даючи їм їжі, і заколюйте їх, спочатку відгодувавши»[376].

Саваді бін Рабі (радияллаху анху) наводить приклад таких дивовижних тонкощів та милосер-дя:

«Якось я пішов до Пророка (саллаллаху аляй-хі ва саллям) і щось попросив. Він наказав, щоб мені дали кілька верблюдів (від 3 до 10). Потім Посланець Аллаха зробив мені наступне повчання: *'Коли повернешся додому, скажи своїм домашнім, щоб вони добре дивилися за тваринами та добре їх годували! Скажи їм також, щоб вони обрізали нігті на руках, щоб, доячи верблюдиць, не поранити їм соски!'»*[377]

375. Абу Давуд, Джіхад, 44/2549.
376. Абу Давуд, Джіхад, 44/2548.
377. Ахмад, 3/484; Хайсамі, 5/168, 259; 8/196.

Одного разу Пророк (саллаллаху аляйхі ва саллям) зустрів якусь людину, яка доїть овець. Він наказав їй:

«О, така-то! Коли доїш тварину, залиш небагато молока для її малюка!»[378]

Якось Абу Дарда (радияллаху анху) зустрів людей, які звалили на свого верблюда так багато поклажі, що той навіть не міг встати на ноги. Абу Дарда (радияллаху анху) тут же прибрав зайвий вантаж з верблюда і, піднявши його на ноги, сказав власникам:

- Якщо Аллах простить ваші гріхи, які ви зробили, мучачи цю тварину, ви удостоїтеся великої милості. Я чув, як Мухаммад (сал-лаллаху аляйхі ва саллям) сказав:

«Якщо ви пересуваєтеся по землі, де проростає пишна рослинність, дайте можливість верблюдам в волю напастися. Якщо ж ви проходите по солончаку, де ніщо не проростає, швидко женіть верблюдів, щоб ще до того, як вони знесиляться, дістатися до місця! »[379]

Всепрощення Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям)

Хоча у нашого Пророка була можливість їх покарати, він пробачив багатьох людей, які ко-

378. Хайсамі, 8/196.
379. Ібн Хаджар, Аль-Маталібуль алія, 2/226/1978.

лись завдали йому чимало горя та образ. Він ні словом, навіть натяком не став докоряти своїх колишніх кривдників, бо Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) нікому - ні мусульманину, ні

невірному - не бажав зла. До всіх він висловлю-вав виняткову ввічливість та розуміння. Коли мусульмани, не проливши ні краплі крові, за-хопили Мекку, люди, які протягом 23 років в різних формах виявляли до нього ворожі-сть, зібралися і стали чекати його рішення. Він запитав у них:

– О, курайшити! Як, ви думаете, я з вами вчиню?

Курайшити відповіли:

- Ми, сподіваючись на твоє милосердя, скажемо: «Ти вчиниш з нами по-доброму!» Ти наш родич, який володіє високими чеснотами.

І тоді Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) сказав їм:

– Я також, як сказав Йусуф своїм братам, кажу: **«Сьогодні я не стану дорікати вас. Хай вибачить вас Аллах, бо Він - милосердний з милосердних»[380].**

– Ідіть, ви вільні![381]

380. Йусуф, 12/92.
381. Ібн Хішам, 4/32; Вакіді, 2/835; Ібн Сад, 2/142-143.

Цей день назвали «Йаумуль мархама» («День милосердя»)[382].

У той день він простив Вахші, який в порівняні Ухуда вбив його дядька Хамзу, та Хінд, яка з люттю жувала печінку Хамзи [383]. Навіть Хабар бін Асвад, який, зваливши з верблюда Зайнаб, дочки Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям), став причиною її загибелі, зміг удостоїтися цього великого прощення. Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) проявив таку витонченість, що не обмежився прощенням і навіть заборонив ображати Хабара бін Асвада за колишні його провини[384].

Коли мусульмани завоювали Мекку, Ікріма, син Абу Джахля, зник. Стерши зі своєї пам'яті все створене ним зло, Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) пробачив його та запросив до себе. Дружина Ікріма помчала за ним і, передавши йому послання Пророка (саллаллаху аляйхі ва сал-лям), переконала його повернутися в Мекку. Коли Ікрі-ма наблизився до Мекки, Посланець Аллаха (сал-лаллаху аляйхі ва саллям), демонструючи чудо та дивну делікатність, сказав своїм саха-бам:

382. Вакіді, 3/352; Алі аль-Муттакі, Канз, № 30173.
383. Бухарі, Магазі, 23; Муслім, Акдія, 9.
384. Вакіді, 2/857-858.

– Ікріма ібн Абу Джахль повертається, ставши ві-руючим та мухаджіром. Після цього не сваріть його батька, бо, якщо навіть небіжчик був поганою людиною, образи на його адресу не досягнуть його, а тільки скривдять його близьких[385].

Коли Ікрима приїхав, Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) від радості підскочив і три раза вигукнув:

– О, мандрівний вершник! Ласкаво просимо!

У свою чергу Ікріма сказав:

- Клянуся Аллахом, о, Посланнець Аллаха! На шляху Аллаха я витрачу набагато більше, ніж по-витрачав під час ворожнечі з Ісламом [386].

Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) простив безліч таких людей.

Скромність

Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) був дуже скромною людиною. У день «Великої перемоги», завоювання Мекки, коли він виглядав дуже значним в очах людей, якась людина прийшла до нього затремтівши від страху. Наш Пророк заспокоїв її наступними словами, навівши приклад з того періоду, коли він був слабкий:

385. Хакиім, 3/269/5055; Вакіді, 2/851.
386. Хакім, 3/271; Вакіді, 2/851/853; Тірмізі, Істізан, 34.

«Заспокійся, мій брате! Я не король і не правитель! Я курайш і син жінки, яка їла вису-шене на сонці м'ясо!»[387]

Він не дозволяв, щоб в його відношенні люди переходили межі розумного.

«Про мене кажете: 'Раб Аллаха та Його Посланець!'»[388]

На початку формули свідоцтва та підтвердження його пророчої місії, він наполегливо додавав слово «Абдуху» (раб Аллаха) і, таким чином, огородив свою громаду від ймовірності обожнювання свого пророка, як це було в інших релігіях. Він також казав:

«Ви не підносьте мене більше, ніж я того за-слуговую, так як перш ніж мене вибрати Посланнцем, Аллах зробив мене Своїм рабом»[389].

Сахаби повідомляли про нього наступне:

«Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) відвідував хворих, їздив на віслюку, брав участь в поховальних намазах, ходив в гості до невільників, коли його запрошували. Будучи верхом, садив людей з собою ззаду, їв на підлозі. Носив грубий одяг, доїв овець, приймав гостей та служив їм. І поки не вирішувалися проблеми

387. Ібн Маджа, Атіма, 30; Хакім, 3/50/4366; Байхакі, Далаіль, 6.
388. Бухарі, Анбія, 48.
389. Хайсамі, 9/21.

будь-якої вдови, жебрака або бідняка, він готовий був ходити заради цього разом з ними і не був високо-комірним[390].

Простота

Посланець Аллаха (саллаллаху аляйхі ва саллям) вів дуже скромний та простий спосіб життя. Розповідає шляхетна Айша (радияллаху анха):

«Пророку (саллаллаху аляйхі ва саллям) принесли склянку, в якій було молоко з медом. Він тоді сказав:

В одній рідині два блага, в одній склянці дві суміші! Я не буду вимагати цього. Але при цьому не вважаю, что це є забороненим. Тільки боюся, що в Судний день Аллах зажадає мене відповісти за надмірність в цьому житті. Я виявляв скромність заради Аллаха. Хто заради Аллаха проявить скромність, того Аллах звеличить, хто запишався, того Аллах принизить. Хто буде відноситись до всього дбайливо, Аллах зробить його багатим. Хто буде часто згадувати смерть, Аллах полюбить його »[391].

Розповідає Шифа бінті Абдуллах (радияллаху анха):

390. Тірмізі, Джанаіз, 32/1017; Ібн Маджа, Зухд, 16; Насаі, Джума, 31; Хакім. 1/129/205; 2/506/3734, 4/132/7128; Хайсамі, 9/20.
391. Хайсамі, 10/325.

«Одного разу я прийшла до Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям) і, поскаржившись на свою долю, попросила що-небудь. Він вибачився, сказав, що у нього нічого з собою немає. Я подумки сказала: 'Нічого він мені не дав!' Тут настав час полуденого намазу. Я вирушила до будинку своєї дочки. Побачивши свого зятя Шуранбіля бін Хасана вдома, я стала докоряти його:

- Підійшов час намазу, а ти ще вдома?

Він став пояснювати мені:

- Тітонька, не осуджує мене! У мене було дві одежі, і одну я на час дав Пророку (саллал-лаху аляйхі ва саллям).

Я тут зрозуміла стан справ і сказала:

- Щоб були мої батьки жертвою на його шляху! Я ображаюся на нього, що він мені нічого не дав, тоді він, виявляється, в такому (тяжкому) стано-вищі»[392].

Розповідає Айша (радияллаху анха):

«Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) ніколи не залишав залишки сніданку на вечерю, або залишки вечері на сніданок. У нього не було двох одеж. У нього ніколи не було ні двох сорочок, ні двох накидок, ні двох штанів і ні двох пар взуття. Коли він перебував вдома, то ніколи не

392. Хакім, 4/58.

сидів, склавши руки. Або він ремонтував взуття будь-якого бідняка, або ж шив чийсь одяг »[393].

Чистота та делікатність

Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям), який наказував тримати одяг в порядку, не любив неохайність та недбалість у зовнішньому вигляді. Він також не схвалював розпатлані вуса та бороди. Наш Пророк був вельми охайним та красивим чоловіком. Абу Хурайра (радияллаху анху) казав:

«Я не бачив людини, більш красивої, ніж Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям). Немов сонце котилося по його шляхетному обличчі»[394].

Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) ніколи не вимовляв грубих і поганих слів, які зазвичай використовували люди. При цьому він казав:

«У Судний день на терезах віруючого раба не буде нічого важчого благого характеру. Всевишній Аллах не любить тих, хто робить низькі вчинки і вживає паскудні слова»[395].

Коли до нього доходили неприємні чутки про когось, він не вигукував: *«Що це сталося з*

393. Ібн Джавзі. Сифатус сафа. Бейрут, 1979, 1/200.
394. Ахмад, 2/380, 350.
395. Тірмізі, Бірр, 62.

такою-то людиною, чому вона так каже ...». Він зазвичай делікатно висловлювався так: *«Що це трапляється з деякими людьми, чому вони починають так казати ...»*[396]

Поважне відношення до жінок

Згідно повеління Аллаха та Його Посланця спеціально для жінки були розроблені свої правові норми. Жінка в суспільстві стала зразком цнотливості та гідності. Материнство було зведено на п'єдестал. Висловлення Мухаммада (саллаллаху аляйхі ва саллям) *«Рай під ногами (праведних) матерів!»*[397] показує, яке високе місце займає жінка. Протягом всього свого життя Пророк (саллаллаху аляйхі ва саллям) ні одного разу не піднімав руку на жінок і не вдарив рукою ні одної людини [398]. Бо Господь звелів: **«Живіть з ними [з жінками] гідно»[399].**

Щедрість

Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) був дуже щедрою людиною. Хоча Сафван бін Умая, один з ватажків курайшитів не став мусульманином, під час походів Хунайн і Таїф він знаходився поряд з Пророком (саллаллаху аляйхі ва саллям).

396. Абу Давуд, Адаб, 5/4788.
397. Насаі, Джіхад, 6; Ахмад бін Ханбаль, 3/429; Суюті, 1/125.
398. Ібн Маджа, Ніках, 51.
399. Ан-Ніса, 4/19.

Коли вони оглядали захоплені в битві трофеї, Посланець Аллаха (саллаллаху аляйхі ва саллям) зауважив, що Сафван із захопленням дивиться на частину отари, яка знаходиться серед трофеїв. Наш Пророк запитав:

– *Тобі сильно вони сподобались?*

Коли він почув стверджувальну відповідь, то сказав:

– *Бери, нехай всі вони будуть твоїми!*

Сафван, не втримавшись, вигукнув:

- Крім серця пророка, ні одне серце не може бути таким щедрим!

Він тут же сказав слова свідчення та став мусульманином.

Коли Сафван повернувся в своє плем'я, то ска-зав своїм одноплемінникам:

- О мій народе! Поспішайте, ставайте мусульманами! Адже Мухаммад, не побоюючись бідно-сті та потреби, проявляє величезну щедрість[400].

Неможливо описати всі прекрасні його риси. Великий вчений Ібн Хазм казав:

«Хто бажає заслужити вічне щастя, владу в цьому світі, спокійне життя, знайти всі мораль-

400. Муслім, Фадаіль, 57-58; Ахмад, 3/107-108; Вакіді, 2/854-855.

ні чесноти, нехай бере приклад з Мухаммада (саллаллаху аляйхі ва саллям), бо він був завжди попереду у всіх благом. Господь хвалив його характер і найдосконалішим чином зібрав в ньому всі гідності і очистив його від усіх недоліків та вад»[401].

6. Кончина нашого Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям)

Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) помер в 11-й рік хіджри, в понеділок 12 дня місяця Рабіуль аваль. Згідно грігоріан-ського календаря він помер 8 червня 632 року. Хай нагородить його Аллах відповідно до його гідностей і так зробить нам честь удостоїтися його заступництва!

Амінь!

جَزَاكَ اللهُ عَنَّا خَيْرَ مَا جَزَى نَبِيًّا عَنْ أُمَّتِهِ

Всевишній Аллах послав його підтвердити всі одкровення, послані раніше; очистити їх від змін, яких вони зазнали з плином часу; закінчити те, що залишилося в релігії недомовленим; скасувати складні обов>язки, які були покладені в якості покарання на попередні народи, а також як милість сві-там[402]. Прислухаючись до його

401. Ібн Хазм. Аль-Ахляк фі сіяр. Каір 1962, 19-20, 50.
402. Аль-Маіда, 5/3; аль-Бакара, 2/286; аль-А'раф, 7/157; аль-А -бія, 21/104.

«Прощальної проповіді», ми свідчимо, що він виконав ці зо-бов'язання найкращим чином.

Не минуло й десяти років після прибуття Про-рока (саллаллаху аляйхі ва саллям) в Медіну в якості мухаджіра, як з дозволу Аллаха Іслам поширився по всьому Аравійському півострові, від Омана до Червоного моря, від Сирії до Ємену. Таким чином, вперше в історії було здійснено об'єднання Аравії в одну державу.

Ламартіні у своїй праці «L'Histoire de la Turquie» («Історія Туреччини»), визнаючи заслуги Мухаммада (саллаллаху аляйхі ва саллям) в цій місії та відмічаючи його геніальність, пише:

«Якщо велич мети, обмеженість коштів та грандіозні результати являють собою критерії людської геніальності, то хто може набратися сміливості і порівняти самих великих людей сучасності з Мухаммадом?»

«Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) - філософ думок, оратор, посланець, воїн та пере-можець; засновник релігії, де немає місця ра-ціоналістичним віруванням, зображенням та статуям, засновник двадцяти земних і однієї духовної держави. З урахуванням всіх критеріїв, які використовуються для визначення великих людей, ми запитуємо: ***'Хто більш великий, ніж він?'***»

7. Безмежна любов, яку живлять до Посланця Аллаха мусульмани

Сахаби любили Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям) більше, ніж себе. Звертаючись до нього, вони завжди казали: «**О, Посланець Аллаха! Хай будуть мої батьки, моє життя, все, що мені належить, жертвою за тебе!**» Вони жертвували своїми життями тільки заради того, щоб навіть колючка не встромилася б в його ногу. Зайд бін Дасін та Хубайб (радияллаху анхум), що потрапили в полон до поган, були до смерті замучені. Перед останнім вдохом кожному з них ставили питання:

- Натомість за порятунок свого життя хотів би ти, щоб на твоєму місці був Мухаммад (саллай-лаху аляйхі ва саллям?

Обидва героя, шкодуючи нещасних язичників, відповідали їм:

– Я не хотів би, щоб Мухаммад перебував тут навіть замість мого перебування серед моїх дітей. Не тільки це, я не хотів би, щоб навіть колючка встромилася в ногу Мухаммада там, де він зараз перебуває.

Абу Суфян, завмерши перед цією картиною безмежної любові, сказав:

- Дивно! Я в житті не бачив суспільства, яке б так любило своїх вождів, як сахаби люблять Мухаммада![403]

При поверненні з битви Ухуд Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) сидів верхи, а Са'д бін Муаз тримав його коня за вузду. Кабша бінті Убайд, мати Са'ді, підійшла до Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям). Са'д сказав:

- О, Посланець Аллаха! Це моя мати!

Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) вигукнув:

– *Ласкаво просимо*!

Жінка підійшла до нього і, подивившись на його шляхетне обличчя, промовила:

- О, Посланець Аллаха! Щоб були мої батьки жертвою за тебе! Я побачила тебе живим і неушкодженим, після цього всі біди здаються для мене нікчемними.

Посланець Аллаха (саллаллаху аляйхі ва саллям) висловив їй співчуття з приводу загибелі її сина Амра бін Муаза, а потім сказав їй:

– *О, мати Са'ді! Я хочу повідомити тобі радісну звістку! Нехай радіє і ваша сім'я! Всі члени вашого племені, які впали шахідами, в Раю зі-*

403. Вакіді, 1/360-362; Ібн Сад, 2/56.

бралися в одному місці (12 членів цієї сім'ї стали шахідами). Їм дали дозвіл на шафаат (заступництво) за своїх родичів.

Жінка вигукнула:

– О, Посланець Аллаха! Ми так задоволені! Хіба після цього хтось буде плакати за ними ?!

Потім вона попросила:

- О, Посланець Аллаха! Чи не могли б Ви помо-литися за тих, кого шахіди залишили в цьому світі?

Посланець Аллаха (саллаллаху аляйхі ва саллям):

– О Аллах! Забери сум з їхніх сердець і дай нагороду за нещастя! Вияви Свою милість тим, хто залишився!

Звертаючись до Са'ду, Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) сказав:

– З твого племені є поранені, і рани у них важкі. Коли вони зберуться в Судний день, з їхніх ран буде литися кров. Колір крові буде такою ж, але її запах буде як в мускусу. Скажи їм, нехай відправляються по домівках і лікують свої рани! Нехай ніхто з них не йде за нами! Розкажи їм, що це категоричний наказ!

Са'д (радияллаху анху) зробив оголошення:

- Це наказ Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям). Нехай ніхто з членів племені Бані Ахшал, які отримали рани не йде за нами!

Всі поранені волею-неволею повернулися назад. Всю ніч, розпалюючи вогонь, вони лікували свої рани. А поранених з цього племені було 30 осіб[404].

Остання група мухаджирів, які раніше переселилися в Ефіопію, прибула морським шляхом до Мухаммада (саллаллаху аляйхі ва саллям) під час перемоги при Хайбарі. Серед цих мухаджирів була і Асма бінт Умайс (радияллаху анха). Одного разу вона прийшла провідати Хафсу, дружину пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям). Через деякий час прийшов до своєї дочки і Умар (радияллаху анху). Умар (радияллаху анху), побачивши Асму, запитав:

- Хто це?

Йому пояснили:

- Це Асма бінт Умайс!

Умар (радияллаху анху) жартома сказав:

– А, це та ефіопка! Та сама жінка, яка приєдналася до морської подорожі?

Асма (радияллаху анха) відповіла:

404. Вакіді, 1/315-316.

- Так!

І тоді Умар (радияллаху Анхуа) сказав їй:

- В хіджрі (переселення) ми обігнали вас. Тому ми більше, ніж ви, маємо право бути поруч з Мухаммадом (саллаллаху аляйхі ва саллям).

Асма (радияллаху анха) сильно розлютилася та вигукнула:

- Ні, клянусь Аллахом, ти помилився, Умар! Ви були разом з Пророком. Він годував тих з вас, хто був голодний, навчав тих, хто був невіглас-ом. А ми жили далеко, в Ефіопії. Ми перебували у важких умовах серед чужих та невірних. І це ми робили заради Аллаха і Його Посланника. Клянусь Аллахом, поки я не повідомлю Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям) про твої слова, я не буду їсти та пити. Ми піддавалися мукам, нас залякували. Я розповім про це Мухаммаду (саллаллаху аляйхі ва саллям) і запитаю про справжній стан справ. Клянуся Аллахом, я не збрешу і не переведу розмову в інше русло. І нічого не стану додавати. Я розповім йому точно так, як все сталося.

Коли прийшов Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям), Асма (радияллаху анха) звернулася до нього:

- О, Посланець Аллаха! Умар сказав ось так і так.

Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) запитав у неї:

– *А ти що йому відповіла?*

Асма (радияллаху анха) відповіла:

- Я сказала йому так-то ... ..

Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва Саллі) сказав їй:

- *У моїх очах він не володіє великим пра-вом, ніж ви. У нього і його друзів є одне пере-селення, тоді як у вас є ще морська подорож, і, таким чином, у вас є два пере-селення!*

Згодом Асма (радияллаху анха) роз-повідала: «Абу Муса аль-Ашарі та інші сахаби, з ким ми разом прибули на кораблі з Ефіопії, групами стали приходити до мене і розпитувати про ці хадіси. У цьому світі їх ніщо так не радувало, як ці слова Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям), і для них не було нічого важливішого цих слів. Абу Муса без кінця змушував мене переказувати цей хадіс і, слухаючи слова Мухаммада (саллаллаху аляйхі ва салллям) про нас, він отримував безмежну насолоду »[405].

Цю безмежну любов сахабів ми бачимо в прояві поваги та уваги при читанні та переказі хадісів. Коли вони передавали будь-який хадіс

405. Бухарі, Магазі, 36; Муслім, Фадаілус сахаба, с. 169.

Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям), через побоювання зробити при цьому помилку у них тремтіли коліна і блідли обличчя. Амр бін Маймун розповідає:

«Я не пропустив ні одної бесіди, яку проводив Ібн Масуд ввечері в четвер. Під час цих бесід я ні одного разу не чув, щоб він катего-ричним тоном казав: «Посланець Аллаха ска-зав ...». Одного вечора він вимовив «Посланець Аллаха сказав...», але тут же перервав свою промову і схилив голову. Трохи почекавши, я по-дивився на нього. Бачу, він стоїть на ногах. Гудзики сорочки розтібнуті , по обличчю течуть сльози, щоки запали. Постоявши так деякий час, він закінчив свої слова наступним чином: ‘посланець Аллаха сказав щось подібне або щось схоже на ...’ »[406].

Вельми повчальний стан Яман Деде, який колись був православним християнином, і звали його Діаманді. Після знайомства з твором Мавляни «Месневі», він став мусульманином. Один з його учнів розповідав:

«Одного разу закінчилися уроки, і ми вийшли зі школи. Час було обіднім, і я прямував на Таксім. Поруч з німецьким представництвом була мечеть, там я і побачив Ямана Деде. Він стояв, притулившись до стіни мечеті, з таким ви-

406. Ібн Маджа, Мукаддіма, 3.

глядом, ніби був при смерті. Знесилений, голова опущена на груди, спина зігнута. По обличчю текли сльози. Я тут же підбіг до нього і запитав:

- Учителю, чому ви плачете? З вами щось трапилося?

Він тремтячим голосом відповів мені:

- Ні, синку, немає! Коли я згадую Мухаммада (саллаллаху аляйхі ва саллям) [50], я тут же забиваюсь, і в мене не залишається сил стояти на ногах . Мені потрібно притулитися або ж сісти на землю » [151].

8. Деякі чудеса, проявлені Мухаммадом (саллаллаху аляйхі ва саллям)

Відомо багато чудес, явлених пророком (саллаллаху аляйхі ва саллям). Першим з них є Коран, про який ми раніше розповідали і який кидає виклик століттям а також праведне життя і високу моральність Мухаммада (саллаллаху аляйхі ва саллям). Воістину, ніхто досі серйозно не намагався оскаржити піднесене життя та мораль Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям). При уважному вивченні можна легко зрозуміти, наскільки вони є величезним чудом.

Крім цього, відомі наступні чудеса, яв-лені їм.

Коли в Мецці курайшити зажадали у нашого Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям) чуда, він почав благати Аллаха, і Місяць розділився на дві частини. Це чудо бачили всі. Коли місяць розділилився надвоє, то одну її частину побачили в тій стороні, де знаходиться гора Абу Кубайс, а іншу частину - в тій стороні, де знаходиться гора Куайкіан. Язичники запитували у всіх караванів, які прибули здалеку, про те, чи спостерігали вони це явище. Подорожні з усіх караванів відповідали, що були свідками цього [151].

Вивчаючи рух Місяця в минулому, відомий французький астроном Лефрансуа де Лаланд був змушений визнати, що таке диво дійсно мало місце [152].

У мечеті Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям) знаходився пеньок фінікової пальми, на який він ставав, коли вимовляв проповідь. Коли число мусульман зросло, виникла необ-хідність у встановленні мінбару, куди міг би підніматися Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) для проповіді. Коли він зійшов на мінбар, пеньок пальми застогнав від туги. Наш Пророк тут же спустився з мінбару, і варто йому погладити пеньок, як той заспокоївся. Посланець Аллаха (саллаллаху аляйхі ва саллям) пояснив:

«Цей пеньок заплакав через те, що виявився віддаленим від поминання Аллаха »[153].

Коли після битви Бадр Аббас, дядько Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям), серед інших бранців був приведений до Мухаммада (саллаллаху аляйхі ва саллям), він сказав йому:

– *Гей, Аббасе! Ти заплати викуп за сина твого брата Акіля, Навфаля бін Харріса і Утбу бін Амра, з яким ти уклав угоду! Ти людина багата.*

Аббас сказав:

- О, Посланець Аллаха! Я мусульманин, і курайшіти привели мене сюди силою.

Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) від-відповів йому:

– *Твоя віра в Іслам відома тільки Аллаху. Якщо це правда, то Аллах, безсумнівно, віддасть тобі. Але твої дії говорять про те, що ти проти нас. Тому тобі потрібно заплатити викуп!*

З цими словами Посланець Аллаха (саллаллаху аляйхі ва саллям) конфіскував в якості трофея 800 золотих монет, які були з собою у Аббаса.

Аббас почав благати:

- О, Посланець Аллаха! Ти хоча б зарахував це за викуп!

Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) сказав:

– Ні! Це трофеї, які Аллах дав нам.

Аббас продовжував благати:

- О, Посланець Аллаха! Ти змусив мене життя займатися жебрацтвом!

І тоді Посланець Аллаха (саллаллаху аляй-хі ва саллям) поставив йому наступне питання:

– Гей, Аббасе! А що золото, яке ти залишив своїй дружині Умму Фадль?

Аббас запитав:

- Яке золото?

Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) пояснив йому:

– Пам'ятаєш, коли ти збирався в дорогу, і коли поруч з вами не було нікого, крім Аллаха, ти сказав своїй дружині Умму Фадль: «Я не знаю, що буде зі мною в цьому поході. Якщо зі мною трапиться біда, то стільки-то твоє, стільки-то належить Убайдуллаху, стільки-то Фадлю, стільки-то Кусаму і стільки-то Абдуллаху ». Саме це золото я маю на увазі!

Здивувавшись цим словам, Аббас запитав:

- А хто повідомив тобі про це?

Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) по-яснив:

– *Мені про це повідомив Аллах!*

Аббас, здивування якого змінилося мовчанням, через якийсь час сказав:

- Клянуся Аллахом, який відправив тебе пророком, про це ніхто, крім мене і Умми Фадль, не знав. Не доводиться сумніватися в тому, що ти – Посланець Аллаха! [154]

Умайр бін Вахб після битви при Бадрі неушкодженим повернувся додому, але його син Вахб потрапив в полон до мусульман. Умайр був прославленим героєм курайшитів, до того ж, був дуже розумний. У Мецці він заподіяв багато шкоди Пророку (саллаллаху аляйхі ва саллям) та його сахабам.

Якось в Хіджрі (назва містечка) Умайр сидів з Сафваном бін Умаєю, і вони обидва стали згадувати тих, хто був убитий в битві Бадр, казати про нещастя, які звалилися на їхні голови. Сафван сказав Умайру:

- Клянуся Аллахом, після того, як вони поптрапили в такий стан, немає сенсу далі жити!

Умайр відповів:

- Клянуся Аллахом, ти правильно кажеш! Якби не мої борги, які мені нічим виплачувати, і не боязнь того, що після мене діти будуть знедоленими і підуть по світу, то я відправився б до Мухаммада і вбив його, назавжди скінчив з цим злом . До того ж у мене є привід. Мій приїзд туди не викличе ні у кого ніяких підозр, так як мій син Вахбі перебуває у них. Я скажу, що прийшов заради сина, який потрапив в полон. Я чув, що він виходить на ринок і прогулюється там.

Сафван бін Умайю обрадували ці слова Умайра бін Вахби. Він сказав:

- О, Умайре, давай я візьму виплату твоїх боргів на себе, якими б великими вони не були ... А що стосується твоїх дітей, то я візьму їх в свою сім'ю і буду утримувати їх.

Умайр ретельно нагострив свій меч, змастив його отрутою. Сафван приготував для нього верблюда і припаси на дорогу. Приїхавши в Медину, Умайр зупинився біля дверей мечеті, прив'язав верблюда і підперезався мечем. Умар (радияллаху анху) побачивши його, сказав:

- Це Умайр, ворог Аллаха! Клянуся Аллахом, від нього нічого хорошого не можна очікувати.

Хіба він зруйнував наші відносини і в день бою при Бадрі приблизно визначив нашу чисельність?!

Потім він прийшов до Мухаммада (саллаллаху аляйхі ва саллям) і повідомив:

– О, Посланець Аллаха! Зараз сюди, оперезавшись мечем, прибув Умайр, ворог Аллаха!

Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) наказав йому:

– *Приведи його до мене!*

Умар пішов і привів Умайра, міцно тримаючи за прив'язі меч, який висів у нього на шиї. Потім він попросив присутніх ансарів:

- Заходьте до Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям) і охороняйте його від цієї нечисті, так як Умайр ненадійна людина!

Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) наказав йому:

– *Гей, Умаре, залиш його в спокої! А ти, Умайре, підійди до мене ближче!*

Потім Посланець Аллаха запитав у нього про причини приїзду. Умайр відповів:

- Я прийшов заради сина, який потрапив до вас у полон. Проявіть милість до нього!

Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва Саллі) запитав:

– *А чому ж у тебе меч на шиї?*

Умайр відповів:

- Нехай поквитається з ними Аллах! Хіба від цих мечів була в для нас користь в битві при Бадрі?

Пророк (саллаллаху аляйхі ва саллям) сказав:

– *Кажи правду, Умайре!*

Умайр знову повторив:

- Я прийшов заради сина, який потрапив до вас у полон.

Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) тоді дав запитання:

– *А яку ти виставив умову в Хіджрі Сафвану?*

Умайр злякався та запитав:

- А яку я умову виставив?

Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) слово в слово переказав його діалог з Сафваном та додав:

– *Аллах встав між тобою і твоєю справою та перешкодив тобі!*

У відповідь Умайр вигукнув:

- І я свідчу, що ти, воістину, посланець Аллаха! О, Посланець Аллаха, коли раніше ти приходив до нас з небесними заповітами і одкровеннями, ми вважали, що ти брешеш. Про мою розмову з Сафваном бін Умайєю не знала ні одна жива душа, окрім мене і нього ... Клянуся Аллахом, я переконався, що про це тобі повідомив ніхто інший, як Сам Аллах ... Хвала Аллаху, який привів мене до тобе силою, щоб наставити на шлях істинний - шлях Ісламу.

Після цього Умайр виголосив свідоцтво. Звертаючись до сахабів, Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) наказав:

– Просвітлюйте вашого брата в релігії, навчайте його Корану та звільніть його полоненого сина.

Умайр сказав йому:

- О, Посланець Аллаха, довгий час я наполегливо намагався погасити світло Аллаха, чинив шкоду тим, хто дотримувався релігії Ісламу. Я хочу, щоб ти дозволив мені відправитися в Мекку та закликати курайшитів до Аллаха і Його Посланця. Може Аллах наставить їх на істинний шлях.

Отримавши дозвіл ПосланцяАллаха (саллаллаху аляйхі ва саллям), Умайр прибув в Мекку.

У той же самий час Сафван ібн Умайя, який нічого не знав про те, що сталося, сповнений веселкових надій, обходив місця, де збиралися курайшити, кажучи всім:

- Я віщую вам велику звістку, яка незабаром дійде до вас і змусить забути навіть поразку при Бадрі!

Він також розпитував каравани, немає ні яких новин. Нарешті якийсь вершник повідомив йому звістку, що Умайр став мусульманином.

Коли Умайр бін Вахб прибув в Мекку, він став закликати людей до Ісламу. Завдяки йому безліч людей стали мусульманами. Одного разу хазрат Умайр біля Кааби зустрів Сафвана і сказав йому:

- Ти один з наших ватажків! Хіба ти не бачиш, що ми поклоняємося камінню і звершуємо їм жертвопринесення? Я свідчу, що немає бога, окрім Аллаха! Мухаммад - раб Аллаха і Його посланець!

Сафван нічого не відповів йому і тільки промовчав [155].

Розповідає Джабір бін Абдуллах (радияллаху анху):

«Якось ми йшли разом з Пророком (саллаллаху аляйхі ва саллям). І, нарешті, спустилися в одну долину. Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) відійшов у сторону, щоб справити потребу, але сховатися було ніде. Йому на очі попалися два дерева, які ростуть на краю долини. Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) підійшов до одного дерева, взяв за гілку і наказав:

– *З дозволу Аллаха, схились переді мною!*

Дерево, немов верблюд з вуздечкою на носі, схилилося перед ним. Потім він взявся за гілки іншого дерева і наказав:

– *З дозволу Аллаха, схились переді мною!*

Це дерево також зігнулося. Потім він з'єднав гілки обох дерев і наказав їм:

– *З дозволу Аллаха, прикрийте мене!*

Дерева тут же його прикрили.

Побоюючись, як би Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) не відчув, що я знаходжусь поблизу і не пішов би ще далі, я швидко відійшов. Сівши в одному місці, я став міркувати. Раптом краєм ока я помітив, що наближається Посланець Аллаха. Ті два дерева відділися один від одного і випростались. Я побачив, як Посланець Аллаха (саллаллаху аляйхі ва саллям) на мить зупинився

і вказав головою направо і наліво. Потім він підійшов до мене і запитав:

– Гей, Джабіре! Ти бачив, де я зупинився?

Я відповів:

- Так, о, Посланець Аллаха!

Він наказав мені:

– В такому випадку, йди до тих двох дерев і з кожного дерева відріж по гілці. І встроми ці гілки там, де я зупинявся - одну праворуч, іншу ліворуч.

Я відразу виконав його веління і вслід запитав:

- О, Посланець Аллаха! Я зробив все, що ви наказали мені. А чому ми це зробили?

Посланець Аллаха (саллаллаху аляйхі ва саллям) пояснив мені:

– Я пройшов повз двох могил, в яких люди (поховані там) піддаються мукам. Сподіваюся, що поки ці гілки залишаться свіжіми, завдяки моєму заступництву муки цих людей полегшаться.

Потім ми прийшли до місця привалу. Посланнець Аллаха (саллаллаху аляйхі ва саллям) наказав мені:

– Джабір, чи є вода для омовіння, запитай в людей!

Я кілька разів оголосив:

- Чи не має у кого-небудь води для обмивання?

Потім я сказав Пророку (саллаллаху аляйхі ва саллям):

- О, Посланець Аллаха! Серед людей я не знайшов ні краплі води!

Один з ансарів завжди в бурдюці охолоджував воду для Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям) і вішав на гілку пальми. Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) наказав мені:

– Йди до тієї людини з ансарів і подивись, чи немає у неї води?

Я вирушив туди і подивився в бурдюк. Але в ньому нічого не було, крім кількох крапель на шийці. Якби я побажав вилити цю воду, краплі скотилися б на суху сторону бурдюка, і ні одна з них не впала б на землю. Відразу відправився до Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям) і пояснив стан справ. Він наказав мені:

– Йди та принеси мені цей бурдюк!

Я зробив це. Він взяв бурдюк і, стискаючи його з одного боку обома руками, прочитав щось незрозуміле для мене. Потім він віддав хутро мені і запитав:

– Гей, Джабіре! Запитай в людей, чи немає великої чаші?

Я звернувся до людей з нашого каравану:

- Якщо у кого є велика чаша, нехай принесе мені!

Тут же підійшов один з чашею, яку ми віднесли до Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям). Наш Пророк помістив руки в чашу та розкрив пальці. Потім він поклав руки на дно чаші і наказав:

– Гей, Джабіре! Відкрий бурдюк, лий на мої руки та виголоси «Бісміллях» («В ім'я Аллаха»).

Я відразу налив йому воду на руки і сказав «Бісміллях» («В ім'я Аллаха»). Між пальцями Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям) била вода. Чаша стала наповнюватися і в кінці заповни-лась до країв.

Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва Саллі) наказав мені:

– Джабір! Поклич усіх, хто відчуває потребу в воді!

Люди прийшли і досхочу напилися. Я знову запитав:

- Чи є ще хто-небудь, хто відчуває потребу в воді?

Але таких більше не було. Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) підняв руки, а чаша все ще залишалася повною.

Через деякий час люди стали скаржитися на голод. Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) сказав:

– Якщо на це буде Його воля, Аллах нагодує вас!

Ми підійшли до берега моря. Раптом піднялися хвилі, і на сушу викинуло якусь морську тварину. Поруч з нею ми розпалили багаття, зварили м'ясо, засмажили і досхочу наїлися. При цьому ми змогли з'їсти тільки половину цієї тварини [156].

Коли Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) здійснював дуа за когось, дія цього спостерігалася протягом усього життя цієї людини. Наприклад, Абу Хурайра ніколи не забував те, що одного разу чув. Життя Анаса бін Маліка було сповнена достатку, у нього було багато дітей, і він був багатий. Башір бін Акраба знайшов достаток. Як приклад можна привести і дуа Посланця Аллаха про те, щоб Абуль Йаср прожив довге життя і приніс користь ісламській громаді. Це тільки

мала частина всього. Обмежимося тим, що наведемо дві історії.

«Абдуллаху бін Хішаму (радияллаху анху) було всього шість років, коли він бачив Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям). Його мати Зайнаб бінті Хумайд (під час завоювання Мекки) привела його до Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям) і сказала:

- О, Посланець Аллаха! Прийми присягу від мого сина в тому, що він став мусульманином.

Посланець Аллаха (саллаллаху аляйхі ва саллям) прорік:

– *Він ще малий!*

Потім він погладив Абдуллаха по голові і помолився за нього.

Згодом, ставши дорослим, Абдуллах хо-див по ринку і скуповував продукти. Побачивши його, Ібн Умар та Ібн Зубайр поспішали до нього і просили:

- Візьми нас до себе компаньйони в цій справі! Бо Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) сказав за тебе молитву «благодаті».

Абдуллах брав їх в компаньйони. Були часи, коли вони отримували такий прибуток, що нагру-жали ним верблюда і відправляли до себе додому» [157].

Джуайд бін Абдуррахман розповідав наступне:

«Я бачив Саїба бін Йазіда. Йому було 94 роки, і він був здоровим та струнким. Саїб сказав мені:

- Я добре знаю, що прекрасно чую та бачу завдяки молитві Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям). Коли я був маленьким, моя тітка привела мене до нього і попросила:

- О, Посланець Аллаха! Мій племінник хворий. Помоліться за нього Аллаху!

І тоді Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) погладив мене по голові і помолився, щоб у мене в усьому була благодать » [158].

Абу Хурайра (радияллаху анху) розповідав наступне:

«Ми разом з Пророком (саллаллаху аляйхі ва саллям) перебували в поході. Одного разу у воїнів закінчилися продукти, і вони намірилися заколоти деяких верхових та в'ючних тварин. Умар (радияллаху анху) звернувся до Пророка (саллаллаху аляйхі ва саллям) зі словами:

- О, Посланець Аллаха! Чи не краще буде, якщо я зберу залишки продуктів у людей, а ви

прочитаєте над ними дуа, щоб Аллах дарував нам благодать?

Посланець Аллаха (саллаллаху аляйхі ва саллям) так і вчинив. У кого була пшениця, той приніс пшеницю, у кого були фініки - фініки, у кого були фінікові кісточки - ті принесли кісточки ».

Один з присутніх з величезним здивуванням запитав у Абу Хурайри:

- А що роблять з кісточками?

Цей благородний сподвижник пояснив:

- Коли люди не могли знайти що-небудь їстівне, вони смоктали їх і запивали водою.

Потім він продовжив свою розповідь:

«Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) зробив дуа. Їжі стало в такому достатку, що кожен наповнив свій посуд. Побачивши це прояв божественної милості , Посланець Аллаха (саллаллаху аляйхі ва саллям) вигукнув [159]:

'Я свідчу, що немає бога, крім Аллаха, і я – Його Посланець! Хто постав перед Аллахом, не впадаючи в сумніви щодо цих двох положень, той увійде в Рай!'» [160]

ЕПІЛОГ

Всякий раз протягом усієї історії, коли божественна релігія спотворювалася з боку людей і до неї приєднались неправдиві вірування, Господь оновлював цю релігію і посилав Своїм рабам пророків, які показували людям правильний шлях, відокремлюючи дорогоцінні камені від безкорисної піни. Тобто всі божественні закони та пророки були пов'язані між собою, подібно ланкам одного золотого ланцюжка, і мали одне і те ж джерело. Священний Коран і Мухаммад (саллаллаху аляйхі ва саллям) представляють собою останню ланку цього ланцюга.

У цій книзі ми постаралися уявити одну краплю з безкрайнього океану знань про Іслам, в міру своїх можливостей розглянути погляд Ісламу на людину, природу, життя, світ цей і світ потойбічний. Ми розповіли про досвід людей, які, вивчивши Іслам, стали мусульманами. Завдяки дослідженням, безліч людей прийшли до висновку, що Іслам - це остання божественна релігія, яка не піддалася змінам. Таким чином, з дня на день збільшується число людей, в результаті тривалих пошуків,які стали мусульманами. Імовірність того, що цей накопичений досвід помилковий, виключена. Не доводиться сумніва-

тися в тому, що результат, отриманий на основі незліченних дослідів, є правильним.

При більш глибокому вивченні Ісламу ви побачите, що в ньому ще багато прекрасного крім того, про що ми розповіли. На жаль, в справжній час - навмисно або випадково - Іслам показують в неправильному світлі або ж стараються приховати його. Розсудлива людина повинна спочатку з правильних джерел, далеких від поспішних висновків, об'єктивно і всебічно вивчити Іслам з усіма його положеннями і тільки потім приймати рішення.

Хай подарує Аллах всьому людству щастя в цьому і тому світі! Хай виявить Він нам милість, щоб Він дав можливість знайти найбільш правильний шлях і найбільш плідним чином використовувати відпущений нам випробувальний термін до закінчення земного життя! Нехай зробить цю працю однією з причин та засобів на цьому шляху!

Амінь!

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

«Твій Господь, Господь могутності, пречистий і далекий від того, що вони приписують Йому. Мир посланцям! Хвала Аллаху, Господу світів!»[407]

Амінь!

407. Ас-Саффат, 37/180-182.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

Абу Давуд Сулейман бін Аш'ас ас-Сіджістані. Сунану Аби Давуд, I-V. Стамбул, 1992.

Ахмад бін Ханбаль. Аль-Муснад, I-VI. Стамбул, 1992.

Балазурі Абуль Аббас Ахмад бін Яхья. Ансабуль ашраф. Єгипет, 1959.

Балазурі Абуль Аббас Ахмад бін Яхья. Футухуль бульдан. Бейрут, 1987.

Буті Саід Рамазан. Аль-Джаміус сахіх, I-III, Стамбул, 1992.

Бухари Абу Абдділлах Мухаммад бін Ісмаіл. Аль-Джаміус сахіх, I-VIII. Стамбул, 1992.

Бухарі Абу Абдділлах Мухаммад бін Ісмаіл. Аль-Адабуль муфрад. Бейрут, 1989.

Вакіді Абу Абділлах Мухаммад бін Умар. Магазі, I-II. Бейрут, 1989.

Вахіди Імам Абуль Хасан Алі бін Ахмад. Асбабун нузуліль Куран. Бейрут, 1990.

Даріми Абу Мухаммад Абдуллах бін Абдуррахман. Суннануль Дарімі, I-II. Стамбул 1992.

Ібн Абу Шайба Абу Бакр Абдуллах бін Мухаммад. Аль-Мусаннаф філь ахадіс валь асрар, I-VII. Ріяд, 1409.

Ібн Хаджар аль-Аскалані Шіхабуддін Ахмад бін Алі. Аль-Ісаба фиі тамізіс сахаба, I-IV. Бейрут, 1328.

Ібн Хішам Абу Мухаммад Абдульмалік ібн Хішам. Сіратун набі, I-IV. Бейрут 1937.

Ібн Касір. Аль-Бідая ван ніхая. Каїр, 1993

Ібн Касір. Тафсіру Кураніль азім, I-IV. Бейрут, 1988.

Ібн Са'д Мухаммад. Ат-Табакатуль кубра, I-IX. Бейрут.

Малік бін Анас. Муватта, I-II. Стамбул, 1992.

Муслім Абуль Хусайн бін Хаджаж аль-Кушайрі. Аль-Джаміус сахіх, I-III. Стамбул, 1992.

Суюті Абу Фадль Джалялюддін Абдуррахман бін Абу Бакр. Аль-Джаміус сагір. Єгипет, 1306.

Суюті Абу Фадль Джалялюддін Абдуррахман бін Абу Бакр. Любабун нукуль. Бейрут, 2006.

Суюті Абу Фадль Джалялюддін Абдуррахман бін Абу Бакр. Таріхуль хуляфа. Єгипет, 1969.

Тірмізі Абу Іса Мухаммад бін Иса. Суннатут Тірмізі. Стамбул, 1992.

Хайсамі Хафіз Нуріддін Алі бін Абу Бакр. Маджмауз заваід, 1-10. Бейрут, 1988.

Хакім Абу Абділлах Мухаммад бін Абділлах ан-Нишапурі. Аль-Мустадрак алас-сахіхайн, I-V. Бейрут, 1990.

Ahmet Böken - Ayhan Eryiğit, *Yeni Hayatlar,* I-II, İzmir 2005.

Prof. Dr. Ali Bardakoğlu, Ayşe Sucu ve diğerleri, *Gençlik ve Din,* Ankara 2005.

Prof. Dr. Bekir Topaloğlu, "Allah" mad., *Diyanet İslâm Ansiklopedisi,* II, 488-489

Diyanet İşleri Başkanlığı, *İslâm'a Giriş I-II,* Ankara, 2006.

Prof. Dr. Fuat Sezgin, *Science et technique en Islam I-V,* Frankfurt, 2004; *İslam'da Bilim ve Teknik I-V,* Ankara 2007.

Prof. Dr. Günay Tümer, "Din" mad., *Diyanet İslâm Ansiklopedisi,* İstanbul 1994, IX, 315-317.

Kadir Mısıroğlu, *İslâm Dünya Görüşü,* İstanbul 2008.

Dr. Maurice Bucaille, *La Bible le Coran et la science: les ecritures saintes examinees a la lumiere des connaissances modernes,* Paris: Seghers, 1980; *The Bible, the Qur'an and science,* trc. Alastair D. Pannell, Karaçi, t.y.

Prof. Dr. M. Abdullah Draz, *İslâm Hakkında Bazı Görüşler,* trc. Ali Özek, İstanbul 1977.

Prof. Dr. M. Hamîdullah, *Introduction to Islam* (*İslâm'a Giriş*), İstanbul 2003; *Le Saint Coran.*

Prof. Dr. M. M. el-A'zami, *The History of the Qur'anic Text from Revelation to Compilation:*

A Comparative Study with the Old and New Testaments, Leicester: UK Islamic Academy, 2003 (*Kur'an Tarihi: Eski ve Yeni Ahit ile Karşılaştırmalı bir Araştırma,* İstanbul 2006).

Morrison A. C. *Man Does Not Stand Alone/İnsan, Kâinat ve Ötesi,* İstanbul 1979.

Prof. Dr. M. Said Ramazan el-Bûtî, *İslâm Akâidi,* İstanbul 1986.

Prof. Dr. M. Yaşar Kandemir - Prof. Dr. İsmâil Lütfi Çakan - Prof. Dr. Râşit Küçük, *Riyâzü's-Sâlihîn -Tercüme ve Şerh-,* I-VIII, İstanbul 2001.

Prof. Dr. Osman Çakmak, *Bir Çekirdekti Kâinat,* İstanbul 2005; *Kâinat Kitap Atomlar Harf,* İstanbul 2007.

Osman Nûri Topbaş, *Rahmet Esintileri* (Genişletilmiş yeni baskı), İstanbul 2008; *Faziletler Medeniyeti,* I-II, İstanbul 2007; *Hazret-i Muhammed Mustafa (s.a.v),* I-II, İstanbul 2005; *İslâm Îmân İbadet,* İstanbul 2006; *Nebiler Silsilesi,* I-III, İstanbul 2008; *Vakıf - İnfak - Hizmet,* İstanbul 2002; *Âbide Şahsiyetleri ve Müesseseleriyle OSMANLI,* İstanbul 2008; *Peygamber Mesleği: İnsanın Eğitimi (Eğitim Rehberi 2),* İstanbul 2009.

Prof. Dr. Ömer Faruk Harman, *Yahudi Kutsal Kitapları*; a.mlf., "Ahd-i Atik" mad., *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, I, 495.

Rahmetullah bin Halilurrahman el-Hindî, *Izhâru'l-Hak,* trc. Ömer Fehmi Efendi - Nüzhet Efendi, İstanbul 1972, Sönmez yay.; *Idharul-Haqq ou Manifestation de la Verite,* trc. P.V. Carletti, Paris: Ernest Leroux, Editeur, 1880.

Prof. Dr. Recep Şentürk, *İnsan Hakları ve İslâm,* İstanbul 2007.

Prof. Dr. Seyyid Hüseyin Nasr, *Islamic Science, An Illustrated Study,* World of Islam Festival Pub. Co. Ltf., England, 1976; *İslam ve İlim*, İstanbul 1989.

Prof. Dr. Seyyid Kutup, *İslâm'ın Dünya Görüşü,* trc: Ali Arslan, İstanbul 1974.

Dr. Sigrid Hunke, *Allahs Sone über dem Abendland-Unser Arabischen Erbe,* Germany 1960; *Avrupanın Üzerine Doğan İSLAM GÜNEŞİ,* İstanbul 1991.

Prof. Dr. Süleyman Uludağ, *İslâm'da Emir ve Yasakların Hikmeti,* Ankara 1992.

Prof. Dr. Şaban Kuzgun, *Dört İncil -Farklılıkları ve Çelişkileri-,* Ankara 1996

Prof. Dr. Vahidüddin Han, *İslâm Meydan Okuyor,* trc. Cihad H. Reşad, İstanbul 1996.

ИСЛАМСКАЯ ЛИТЕРАТУРА

В ФОРМАТЕ PDF БЕСПЛАТНО

ВЫ МОЖЕТЕ БЕСПЛАТНО СКАЧАТЬ
ОКОЛО 1300 КНИГ НА 55 ЯЗЫКАХ!

Наши книги на самых разных языках ждут вас
на сайте islamicpublishing.org

ИЗДАТЕЛЬСВО ЭРКАМ | islamicpublishing.org |